Könyvtár- és információtudomány

Általános kérdések

72/2018

JANSOVÁ, Linda: Hlavní témata současné informační vědy. – Bibliogr. lábjegyzetben **In:** Knihovna. – 28. (2017) 2., p. 50-65.

Res. angol nyelven

Az információtudomány fő témái napjainkban

Felmérés; Informatika

A tanulmány az információtudomány jelenlegi fő témáinak meghatározásra tesz kísérletet. Ennek érdekében elemzi az alapvető információtudományi műveket, a legfontosabb információtudományi folyóiratokat és olyan tudásszervezési rendszereket, amelyek az információtudományra is kiterjednek. A szerző Zins információtudományi tudástérképének és az ASIST&T tezauruszának főbb kategóriáit használta az elemzés során összegyűjtött adatok csoportosítására. Az találta, hogy a leggyakrabban előforduló témák (elméletek) azok voltak, amelyek az információnak a forrástól a fogadóhoz történő közvetítésével (kommunikációjával) kapcsolatosak. Mindazonáltal a jelenlegi információtudomány fő témái megegyeznek az információtudomány valaha volt legegyszerűbb definíciójával. A definíció szerint az információtudomány az információ társadalmi kommunikációjával foglalkozik.

(Autoref.)

Terminológia

73/2018

BANERJEE, Kyle: Translating technobabble : all you really need to know about URIs, Linked data, and FRBR **In:** Computers in libraries. – 37. (2017) 10., p. 21-24.

A technikai zsargon lefordítása. Amit igazán tudnod kell a következőkről: URI, Linked Data, FRBR

Informatika; Rövidítés; Terminológia

A könyvtári munka és technológia egyre komplexebb. Egyes, gyakran elhangzó szakkifejezések és rövidítések jelentését tisztázni kell, hogy egyértelmű legyen a szakmai kommunikáció. A tisztázás módszeréül a cikk azt javasolja (és három példán illusztrálja is), hogy mindig tegyük fel a következő kérdéseket: 1. miért fontos az illető terminus, 2. hogyan működik, 3. mit kell tudnunk róla.

Az URI (Uniform Resource Identifier) fontossága abban áll, hogy egyedi és egyértelmű módon azonosít embereket, helyeket, dolgokat, fogalmakat, kapcsolatokat stb. Karakterek sorából áll. Példák rá az ISBN-ek, a társadalombiztosítási azonosítók. Az URN-ben (Uniform Resource Name) meg van jelölve maga a kontextus is: ISBN: 978-0-8389-1635-3. Az URL (Uniform Resource Locator) a hálózati helyet, tehát voltaképpen a webcímet adja meg. Minden URL és URN egyben URI is. A digitális dokumentumok azonosítóját (DOI) URN-ként, URL-ként és URI-ként egyaránt ki lehet fejezni. Amikor URN-ről olvasunk vagy hallunk, gondoljunk egyszerűen arra, hogy: azonosító. Az URL pedig nem más, mint webcím.

A Linked Data azért fontos, mert kontextusba helyezi az információt. A keresőmotorok például segítségképpen csoportosítják a találatokat, amikor egy-egy névhez például személyek, helyek, cégek stb. kapcsolódnak. A Linked Data hátterében ott áll például az RDF, amely a dolgok és fogalmak közötti kapcsolatokat XML- ben fejezi ki. A kapcsolatok egy gráfadatbázisba kerülnek, amelyek URI-ket tárolnak. A Linked Data-val összefüggésben emlegetik a névtereket, a FOAF (friend of a friend) és a SPARQL fogalmát; ezek azonban – az RDF-fel egyetemben – részletkérdések, amelyek kizárólag a programozókra tartoznak. A Linked Data hatalmas lehetőségeket rejt, de gyakorlati megvalósulása pillanatnyilag még várat magára, még létre kell hozni hozzájuk a különböző jellemzőket és azok értékeit tartalmazó tudásbázisokat, ami a szakemberek közreműködését igényli.

Az FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) olyan elvont modell, amely arra való, hogy csoportosítsa az egymáshoz kapcsolódó dolgokat, például egy-egy mű különböző kiadásait, nyelvi változatait és megjelenési formátumait. A modell alkalmazása még sok vitát vált ki. Azt kell tudni róla, hogy a meglévő metaadatok nem támogatják a négyrétegű FRBR-modellt, az egyes rendszerek maguk határozzák meg, hogy mit jelenítenek meg együtt. E rendszerek működtetőivel kell konzultálni ahhoz, hogy az igényekhez igazítsák a kapcsolatokat.

(Hegyközi Ilona)

Történet

74/2018

ȘERBĂNUȚĂ Claudia: Public librarianship in communist Romania : creating a profession to serve the socialist propaganda cause. – Bibliogr. 36 tétel **In:** Library trends. – 65. (2017) 4., p. 615-638.

Közkönyvtárosság a kommunista Romániában

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtárügy története; Közművelődési könyvtár

A román kommunista állam a nemzeti propaganda egyik eszközeként létrehozta a közkönyvtári rendszert. A tanulmány a közkönyvtári rendszer fejlődésével párhuzamosan bemutatja a könyvtárosképzés történetét, a képzés irányait, a különböző programokat a kommunista érában. Az 1970-es és 80-as években a közkönyvtárakban dolgozó könyvtárosokkal készített interjúk felhasználásával feltárja, milyen hatással voltak ezek a programok a közkönyvtárosok szakmai tudására és gyakorlatára. A rezsim utolsó évtizedeiben a közkönyvtárosok alternatív gyakorlatokat és forrásokat alkalmaztak oktatásukhoz, mivel a hivatalos állami képzés kevés és tartalmában elavult volt. Mindazonáltal ezek az alternatívák csak szűk szakmai fejlődési lehetőséget jelentett a könyvtárosoknak. A könyvtárosok személyes erőfeszítései ellenére nem történt jelentős változás abban, ahogyan a közkönyvtárakat definiálta és használta a kommunista társadalom.

(Autoref.)

Lásd még 104

Kutatás

75/2018

GAUCHI RISSO, Verónica: Estudio de los métodos de investigación y técnicas de recolección de datos utilizadas en bibliotecología y ciencia de la información. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 40. (2017) 2., e175.

Res. angol nyelven

A könyvtár- és információtudományban használt kutatási módszerek és adatgyűjtési technikák

Disszertáció -könyvtártudományi; Felmérés; Könyvtártudományi kutatás

A szerző 1925 és 2010 között készült könyvtár- és információtudományi doktori disszertációk, illetve cikkek különböző időpontokban készült összegzéseit próbálja meg összehasonlítani, szándéka szerint a használt kutatási módszerek és adatgyűjtési technikák, de valójában inkább a dokumentumok tárgya szerint, hiszen a téma többnyire meghatározza a használható (használandó) módszereket is. Tekintettel arra, hogy az összeállítások más-más szempontok szerint csoportosítják a dokumentumokat, a módszereket pedig különféle taxonómiák alapján kategorizálják, az összehasonlítás vagy összegzés nem sikerül. Megállapítható, hogy a kutatási módszerek az idők folyamán változnak (de a bemutatott idősoros táblázatokból fejlődési vagy változási tendenciák nem rajzolódnak ki). Záró megállapításai szerint az összehasonlítás akkor lehet hasznos, ha a használt osztályozási rendszer azonos; a könyvtárosok egyre szofisztikáltabbak a használt metodológiák tekintetében.

(Mohor Jenő)

Tudománymetria, bibliometria

76/2018

BARNES, Cameron: The h-index debate : an introduction for librarians. – Bibliogr. 104 tétel **In:** The journal of academic librarianship. – 43. (2017) 6., p. 487-494.

Vita a Hirsch-index körül

Bibliometria

A tanulmány a bibliometrián belül a h-indexszel kapcsolatos szakmai vitát tekinti át. A felsőoktatásban döntéshozatali eszközként való népszerűsége ellenére a h-index szerepe egyre inkább ellentmondásos a szakemberek körében. Az alapvető kérdés továbbra is az, milyen mértékben méri a h-index azt, amit célként kitűzött. Sajnálatos módon e vita számos aspektusát szűk szakmai körökben, szakfolyóiratokban tárgyalják meg. Ez a cikk egyszerű kifejezésekkel magyarázza el, miért szkeptikus egyre több bibliometriával foglalkozó szakember azzal kapcsolatban, hogy a h-index hasznos eszköz a kutatások értékelésére. A szerző azt javasolja, hogy a könyvtárosok legyenek óvatosak ezzel a mérőszámmal, legalábbis addig, amíg jobb bizonyítékok fel nem merülnek.

(Autoref.)

77/2018

SALISBURY, Lutishoor – CHOWDHURY, Anuradha Rai – SMITH, Jeremy J.: Faculty publications from a research university : the scholarly impact of open access versus non-open access. – Bibliogr. 19 tétel **In:** Science & technology libraries. – 36. (2017) 2., p. 187-199.

Egy kutatóegyetem oktatóinak publikációi: a hagyományos és a nyílt hozzáférésű publikációk tudományos hatása

Bibliometria; Egyetemi oktató; Hozzáférhetőség; Publikálás -tudományos kiadványoké

A szerzők az oktatók azon cikkeit vizsgálták, melyeket a Web of Science törzsgyűjteményében indexelt teljesen nyílt hozzáférésű és hagyományos szakfolyóiratokban publikáltak. A kutatás célja annak megállapítása volt, milyen mértékben publikálnak az oktatók ezekben az open access folyóiratokban, továbbá hogy milyen idézettségi mutatókkal bírnak a nyílt hozzáférésű publikációik a hagyományosakhoz képest, maguk a szerzők milyen h-indexekkel rendelkeznek, illetve hogy melyik publikálási forma jelent előnyt idézettségi szempontból. Mindent összevetve az átlagos idézettség a nem nyílt hozzáférésű cikkek esetében magasabb. Amikor az adatokat a publikálás éve szerint vizsgálták, a nem nyílt hozzáférésű cikkek idézettségi mutatói a vizsgált 11 évből 6-ban voltak magasabbak. A többi évben nem mutatkozott ilyen citációs fölény. A Web of Science és a Google

Scholar adatbázisainak természettudományi és műszaki anyagát tekintve a fizikai tárgyú cikkek az összes vizsgált évben a nem nyílt hozzáférésű publikálás hivatkozottsági fölényét jelezték, hasonlóan az entomológia területén egy év kivételével ugyanígy a nem nyílt hozzáférésű cikkek rendelkeztek magasabb idézettséggel. Ami a biológiát illeti, a Web of Science-ben szereplő cikkek 11-ből 5 évben voltak magasabb idézettségűek nyílt hozzáférés esetén, a Google Scholar adatbázisa szerint pedig az összes évben a nyílt hozzáférés eredményezett magasabb idézettséget. A 2014-ben és 2015-ben publikált szakcikkek többsége esetében nem volt megállapítható idézettségbeli fölény egyik publikációs forma javára sem.

(Autoref.)

Lásd még 137

Információszervezés (information management)

Lásd 134

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

78/2018

MORGESE, Waldemaro: Biblioteche e bibliotecari nel XXI secolo : vettori di *knowledge* ma anche costruttori empatici del cambiamento. – Bibliogr. a jegyzetekben **In:** AIB studi. – 57. (2017) 2., p. 229-237.

Res. angol nyelven

A 21. század könyvtárai és könyvtárosai: a tudás hordozói, de a változás empatikus építői is

Könyvtárosi hivatás; Közgyűjtemény; Prognózis; Társadalmi követelmények

A 21. században a könyvtárak – és a könyvtári-levéltári-múzeumi hálózat – olyan folyamatok részesei, amelyek előrejelzési technikákkal határozhatók meg. A korszakos lépést a futurológusok a század közepére teszik, és azt a robotika és a mesterséges intelligencia exponenciális fejlődése jellemzi. A változók között figyelembe vették a globalizáció negatív hatásait, különösen a növekvő gazdasági egyenlőtlenségeket és az emberek tömegeinek kizárását azokról a helyekről, ahol a stratégiai döntéseket hozzák. Ebben a helyzetben nagyon hasznos lehetne egy új könyvtárügyi paradigma megerősítése a könyvtárak és a könyvtárosok számára, akiknek aktív figyelmet kell fordítaniuk a közösség sorsa iránt a hatékony fejlődés elősegítése érdekében.

(Autoref.)

Nemzeti könyvtárügy

79/2018

KILÁROVÁ, Iveta: Analýza vývoja knižničného systému Slovenskej Republiky v rokoch 2007–2016. **In:** Knižnica. – 18. (2017) 3., p. 13-37.

Res. angol nyelven

A Szlovák Köztársaság könyvtári rendszerének elemzése a 2007 és 2016 közötti időszakban

Jelentés -évi, többévi; Könyvtári rendszer -országos; Statisztika

A szlovák könyvtárakban az elmúlt tíz évben jelentős változások történtek. Elsősorban az iskolai és közkönyvtárak számának csökkenése számottevő, 2006 és 2016 között a könyvtárak száma 7937-ről 3440-re esett vissza, több mint felével csökkent.
A könyvtárak nyilvános internetes elérésének javulásához a minisztériumi támogatások mind az iskolai, mind a közkönyvtárakban hozzájárultak. A számítógépekkel való ellátottság az iskolai könyvtárakban tíz év alatt megnégyszereződött, a közkönyvtárakban

megduplázódott, de az utóbbi években csökkenő tendenciát mutatott. 2016-ban a működő közkönyvtáraknak csupán 44%-ában volt nyilvános internetelérés, pedig a weboldalak látogatottsága növekszik. Nagyon lassan növekedett az interneten elérhető elektronikus katalógusok aránya, 2016-ban a működő közkönyvtáraknak csak 7%-ában volt elérhető. Kétszeresére növekedett az előző évhez képest 2016-ra az elektronikus tájékoztatások száma, az adatbázis-használatok növekedésével együtt. Az online katalógusokba való belépések számának növekedése elsősorban a közkönyvtárakban volt tapasztalható, a többi könyvtártípusra stagnálás vagy csökkenés volt jellemző. Összességében nőtt az elektronikus szolgáltatások iránti igény, 2016-ban több mint 9 millió EISZ keresést regisztráltak a teljes szlovák könyvtári rendszerben.

A beszerzések tekintetében a köz-, tudományos és szakkönyvtárak kerete csökkent, a felsőoktatási könyvtáraké stagnált, az iskolai könyvtáraké felére csökkent, összességében a vásárlással beszerzett dokumentumok száma 414 ezerről 324 ezerre csökkent. Csökkenés mutatható ki az időszaki kiadványok féleségeiben is, mely tíz év alatt 8 ezerről 6 ezerre esett vissza, melyeknek csupán 10%-a volt külföldi. A darabszám mellett a források is csökkentek, a teljes könyvtári rendszerben tíz év alatt 6,7 millió euróról 4,3 millióra esett vissza a beszerzési keret.

A kölcsönzött dokumentumok száma a közkönyvtárakban 20 millióról 14 millióra csökkent. A tudományos könyvtárakban 3,7 millióról 2 millióra, a szakkönyvtárakban 1,2 millióról 0,6 millióra esett vissza. A felsőoktatási és iskolai könyvtárakban stagnált. Összességében az adat országosan 29,8 millióról 21,4 millióra csökkent.

Az aktív használók száma 2006-ban összesen 1,3 millió volt, amely 2016-ra 960 ezerre csökkent. Jelentős emelkedés tapasztalható a könyvtári programok, rendezvények számában, mely a 2006-os 41 ezerről 2016-ra több mint 65 ezerre növekedett a szlovák könyvtári rendszerben. A különböző könyvtártípusokon belül a közkönyvtárakban szervezték a legtöbb könyvtári programot, 2006-ban több mint 23 ezret, 2016-ban több mint 30 ezret.

Növekedést mutat a könyvtárhasználati képzések száma is, összességében tíz év alatt 16 ezerről 21 ezerre nőtt, de ezen belül voltak kiugró évek, amikor a 27 ezret (2009-ben) és a 28 ezret (2012-ben) is meghaladta.

A könyvtáros munkakörben foglalkoztatottak száma 2006-ban 3800 fő volt, amely 2016-ra 3216 főre csökkent. A személyzet tekintetében a felsőoktatási könyvtárakban növekedés, a közkönyvtárakban jelentős csökkenés jellemző.

Egyrészt a könyvtárlátogatók fizikai jelenlétének csökkenését állapíthatjuk meg, másrészt azonban jelentősen növekszik az elektronikus, online lehetőségek köre (hosszabbítás, előjegyzés, adatbázis- és katalógushasználat), amelyek nem igénylik a személyes jelenlétet a könyvtárban.

Összességében a rossz feltételek meghatározták a közkönyvtárak működését. Az alacsony beszerzési keretek behatárolják a szolgáltatási lehetőségeket. A csökkenő személyzet, a szakképzettek alacsony jövedelme, a könyvtárak megszüntetése összefügg, negatív tendenciákat mutat. Az információforrások tekintetében 2013-tól mérsékelt növekedés jellemző a beszerzési keretekben is. Az aktív használók körében a könyvtári rendszerben átlagosan 72%-os csökkenés tapasztalható. Az iskolai és gyermekkönyvtárakban a demográfiai változásokkal együtt csökken a gyermekhasználók aránya is.

A beszerzési keretek miatt változatlan maradt az érdeklődés a könyvtárközi kölcsönzés iránt.

(Prókai Margit)

80/2018

MELICHAR, Marek – GEC, Tomáš: Národní koncepce dlouhodobé ochrany digitálních dat v knihovnách **In:** Čtenář. – 69. (2017) 4., p. 123–127.

A könyvtári digitális adatok hosszú távú őrzésének nemzeti koncepciója

Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Fejlesztési terv; Megőrzés; Szabvány -könyvtári

A cseh könyvtárfejlesztési koncepció keretében került sor 2012 és 2014 között a könyvtári digitális adatok hosszú távú őrzési elveinek kidolgozására. 2014-ben keletkezett az első szövegváltozat, amelyet a könyvtáros szakma és a Központi Könyvtári Tanács 2017-ben véglegesített. A hosszú távú megőrzés tervezésében (a technológia követésében és az adatmigráció tekintetében), illetve a szabványosításban elsődleges szerepe van a nemzeti könyvtárnak, a kisebb intézmények támogató tevékenységükkel vesznek részt a projektben.

A digitális archiválásban sokféle szereplőnek kell együttműködnie a tartalomszolgáltatóktól kezdve a használókig, a könyvtárakig és más szervezetekig, speciális eszközök és szoftverek szükségesek a meg-

valósításához. Számos könyvár az elmúlt években az adatok időleges őrzésével, tárolásával foglalkozott, nagyon sok digitális adatot őriznek a könyvtárak a Kramerius programban, a DSpace-ben és más repozitóriumokban. Sajnos a digitális adatok mesterkópiáinak hosszú távú őrzése többnyire a könyvtárak érdeklődési körén kívül maradt.

A sikeres hosszú távú megőrzéshez megfelelően képzett szakemberek szükségesek. A nemzeti intézményekben már olyan szakembereket alkalmaznak, akik digitális könyvtárak kezelőiként speciális képzésekben vesznek részt.

A könyvtárosok tisztában vannak a szabványosítás fontosságával. Ez a digitális adatok hosszú távú megőrzésében fokozottan érvényes. A metaadatok és az információcsomagok struktúrájának szabványosítása, a formai és tartalmi szabványosítás csupán néhány olyan terület, amely érinti a hosszú távú digitális adatkezelést. Csehországban nagy előny, hogy létezik a Nemzeti Digitális Könyvtár (NDK) szabványa, amely széleskörűen elfogadott és megfelel a digitalizált adatok hosszú távú tárolásához kapcsolódó szabványoknak. Az NDK metaadat- és adatszabványait (METS, DC, MODS, PREMIS, MIX, Alto XML) a továbbiakban is meg kell tartani és fejleszteni. A könyveken és periodikán kívül a könyvtárak e-dokumentumokat, hanganyagokat, e-könyveket, archivált weboldalakat és más dokumentumokat is őriznek, ezért a meglévő szabványok köre az újakkal bővül. A digitális kulturális örökség tartós megőrzésében a legfontosabb szerepe a nemzeti könyvtárnak és az NDK-nak van. A projekt infrastruktúrájának, rendszereinek, csapatának folyamatos fejlesztése a fenntartási időszak után is szükséges, minősítése az ČSN ISO 16363:2014 szabvány szerint fontos.

A nemzeti könyvtár mellett a brnói Morva Területi Könyvtár a projekt gazdája, de más intézményeket is támogatnak. A Nemzeti Digitális Archívum mellett további archívumok jönnek létre és kapnak akkreditációt a digitális adatok őrzésére, ezért a könyvtáraknak is fejlődniük kell a szabványosítás és a minőség terén. Az NDK mellett ugyanis mindig lesznek olyan könyvtárak, amelyek adatai nem kerülnek be az NDK rendszerébe. Ezeknek a könyvtáraknak lehetőséget kell biztosítani a digitális adatok őrzésében a saját folyamataik fejlesztésére.

A koncepció módszertani központ létrehozását javasolja, melynek célja a hosszú távú megőrzés koordinálása, minőségének biztosítása. Célja, hogy bevezesse a nemzeti mechanizmusba a könyvtári hosszú távú biztonságos tárhelyek külső értékelését, minősítését. Ez olyan, ún. önértékelő módszerrel és rendszerrel valósul meg, amilyen pl. a DSA (Data Seal of Approval) vagy a Nestor Seal. A központ olyan ajánlást dolgoz ki, amely útmutatóul szolgál az intézmények számára a biztonságos tárhelyek kialakításához.

A koncepció szövege tartalmazza a minőség biztosításának problémáit az auditálás és minősítés során. A felsőoktatási intézmények közül néhány projekt már átment a DSA auditon (Károly Egyetem), melyet a módszertani központ segítségével többen követnek, hogy megfeleljenek a nemzeti szabványok auditálásának és az LTP (Long-term preservation) minősítésnek. Az NDK is a legszigorúbb minőségellenőrzésen és auditon ment át az ISO 16363 és az ISO 27000 szerint.

A digitális adatok kezelése a könyvtárakban extrém anyagi forrásokkal és szervezeti igényekkel jár együtt, a hosszú távú megőrzés folyamatos finanszírozást igényel. A könyvtáraknak a minőségi és hatékonysági folyamatok javításában még sok a tennivalójuk.

(Prókai Margit)

81/2018

PŠIBYTKO, Marina Georgievna: Biblioteki Belarusi : 25 let razvitiâ **In:** Vestnik BAE. – (2017) 1., p. 24-26.

Fehéroroszország könyvtárainak fejlődése az elmúlt 25 évben

Könyvtárügy

A köztársaság 1991-ben vált önállóvá, a társadalmi fejlődés új útja jelentős változásokat hozott a politikai, a társadalmi-gazdasági és a kulturális életben. Az eltelt 25 év a könyvtárak fejlődésében is minőségileg új szakaszt jelentett, a könyvtári rendszer az alakuló információs társadalom követelményeit tartotta szem előtt. Ma a könyvtárak a régiók kulturális életének legfontosabb résztvevői, kielégítik a lakosság legkülönbözőbb igényeit, biztosítva az információhoz és a tudáshoz való szabad hozzáférés alkotmányos jogát.

Az állam könyvtárpolitikája az ágazat jogi alapjainak minőségi átalakítására és javítására irányult. Az 1995-ben elfogadott első könyvtári törvényt az elmúlt évek alatt ötször módosították. Az utolsó, 2014. évi módosítás képezte az alapját a 2016-ban elfogadott

kulturális törvénynek, amelyben külön fejezet foglalkozik a könyvtárakkal.
Számos állami program irányult a könyvtárak megerősítésére és fejlesztésére, így például a 2003–2005. évi informatizálási program, az *Elektronikus Fehéroroszország*, a falvak fejlesztését célzó 2005–2010. évi program, a *Fehéroroszország kultúrája 2011–2015.* stb. Mindezeknek köszönhetően létrejött az egységes információs tér kialakításához szükséges infrastruktúra.
A könyvtári rendszer központi egysége a korábbi Állami Lenin Könyvtár, 1992-től Fehéroroszország Nemzeti Könyvtára (Nacional'naâ biblioteka Belarusi, NBB) lett. A könyvtárak elismertségét bizonyította, hogy az NBB a 21. század elején korszerű új épületet kapott.
A könyvtári törvény meghatározza a köztársasági szintű könyvtárakat, módszertani és koordinációs központokat: ide tartozik az Elnöki Könyvtár, a Központi Tudományos Könyvtár, a tudományos-műszaki könyvtár, a mezőgazdasági könyvtár, az orvostudományi könyvtár, az állami egyetem főkönyvtára és a tudományos-pedagógiai könyvtár.
Az eltelt 25 év alatt a könyvtárak száma a felére csökkent, számuk ma 7,5 ezer, állományuk együttvéve 180 millió egység. Felére apadt a közkönyvtárak száma is, az 1991. évi 5487 helyett 2016-ban 2674 működött, amit elsősorban a társadalmi-demográfiai folyamatokkal hoznak összefüggésbe. A falusi lakosság számának fogyása egyrészt a falusi könyvtárak számának csökkenését okozta, másrészt új szolgáltatási módok kutatására ösztönzött. Új, kombinált létesítmények alakultak, így könyvtári klubok, könyvtármúzeumok, könyvtárakat is magukban foglaló szociális intézmények. 2012-től folyik a falusi köz- és iskolai könyvtárak összevonása, számuk 498. Ugyanakkor 22 új városi és falusi közkönyvtár nyílt, és 104 bibliobusz működik.
A fejlesztés kiemelt iránya a hálózati elektronikus információs források (EIF) beszerzése. A források használatának koordinálását és a közös használat irányítását az NBB vállalta. 2008-ban nyílt a virtuális olvasóterem. A könyvtárak az 1990-es években kezdtek el saját elektronikus forrásokat létrehozni, főleg elektronikus katalógusok és bibliográfiai adatbázisok épülnek. Jelenleg több mint 200 adatbázis működik (30 millió rekorddal), nagy részük az interneten elérhető. Tartalmukat tekintve egyediek a közkönyvtárak helytörténeti adatbázisai. Az NBB tematikus adatbázisokat is épít (9,5 millió rekord), 2015-től EIF-ként működik a nemzeti bibliográfia. Kiemelt feladat a 4 legnagyobb könyvtárral közös katalógus építése, a kört a regionális közös katalógusok hálózatával tervezik bővíteni. Az NBB 2004-től épülő elektronikus könyvtára 2016-ban több mint 451 ezer teljes szövegű dokumentumot tartalmazott.
Ma a közkönyvtárak 80%-a számítógépesített, 70% kapcsolódik az internethez, 131 közkönyvtárnak van saját honlapja.
Az NBB részt vesz olyan nemzetközi projektekben, mint a World Digital Library, a Manuscriptorium, *Eurázsia arany gyűjteménye* stb. Új formák alakultak a nemzetközi együttműködésben, a 2010-ben indult *Fehéroroszország ma* c. projekt keretében a világ nagykönyvtáraitól évente mintegy 100 fehérorosz kiadvány érkezik.

(Viszocsekné Péteri Éva)

82/2018

TEŠABAEVA, Umida Alimdžanovna – POLÂKOVA, Veronika Sergeevna: Razvitie informacionno-bibliotečnoj sfery Respubliki Uzbekistan : novye perpesktivy vzaimodejstviâ **In:** Vestnik BAE. – (2017) 1., p. 21-23.

Az Üzbég Köztársaság információs-könyvtári rendszerének fejlődése: az együttműködés új távlatai

Együttműködés -belföldi; Könyvtárügy

Az ország könyvtári rendszere – a 2006-ban kezdődött változások után – ma egységes szervezési és módszertani alapon működő intézmények összessége. Új intézménytípusok is megjelentek, így például az információs-könyvtári és a forrásközpontok, ezek állományuk tartalmában és rendeltetésében különböznek egymástól. Az állományok univerzálisak vagy speciálisak. Az információs-könyvtári rendszerek 8 minisztérium és főhatóság alá tartoznak, a könyvtárak száma több mint 12 ezer, a munkatársaké csaknem 30 ezer. Ágazatközi együttműködési szervezet segíti az A. Navoi Nemzeti Könyvtárat és az információs-könyvtári intézményeket abban, hogy fontos összekötők legyenek az állam és a társadalom között. Az ágazatközi együttműködés irányai:
– a műszaki és technológiai infrastruktúra fejlesztése;
– a hozzáférés bővítése a külföldi teljes szövegű információs forrásokhoz;
– a szakemberek és a felhasználók számára szükséges tudás kialakítása ahhoz, hogy igénybe tudják venni a nyílt e-kormányzás szolgáltatásait.

Az információs-könyvtári és multimédiás források egységes alapjainak létrehozásával az állam a nemzeti stratégia kidolgozására összpontosított. A nemzeti könyvtár a felelős a Koreai Köztársaság gazdasági fejlesztési és együttműködési alapja által pénzügyileg támogatott *Nemzeti közművelődési e-könyvtár* (Nacional'naâ obŝeobrazovatel'naâ elektronnaâ biblioteka, NOEB) projekt végrehajtásáért. Az ágazatközi elektronikus együttműködés irányai:
– a különböző főhatóságokhoz tartozó információs-könyvtári intézmények állományának gyarapítása nemzeti elektronikus forrásokkal, katalogizálás;
– az információcsere és a könyvtárközi együttműködés megszervezése;
– az elektronikus források egységes nyilvántartási, tárolási és feldolgozási rendszerének megteremtése a szükséges módszertannal és szoftverrel.

A NOEB keretében tervezik az információs-könyvtári források digitalizálását és szkennelését végző központ, a multimédiás források központja, az integrált információs-könyvtári rendszer és az információkereső portál kialakítását. A projekt célja:
– a fontos nemzeti információs-könyvtári források és publikációk megőrzése;
– hatékonyabb adatcsere és -használat a köztársaság információs-könyvtári intézményei között;
– magas szintű információs-könyvtári szolgáltatás a lakosság valamennyi rétege számára.

Az A. Navoi Nemzeti Könyvtár a többi könyvtárral együttműködve dolgozik a tudományos információ optimális elérhetővé tételén. 2015 és 2016 során kidolgozták a nemzetközi tudományos adatbázisok közös elérését, 2016 júniusától elérhetővé tették az EBSCO adatbázisait 120 tudományos és oktatási intézmény számára.

Az ágazatközi együttműködés ráirányította a figyelmet az információs kultúra és médiaműveltség terén a szakemberek számára szükséges egységes továbbképzési koncepció kidolgozására és megvalósítására. A projektben a nemzeti könyvtár mellett az UNESCO helyi képviselete és a Közoktatási Minisztérium vesz részt.

A továbbfejlesztés irányai:
– a tudományos folyóiratok nemzeti adatbázisának kialakítása, majd a magas impakt faktorral rendelkező tudományos folyóiratok és cikkek bevitele a külföldi adatbázisokba;
– a hazai tudomány és oktatás támogatása azzal, hogy teljes és szabad hozzáférést biztosítanak a tudományos információhoz valamennyi tudományos kutatóintézet, tudományos és felsőoktatási intézmény, nagy információs-könyvtári intézmény számára a teljes szövegű tudományos-oktatási adatbázisok elérésének szervezésével és bővítésével csoportos előfizetés révén;
– a feltételek kialakítása az állami szolgáltatások, az e-kormányzat helyes igénybevételéhez; az *Elektronikus polgár* projekt kidolgozása, amelynek keretében a lakosok térítésmentesen megkapják a mindennapi életben az infokommunikációs technológia alkalmazásához szükséges ismereteket, beleértve az állami elektronikus szolgáltatások használatáról szólókat is.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Együttműködés

83/2018

MOROZOVA, Kseniâ Borisovna: Sotrudničestvo na prostranstve SNG : opyt Rossijskoj nacional'noj biblioteki **In:** Vestnik BAE. – (2017) 1., p. 37-41.

A FÁK-tagországok együttműködése: az Orosz Nemzeti Könyvtár tapasztalatai

Együttműködés -nemzetközi; Nemzeti könyvtár; Rendezvény

A Szovjetunió szétesése (1992) óta gyökeres változások mentek végbe az új független államok politikai, gazdasági és társadalmi életében. Míg a korábbi szoros kapcsolatok az országok ipari vállalatai, tudományos intézményei, kereskedelmi cégei között különböző okok miatt megszakadtak, a kultúra területén sikerült a párbeszédet megőrizni, a könyvtárak, színházak, múzeumok és alkotó közösségek együttműködését új alapokra helyezni. A szovjet időkben kölcsönösen előnyös együttműködés alakult ki a köztársaságok főkönyvtárai között, amelyek 1991–1992-ben országuk nemzeti könyvtárai lettek.

Az Oroszországi Nemzeti Könyvtár (Rossijskaâ nacional'naâ biblioteka, RNB) szakmai kapcsolatait meg tudta őrizni, sőt dinamikusan fejleszteni. A korábbi köztársaságok nagy része a FÁK-ba tömörült, a balti államok beléptek az Európai Unióba, néhányan kívül maradtak a politikai egyesüléseken. Az RNB fő együttműködési irányai a FÁK-tagországok könyvtáraival és más intézményeivel:

1. együttműködés a FÁK-tagországok Parlamentközi Egyesületével (Mežparlamentskaâ assambleâ, MPA), részvétel az Eurázsiai Könyvtári Egyesület (Bibliotečnaâ assambleâ Evrazii, BAE) nemkereskedelmi partnerségben;
2. közvetlen együttműködés elsősorban a nemzeti könyvtárakkal a kiadványcsere, a kulturális örökség megőrzése, a tapasztalatcsere terén, részvétel a különböző országokban tartott szakmai rendezvényeken;
3. rendezvények közös szervezése/lebonyolítása a nemzeti kulturális egyesületekkel és a FÁK-tagországok Szentpéterváron található diplomáciai képviseleteivel.

Fontosabb eredmények:

– Kidolgozták a FÁK-tagországok könyvtári kódexének modelljét, amely ajánló jellege mellett a könyvtárak integrációjának sajátos szimbóluma lett; 2014-ben a Cári Közkönyvtár megalapításának 200. évfordulója alkalmából az MPA épületében tartották *A könyvtárak a FÁK-tagországok integrációjának fontos tényezői* nemzetközi kerekasztalt. Az utóbbi években az RNB-ben tartották az MPA által alapított Csingiz Ajtmatov irodalmi díj átadó ünnepségét. 2014-ben tartották az *Oroszországi tudósok a Manasz eposzról* c. tudományos konferenciát oroszországi és kirgíziai részvétellel, 2015-ben a *Fehérorosz könyv a kezdetektől napjainkig* c. kiállítást, valamint a *Könyv éve* rendezvénysorozat keretében az *Irodalom, amely közelebb hozza a népeket* c. kiállítást.
– A BAE-val együttműködve szervezték 2015-ben *A könyv és az olvasás a FÁK-tagországokban* nevű nemzetközi kerekasztalt, egy időben a BAE 18. közgyűlésével; 2016-ban tartották a nemzetközi kulturális fórum *Könyv, tudás, kultúra: a nemzeti könyvtárak új szerepe a korszerű világban* c. nyitott ülésszakát.
– A kiadványok (források) cseréje annak köszönhető, hogy az 1795-ben alapított Cári Közkönyvtár1810-ben kötelespéldány jogot kapott. Emiatt az RNB rendelkezik a legnagyobb orosz nyelvű és a cári Oroszországban élő népek nyelvén megjelent gyűjteménnyel, ami ma történelmi és kulturális szempontból egyaránt fontos a FÁK-tagországok számára. Ide sorolható a *Kazahsztán nemzeti emlékezete az RNB-ben* nevű projekt, amelynek keretében kazah nyelvű, 1917 előtt megjelent 116 könyvet és 276 cikket, továbbá a kazah nép életéről, szokásairól, vallásáról szóló, forradalom előtti folyóiratok anyagait digitalizálták; cserébe az RNB az utóbbi években 8490, a kazah kulturális örökséggel foglalkozó könyvet kapott. Ugyancsak jelentős a kiadványcsere a Fehérorosz Nemzeti Könyvtárral: az első fehérorosz nyelvű biblia megjelenésének 500. évfordulója alkalmából az RNB átadta a művel kapcsolatos könyvek elektronikus másolatát és fakszimile kiadásban megjelentette a 12. század második felében készült, teljes egészében megmaradt Polocki Evangéliumot.
– Tapasztalatcsere keretében részképzésre, egymás rendezvényein való részvételre kerül sor. Az RNB-ben elsősorban a katalogizálással, az állományok megőrzésével és restaurálásával kapcsolatos kérdéseket, a könyvtári folyamatok automatizálását tanulmányozzák.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 94, 101, 102, 103, 105, 120

Jogi szabályozás

84/2018

RODIONOV, Mihail Davydovič – SAHAROV, Nikolaj Anatol'evič: Federal'nyj zakon o Nacional'noj èlektronnoj bibliotke i načalo ego realizacii **In:** Bibliotekovedenie. – (2017) 1., p. 7-12.

Res. angol nyelven

A Nemzeti Elektronikus Könyvtárról szóló szövetségi törvény és a megvalósítás kezdete

Elektronikus könyvtár; Jogszabály -könyvtárügyi; Nemzeti tájékoztatási rendszer

A könyvtári törvénynek a Nemzeti Elektronikus Könyvtár (Nacional'naâ elektronnaâ biblioteka, NEB) létrehozására vonatkozó részét a 342-F3 számú szövetségi törvény (2016. július) módosította. A törvény elfogadása nagyon időszerű volt, mivel több stratégiai dokumentum, például az információs társadalom 2017–2030. évekre szóló fejlesztési stratégiája hivatkozik a NEB-re és más országos szintű információs forrásokra.

A NEB első változatát 2015 októberében tárgyalta az Állami Duma, ezt követően a tervezetet lényegesen átdolgozták. A fő gondolat, hogy a NEB nem egy újabb elektronikus könyvtár, hanem szövetségi állami információs rendszer. Az átdolgozáshoz

végzett mélyreható elemzés a következő kérdésekre összpontosított:

– a NEB és a működő e-könyvtárak közötti különbség;
– a NEB használói;
– a NEB résztvevői;
– az operátor (rendszergazda) funkciói és hatásköre.

A törvény értelmében a NEB célja:

– az Oroszországi Föderációban élő népek történelmi, tudományos és kulturális vagyonának megőrzése;
– feltételek biztosítása az intellektuális potenciál emeléséhez;
– az oroszországi tudomány és kultúra népszerűsítése, az ismeretek egységes oroszországi terének kialakítása.

Új fogalom a NEB objektumai, azaz az elektronikus formában lévő dokumentumok és információk összessége: a nyomtatott, köztük a nem publikált dokumentumok, disszertációk e-másolatai és az elektronikus kiadványok. A NEB állományába tartoznak a kötelespéldányok és az ország területén található muzeális könyvek. A NEB-be kerülő dokumentumok kiválasztásának módszertanát a kormány hagyja jóvá. Ezen túlmenően egy 2012. évi elnöki rendelet szerint a NEB-be az új kiadványok legalább 10%-át fel kell venni. A válogatáshoz szakértői tanácsok alakulnak (az eddigi rendszeroperátor és a Kulturális Minisztérium helyett), a törvény előírja a NEB fejlesztésével foglalkozó ágazatközi tanács létrehozását.

Az új törvény hatására erőteljesen gyarapodik a NEB tartalma: 2017-ben 1,95 millió kiadványt tartalmazott, ebből 28% szerzői joggal védett; a művek 85%-a orosz nyelvű. 2015–2016-ban 51,2 millió megkeresés volt, a felhasználók száma 2,56 millió fő. Ez a szám nőni fog, ha az oroszországi jogszabályokban pontosítják az e-dokumentumok elérésének fogalmát. A javaslatok között van a Polgári Törvénykönyv vonatkozó részének módosítása: a könyvtárak által jogszerűen létrehozott elektronikus másolatok kerüljenek be a NEB-be, a NEB tartalma a könyvtári helyiségek mellett az interneten is elérhető legyen.

Az új törvény bővítette a használók körét: a NEB-et használhatja olvasó a könyvtár helyiségeiben és olyanok, akik nem a könyvtár olvasói, de az interneten elérik a szolgáltatást. Az elérés pénzügyi feltételeit a NEB alapszabályzata fogja tartalmazni. A felhasználók számának növelését segíti, hogy a tervek szerint 2019-re a könyvtárak 100%-ában lesz internet.

A NEB résztvevői mindazok a könyvtárak és intézmények, amelyekben szövetségi szintű kötelespéldányokat tárolnak elektronikus formában, vagy amelyek állományában régi könyvek vannak. 2017-ben több mint kétezer könyvtár vett részt a NEB-ben. A törvény egyértelműen meghatározza a résztvevők jogait, és előírja a NEB elektronikus katalógusának építését.

A NEB működtetője az Oroszországi Állami Könyvtár (Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka, RGB), feladatai között szerepel a résztvevőkkel és a használókkal való együttműködés alapján a rendszer működésének biztosítása, a berendezések technológiai és műszaki ellátása, a dokumentumok tárolása, létrehozásuk koordinálása, beleértve a kiválasztott dokumentumok digitalizálását; az e-katalógus építése, a használók regisztrálása és a szolgáltatás népszerűsítése. Mindezeket és más funkciókat az alapszabályzat fogja rögzíteni. Az egyik első feladat a szoftverfejlesztés, a munkák egy részét jelenleg a Rostelekomhoz tartozó Sputnik cég végzi.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Könyvtárosi hivatás

85/2018

DAHL POREMSKI, Molly: Evaluating the landscape of digital humanities librarianship. – Bibliogr. 17 tétel **In:** College & undergraduate libraries. – 24. (2017) 2-4., p. 140-154.

A digitális bölcsészet és a könyvtáros szakma kapcsolódási pontjai

Egyetemi könyvtár; Könyvtárosi hivatás; Továbbképzés

A felsőoktatási könyvtárosok arra törekednek, hogy kielégítsék használóik igényeit, ugyanakkor az is fontos számukra, hogy felmérjék a digitális bölcsészet és a könyvtárosság jelenlegi és folyamatosan mozgásban lévő kapcsolatát. A cikk szerzője megvizsgálta, mely területekről érkeztek a jelenleg változatos szerepkörben digitális bölcsészettel foglalkozó könyvtári szakemberek, milyen képzésben részesültek, milyen lehetőségeket látnak a továbbképzésükre, és mely pontokon lehetne javítani a rendszeren. A kutatás célja az volt, hogy átfogó képet adjon a digitális bölcsészettel foglalkozó könyvtárosok elvárt készségeiről,

és hogy feltárja, milyen képzésekre és infrastruktúrára van szükség ezen a területen. Ahelyett, hogy tudományszakként kívánná definiálni a digitális bölcsészetet, jelen cikk felvázolja a digitális bölcsészettel foglalkozó könyvtárosok általános profilját, lehetővé téve, hogy a szakma képviselői felsorakozhassanak e fejlődő terület kutatói és gyakorlói mellé.

(Autoref.)

86/2018

ESTRADA-CUZCANO, Alonso – ALFARO-MENDIVES, Karen Lizeth: Análisis comparativo del secreto profesional desde la perspectiva del ejercicio de las disciplinas informativas: periodistas, bibliotecarios y archivistas. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 40. (2017) 2., e176.

Res. angol nyelven

A szakmai titoktartás gyakorlata a tájékoztatási szakmák (újságírók, könyvtárosok, levéltárosok) tekintetében

Adatvédelem; Használó; Könyvtárosetika

A szakmai titoktartás, azaz az akár a használóktól, akár forrásokból szerzett információk bizalmasságának megőrzése a tájékoztatási szakemberek joga és kötelessége. Figyelembe véve az információ mai jelentőségét – különösen az infokommunikációs technológiák és ebből következően az intenzív adatkezelés (mind a személyes, mind a publikus és az adminisztratív adatoké) megjelenése óta – szükséges reflektálni erre a titoktartásra a különféle tájékoztatási szakemberek, így az újságírók, könyvtárosok, levéltárosok szempontjából. A cikk a hatályos jogi szabályozás elemzése révén megkísérli leírni, elemezni és összehasonlítani a szakmai titoktartást e tájékoztatási területek perspektívájából. Bemutat ezenfelül néhány, a témába vágó tapasztalatot, és megvilágítja az azonosságokat és különbözőségeket ezen jog és kötelesség gyakorlatában az egyes szakterületeken.

(Autoref.)

Lásd még 113

Oktatás és továbbképzés

87/2018

BRANNEN, Michelle H. – MILEWSKI, Steven – MACK, Thura: Providing staff training and programming to support people with disabilities : an academic library case study **In:** Public services quarterly. – 13. (2017) 2., p. 61-77.

A hátránnyal élők támogatása – a személyzet képzése és programok szervezése. Egyetemi könyvtári esettanulmány

Egyetemi könyvtár; Esettanulmány; Hátrányos helyzetű olvasó; Továbbképzés

Megfigyelhető, hogy a diákok között egyre nagyobb a hátránnyal élők aránya. Az egyetemi könyvtárak sokféle szolgáltatást nyújtanak számukra, amelyek természetesen hatással vannak a diákok teljesítményére és könyvtárképére egyaránt. A University of Tennessee, Knoxville (UTK) könyvtárainak gyakorlatában is szerepel ez a törekvés. Az UTK-n közel 30 ezer hallgató tanul, az oktatók és más munkatársak száma is megközelíti a tízezret. Az UTK-nak az a célja, hogy a hallgatókat felkészítse, hogy megtalálják helyüket a világban, és ehhez megfelelő erőforrásokat és oktatást biztosítson. A hátránnyal élőket az UTK-n két intézmény segíti: a hallgatókat az Office of Disability Services (ODS), a munkatársakat az Office of Equity and Diversity. Az UTK-n külön kapcsolattartót foglalkoztatnak a hátránnyal élő diákok jobb könyvtári ellátása érdekében. A kapcsolattartó könyvtáros képviseli a könyvtárat különböző (pl. a segítő technológiákkal és hozzáféréssel foglalkozó) bizottságok és érdekcsoportok előtt, részt vesz ajánlások kidolgozásában, és beszámol a könyvtárnak arról, milyen kezdeményezések születnek az egyetemen a hozzáférési gondok kiküszöbölésére.
A cikkben ismertetett esettanulmány két kérdéskört vizsgált: a személyzet képzését és a hátránnyal élők problémáira és a lehetséges megoldásokra a figyelmet felhívó programok szervezését. A tapasztalatok szerint a személyzet képzésére feltétlenül szükség van ahhoz, hogy a hátránnyal élők megfelelő könyvtári ellátásban részesülhessenek. A képzés egyrészt érzékenyítést jelent, másrészt a felhasználható legkülönbözőbb erőforrások (szolgáltatások, technikai eszközök, szabványok, trendek és egyebek) megismertetését. Az UTK-ban az ODS számon tartja például a tanulási nehézséggel küzdőket (számuk jelentősen meghaladja a fizikai szempontból fogyatékosokét). A könyvtárosokkal tudatják, hogy az érintett hallgatók milyen nehézségekkel szembesülnek, és milyen típusú segítséget igényelnek. Az időnként ismétlődő képzések a segítő technológiák, a hozzáférés és a sokszínűség különböző kérdéseit járják körbe. Másik témájukat az érintett csoportokkal való kommu-

nikáció és interakció etikettjének elsajátítása jelenti, amelynek része a szolgáltatások megismertetése is. Mindkét képzési forma nyilvános, a könyvtár bármely munkatársa részt vehet rajta, de főként a nyilvános szolgálatban dolgozókat várják el. A kérdések és a vita ezeknek az alkalmaknak szerves részét képezi. Az őszi szemeszter kezdetén a hátránnyal élő hallgatók számára csoportos könyvtárvezetést tartanak. Az Office of Information Technology különböző képzéseket szervez arról, hogyan lehet segíteni a hátránnyal élők munkáját technikai eszközökkel (ilyenek a hordozható képernyő-nagyítók, a felolvasó szoftverek stb.).

Ami a programokat illeti, az UTK Libraries Diversity Committee számos rendszeres programot szervez. A már említett alkalmakon túl a könyvtár falain kívül is tartanak rendezvényeket különböző fesztiválokon és más közösségi eseményeken, ahol a hallgatók szervezetei is jelen vannak.

A hátránnyal élők ellátását prioritásként kell szerepeltetni a könyvtár küldetésnyilatkozatában és stratégiai tervében, és a törekvések megvalósulását rendszeres visszacsatolás alapján folyamatosan figyelemmel kell kísérni. A könyvtár magatartása az egész társadalom befogadókészségére hatással van. A könyvtárnak partneri együttműködésre kell törekednie az egyetemi campus különböző intézményeivel; erre számos kiváló példa van már.

Az ALA állásfoglalása szerint „a könyvtárak katalizáló szerepet játszanak a hátránnyal élők életében, mivel lehetővé teszik, hogy teljes körű szerepet vállaljanak a társadalomban". Bizonyítékok vannak arra, hogy a személyzet aktív és folyamatos képzése javítja a könyvtárosok és az érintettek közötti kommunikációt. A hátránnyal élők számára biztosított megfelelő körülmények és a kapott támogatás nemcsak a tanulmányaik alatt, hanem egész további életük során segítséget jelent.

(Hegyközi Ilona)

88/2018

CUNNINGHAM, Paige D.: Bridging the distance : using interactive communication tools to make online education more social. – Bibliogr. 58 tétel **In:** Library trends. – 65. (2017) 4., p. 589-614.

A távolság áthidalása: interaktív kommunikációs eszközök használata a távoktatásban

Kommunikáció; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Online üzemmód; Távoktatás

A távoktatás révén a földrajzilag távol vagy időszűkében lévő diákok a felsőoktatási képzési kínálat teljes spektrumához férhetnek hozzá. Azonban a távoktatásnak számos hátránya van, többek között a kommunikáció képességének korlátozása, az oktatóktól és a diáktársaktól való elszigeteltség érzése és a lemorzsolódás nagyobb valószínűsége. Az oktatási informatika kutatói azzal érvelnek, hogy a tanulás társas tevékenység, és a diákoknak képesnek kell lenniük a kommunikációra azért, hogy tanulóközösséget hozzanak létre. Következésképpen hosszú ideig az elszigetelt távoktatási gyakorlat sok diák számára problematikus volt. Ahogy a távoktatás továbbfejlődött, és ma már széles online kínálatot tartalmaz, beleértve a kredites online képzési programokat és a tömeges nyílt online kurzusokat (MOOCs), új technológiák jöttek létre, amelyekkel leküzdhetők az említett kihívások. A jelenlegi szakirodalom szerint a tanfolyamokhoz kifejlesztett és külső Web 2.0-s interaktív eszközök oktatók által ösztönzött használata segíthet az online képzési programok hallgatóinak abban, hogy sikeresek legyenek, és kapcsolatban legyenek társaikkal és oktatóikkal a távoktatási kurzusokon való részvétel során. A tanulmány áttekinti a távoktatás irodalmát, hogy a MOOC kurzusokon belüli kommunikációs mintákkal kapcsolatos további kutatásokhoz kontextust nyújtson, különös tekintettel a hosszabb távú MOOC kurzusokra és a diákok motivációjának szerepére a kommunikációs elvárások és igények terén.

(Autoref.)

89/2018

GAULD, Craig – WHATLEY, Patricia: Distance learning for information professionals : a practical, reality-driven model for postgraduate education. – Bibliogr. 10 tétel **In:** Education for information. – 33. (2017) 2., p. 121-133.

Távoktatás információs szakemberek számára: gyakorlati modell posztgraduális képzéshez

Felnőttoktatás; Könyvtárosképzés -posztgraduális; Oktatási módszer; Távoktatás

A távoktatás elterjedése és az egyetemek és a tanulók számára nyújtott előnyök felismerése vezetett a változatos és maximális hallgatói élményt célzó

módszertanok, pedagógiák és modellek bővüléséhez. A tanulmány ezeket a kérdéseket annak a rugalmas, de átfogó távoktatási modellnek a létrehozásával kapcsolatban tárgyalja, amelyet a Dundee Egyetem Levéltári és Információtudományi Központjában (Centre for Archive and Information Studies, CAIS) nemzetközi hasznosításra fejlesztettek ki. A szerzők úgy vélik, a technológiának néha túl nagy szerepet tulajdonítanak az információs szakemberek számára professzionális online képesítést nyújtó oktatási programokban, és gyakorlati, realitásokon alapuló példát is bemutatnak olyan távoktatási formára, amely segítséget jelenthet az oktatóknak a megalapozott döntéshozatalhoz a végrehajtási folyamat során. Tapasztalataik alapján a hatékony online képzéshez (1) jó minőségű és könnyen hozzáférhető tananyag, (2) szakértő tanítás, (3) hallgatói támogatás, (4) rugalmasság, (5) online közösség létrehozása és (6) megbízható technológia szükséges.

(Autoref.)

90/2018

ŚWIGOŃ, Marzena: Porównanie samooceny potencjału zawodowego niemieckich i polskich studentów kierunków i specjalności info- i bibliologicznych **In:** Zagadnienia informacji naukowej. – 54. (2016) 2., p. 48-62.

Res. angol nyelven

Elhelyezkedési lehetőségek értékelése német és lengyel könyvtár szakos hallgatók körében

Felmérés; Könyvtárosképző intézmény; Könyvtáros-utánpótlás; Munkabér, alkalmazás; Összehasonlító könyvtártudomány

A tanulmány célja, hogy összehasonlítsa, hogyan vélekednek a német és lengyel könyvtár szakos hallgatók elhelyezkedési lehetőségeikről. Mindkét környezetben ugyanazt a kérdőívet használták, amely kompatibilis volt a hallgatók foglalkoztathatósági modelljével. Ez a modell többek között a tanulmányokban való részvételre és az egyetemi teljesítményre, az egyetemi brand erősségének értékelésére, az egyetem hírnevére a szakterület oktatásában, a szakterület státuszára, a terület szakemberei iránti munkaerő-piaci igényekre, a munkaerőpiac jelenlegi helyzetének értékelésére, a munkaerő-piaci lehetőségek ismeretére, a saját készségekbe és kompetenciákba vetett hitre, és végül, de nem utolsósorban a személyes tudásra és információkezelésre terjedt ki.

Az elhelyezkedési lehetőségekről adott önértékelés szintje a lengyel válaszadók esetében alacsonyabb volt, mint a német diákoknál, különösen a szakterület státusza és a terület szakemberei iránti munkaerő-piaci igények tekintetében. A tanulmány az első kísérlet volt a német és lengyel hallgatók elhelyezkedési lehetőségeinek az összehasonlítására.

(Autoref.)

Lásd még 74, 114

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

91/2018

RAJKOVA, Galina Anatol'evna: Nacional'nye biblioteki nezavisimyh gosudarstv : prioritety razvitiâ **In:** Vestnik BAE. – (2017) 1., p. 8-9.

A Független Államok Közösségének nemzeti könyvtárai: fejlesztési prioritások

Együttműködés -nemzetközi; Feladatkör; Nemzeti könyvtár

A tevékenység fő irányai a FÁK-tagországok nemzeti könyvtáraiban az utóbbi 25 évben:
- a nemzeti könyvtárak küldetésének meghatározása;
- új fejlesztési irányok és stratégiák keresése;
- a könyvtár és a nemzeti könyvtári hálózat szervezési, irányítási, tudományos problémáinak megoldása;
- infokommunikációs technológiák bevezetése;
- a nemzetközi kapcsolatok bővítése.

A problémák megoldására 25 évvel ezelőtt hozták létre az Eurázsiai Könyvtári Egyesület (Bibliotečnaâ

assambleâ Evrazii, BAE) nevű szervezetet. A nemzeti könyvtárak az országok függetlenné válása után megőrizték státuszukat, méltó helyet foglalnak el országuk társadalmi-kulturális életében, mindegyiküknek sajátos arculata van.
A könyvtárak többségében a legjelentősebb változást az anyagi-műszaki bázis fejlődése és a finanszírozás stabilizálódása jelentette. A könyvtárak számára a legnagyobb eredmény, hogy az állam elismerte fontosságukat, többen új, korszerű épületet kaptak. A korszerű technika lehetővé teszi, hogy állományukban a középkori kéziratoktól a nyomtatott anyagok teljes szövegű elektronikus másolatáig minden meglegyen. Kiemelt irány a nemzeti állomány építése, a „nemzeti emlékezet" gyűjtemény létrehozása, tárolása, a nemzeti és világszintű források elérésének biztosítása. A könyvtárakban megtalálhatók a világ számos nyelvén megjelent kiadványok, aktívvá vált a nemzetközi könyvcsere az állományok és a nemzeti bibliográfiák kiegészítésére. Mindenhol folyik a dokumentumok digitalizálása, épülnek az elektronikus katalógusok és a nemzeti elektronikus könyvtárak.
Az új technológiák bővítették a könyvtárak kiadói tevékenységét, a hagyományos kiadványok mellett kiállítási katalógusokat, naptárakat, reklámanyagokat is tudnak szép kivitelben előállítani.
A legtöbb könyvtárban gond a szakképzett munkaerő kérdése, mindenhol a képzés válságáról beszélnek. A megoldást az egyes tagállamok más-más módszerekben keresik: van, ahol külföldi gyakorlati képzésre küldik a fiatal munkatársakat, másutt a főiskolákkal működnek együtt, oktatóközpontokat nyitnak a kiegészítő szakképzéshez és a továbbképzéshez; egyre több helyen alkalmazzák a távoktatási módszereket. Az új technológiának köszönhetően a szakma vonzóvá és elismertté vált.
Minden nemzeti könyvtárnak van általában 2-3 nyelven kezelhető honlapja, amelyen keresztül számos szolgáltatás (könyvek előjegyzése, hosszabbítása, virtuális tájékoztatás stb.) elérhető. Népszerűek a videokonferenciák, az utóbbi időben gyorsan terjed a közösségi hálózatok (Facebook, Twitter) használata a rendezvények reklámozására, véleménycserére, fotó- és videoanyagok megosztására.
A nemzeti könyvtári státusz birtokában a könyvtárak fejlesztik nemzetközi együttműködésüket, beléptek a nemzetközi szakmai szervezetekbe (IFLA, BEA stb.), bekapcsolódnak a Világörökség projektbe. A világ sok országának könyvtári szervezeteivel kötöttek nemzetközi együttműködési szerződést, az utóbbi időben már egyenrangú partnerként. A FÁK-tagországokban is jelentős nemzetközi konferenciákat szerveznek, mint például a *Central Asia* (Üzbegisztánban), *A kultúra elektronikus évszázada* (Oroszországban), részt vesznek a nemzetközi könyvkiállításokon. A nemzetközi kapcsolatoknak köszönhetően a könyvtárakban nemzetiségi központok nyílnak, ahol a nyomtatott anyagok mellett népművészeti, iparművészeti tárgyakat is kiállítanak. A kulturális rendezvények, író-olvasó találkozók szervezésében, könyvadományok gyűjtésében a követségek és konzulátusok kulturális munkatársai is részt vesznek.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Felsőoktatási könyvtárak

92/2018

FIGGE, Friedrich [et al.]: Neue Aufgaben, neue Arbeitsfelder, neue Strukturen : zur Zukunft der Wissenschaftlichen Bibliotheken im internationalen Forschungswettbewerb am Beispiel des Embedded Librarian **In:** BuB. – 69. (2017) 10., p. 558-561.

Res. angol és francia nyelven

Új feladatok, új munkaterületek, új struktúrák: a felsőoktatási könyvtárak jövője a nemzetközi kutatások versenyében a beépített könyvtárosok példáján keresztül

Feladatkör; Felsőoktatási könyvtár; Könyvtárosi hivatás; Kutatás információellátása

A tudástársadalom változó természete a felsőoktatási könyvtáraktól is megfelelő változást igényel. Előnyös lenne a könyvtárak számára, ha a kutatóknak nyújtott magas szintű információs szolgáltatások révén hatékonyabban használnák ki lehetőségeiket. Ehhez megfelelő átstrukturálásra és folyamatos alkalmazkodásra van szükség, ami hatalmas értéket jelenthet nemzetközi szinten a német kutatások versenyképessége szempontjából. A könyvtáraknak és a könyvtárosoknak változtatni kell szerepkörükön, ennek egyik lehetősége az ún. „beépített" könyvtárosság. A cikk szerzői úgy írják le a beépített könyvtárost, mint olyan személyt, aki a speciális információs igénnyel rendelkező kutatói csoport tagja, és aki ezt az információt nemcsak kérésre szolgáltatja, hanem célzott módon proaktívan is. A kutatási folyamat segítése érdekében a beépített könyvtáros

könyvtári forrásokat és külső adattartalmakat is használ. Az újfajta feladat ellátásához megfelelő képzés szükséges – nem csupán a digitális technikákban és módszerekben, hanem a lobbizás elsajátításához, a kommunikációs folyamatok és a konfliktuskezelés tekintetében is. A könyvtár strukturális támogatást nyújthat a nyílt hozzáférésű publikáláshoz, szakmai értékelést a lektorálási folyamat révén, valamint agilis projektmenedzsmentet annak érdekében, hogy a kutatói csoport munkája az élvonalbeli kutatásokhoz tartozzon. Mindez felgyorsítja és javítja a kutatást, és elősegíti a német tudósok nemzetközi versenyképességét és bekapcsolódását.

(Autoref.)

93/2018

KLAIN-GABBAY, Liat – SHOHAM, Snunith: How is the role of academic library workers perceived by both faculty members and library workers?. – Bibliogr. 57 tétel **In:** Libri. – 67. (2017) 4., p. 261-281.

Hogyan vélekednek az egyetemi könyvtárosokról az oktatók és maguk a könyvtárosok?

Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Felmérés; Könyvtárkép; Könyvtárosi hivatás

A tanulmány minőségi és mennyiségi módszerekkel azt vizsgálja, hogy az egyetemi oktatói kar hogyan vélekedik az egyetemi könyvtárosok szerepéről, és maguk a könyvtárosok hogyan látják saját szerepüket a könyvtárban. Húsz oktatóval és 15 egyetemi könyvtárossal készítettek interjút három izraeli felsőoktatási intézményben, miután 191 oktató és 50 könyvtáros kitöltött egy zárt kérdésekből álló kérőívet. Az interjúk azt jelzik, hogy mindkét vizsgált csoportban hiányzik az egyetemi könyvtárosok szerepének egyértelmű és világos meghatározása, és egyik csoport számára sem honosodott még meg az „információtudós" definíciója, de néhány oktató a könyvtároson és az információtudóson kívül más szerepmeghatározást is említett. A mennyiségi eredmények azt mutatják, hogy mindkét vizsgált csoport úgy gondolja, a szerep definíciója tükrözi azt a könyvtárat, ahol az egyetemi könyvtáros dolgozik, és a könyvtáros és információtudós megkülönböztetése leginkább az információtechnológia területén terjedt el.

(Autoref.)

94/2018

SAMSON, Sue: Student veterans in the academic library. – Bibliogr. 23 tétel **In:** College & undergraduate libraries. – 24. (2017) 1., p. 80-89.

Leszerelt katonák az egyetemi könyvtárban

Egyetemi hallgató; Együttműködés -belföldi; Esettanulmány; Felsőoktatási könyvtár

Az afganisztáni és iraki háborúkból hazatérő leszerelt katonák egyre nagyobb számban kapcsolódnak be a felsőoktatásba, ami lehetőséget nyújt a felsőoktatási könyvtárosoknak, hogy célzott programokkal a veteránok egyedi igényeire szabva segítsék számukra az átmenetet a katonai pályáról az egyetemi életbe. Kiemelhetők a könyvtárak információs és kutatási szolgáltatásai, melyek a legtöbb felsőoktatási intézményben már létező, veterán hallgatókat támogató központokba integrálhatók. Jelen cikk esettanulmányként szolgál a hadseregtől leszerelt hallgatókat célzó központok és szolgáltatások kialakítására és fejlesztésére, és leírja, milyen fejlődésen ment keresztül a veteránok könyvtári ellátása a campuson belüli közvetlen együttműködéseken keresztül.

(Autoref.)

Lásd még 85, 87, 108, 109, 111, 112, 115, 118, 120, 123, 130, 131, 135

Közművelődési könyvtárak

95/2018

BARCLAY, Donald A.: Space and social worth of public libraries **In:** Public library quarterly. – 36. (2017) 4., p. 267-273.

A közkönyvtárak és a könyvtári terek társadalmi értéke

Feladatkör; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

A digitális információ mennyiségének növekedése és a közkönyvtárak értékének ebből fakadó, némelyek általi megkérdőjelezése ellenére a könyvtárhasználati adatok azt mutatják, hogy a közkönyvtárak látogatottsága 2013-ban 497 600 000-rel magasabb volt, mint 1993-ban. Miért járnak még az emberek közkönyvtárakba a digitális korban? Noha több tényező is arra

ösztönzi őket, hogy betérjenek, a közkönyvtárak által nyújtott egyetlen dolog, amit nem lehet online leképezni, az a fizikai tér. Az évtizedek folyamán a könyvtári tér volt az a kötőanyag, ami összetartotta a könyvtári univerzumot, még akkor is, ha a könyvtárakban folyó sajátos tevékenységek eközben fejlődésen mentek keresztül. Míg az információhoz, oktatási anyagokhoz, technológiához való hozzáférésben és az értékes szolgáltatások nyújtásában játszott jelentős szerepüket a közkönyvtárak kiválóan reklámozzák, a közkönyvtári tér értékét is népszerűsíteniük kell. Ehhez többre van szükség a számok felsorakoztatásánál; érdekfeszítő történeteket kell mesélni a közkönyvtári terek használatáról, és emlékeztetni kell a nagyközönséget, hogy a közkönyvtár által nyújtotthoz hasonló terek valójában eltűnőfélben lévő erőforrások. Az összes középületben 9/11 után bevezetett szigorodó biztonsági előírások – a néhai közterületek növekvő privatizációjával párosulva – azt eredményezték, hogy a közkönyvtárak maradtak talán az utolsó olyan beltéri közterületek, ahol egy egyén nyitástól zárásig mindennemű indoklás nélkül tartózkodhat, és közben nem kell pénzt sem költenie. A közkönyvtáraknak népszerűsíteniük kellene tereik különlegességét, ahhoz hasonlóan, ahogy a nemzeti parkok reklámozzák az általuk őrzött és a nagyközönség által látogatható sajátos tereket.

(Autoref.)

96/2018

BARYŠEVA, Ekaterina Aleksandrovna: Rol' publičnyh bibliotek ÛAR v sohranenii i populârizacii nematerial'nogo ètnokul'turnogo naslediâ **In:** Bibliotekovedenie. – (2017) 1., p. 70-76.

Res. angol nyelven

A Dél-Afrikai Köztársaság közkönyvtárainak szerepe a nem anyagi jellegű etnokulturális örökség megőrzésében és népszerűsítésében

Közművelődési könyvtár; Kulturális örökség; Megőrzés; Nemzetiségi olvasó

A globalizáció, az erősödő migrációs folyamatok és a rohamos urbanizáció korában egyre jobban érezhetők a hagyományos etnikai kultúrák gyengülési és egységesülési tendenciái, ami az összegyűjtött ismeretek, történelmi és szellemi tapasztalatok fokozatos eltűnéséhez vezet. A Dél-Afrikai Köztársaságban (DAK) az egyik legtöbb nemzetiség által lakott régióban az őslakosság kultúrájának támogatásával és fejlesztésével az apartheid bukása (1994) után kezdtek foglalkozni. Fontos állomás volt a Tudományos és Műszaki Minisztérium által kidolgozott állami politika a nem anyagi jellegű etnokulturális örökség megőrzéséről és népszerűsítéséről. A 2006. évi záródokumentumban külön fejezet foglalkozik a könyvtárakkal: kötelesek szorosan együttműködni az őslakossággal, megteremteni a lehetőségeket a helyi nyelvek, a történelem és a kultúra tanulmányozásához, támogatni az információs és digitális írástudást.

2008-ban elsőként indult az Ulwazi (zulu nyelven Tudás) könyvtári projekt az Ethekwini (Durban) központi könyvtár munkatársának kezdeményezésére: a fiatalokat egy érthető célú, érdekes tartalmú, a népszerű kommunikációs eszközök használatát igénylő projekttel akarta becsalogatni a könyvtárba. A kerületi és a városi önkormányzat által finanszírozott közkönyvtárakkal a wikitechnológia mellett döntöttek, ahol a tartalom szerzője maga a lakosság. További cél volt az információs írástudatlanság felszámolása az őslakosság körében, a zuluk támogatása, hogy érezzék, az információs társadalom tagjai.

Az Ethekwini kerület Afrika keleti partján, a KwaZulu-Natal tartományban található, a Durban kikötőváros körül kialakult agglomerációt foglalja magában. Lakosainak száma mintegy 3,5 millió, 74% fekete bőrű, 6,6% fehér, 16,5% indiai és dél-ázsiai. Az uralkodó nyelv a zulu, ezt az angol követi.

A tartomány őslakosai a zuluk, akik a történelem során a szabadságszeretet és a gyarmatosítás elleni küzdelem szimbólumai lettek. Az apartheid hatásainak ellensúlyozására a durbani helyi hatóságok számos szociális programot indítottak, hogy az őslakosság élhessen hagyományos kultúrájának megőrzésére irányuló jogaival, ide sorolható az Ulwazi projekt.

A kerületben szerteágazó közkönyvtári hálózat működik. A központi könyvtárat 1853-ban a Mechanikai Főiskola mellett alapították, állománya 400 könyv volt, 1860-tól Durban városi könyvtára, azóta a város lakosai ingyenesen látogathatják. 2000-től az Ethekwini kerület központi könyvtára 92 fiókkal, állománya 1 millió példány, olvasóinak száma több mint 593 ezer; működik a tartomány osztott katalógusa, nemzeti és külföldi teljes szövegű adatbázisok érhetők el. Ezeknek és a magasan képzett, odaadó munkatársaknak köszönhető, hogy az Ulwazi szervezői a könyvtárakat választották kulcsszereplőknek.

Az Ulwazi honlap fő fejezetei: Kultúra, Történelem, Emberek, Helyek és Hírek. Szócikket bárki írhat (zulu nyelven és angolul), a szócikkbe kerül-

het fénykép, video- és hanganyag. A könyvtáraknak fontos szerepük van a helyi lakosok felkészítésében a projektben való részvételre, az önkéntesek általában munkanélküli fiatalok. Nehézséget okoz, hogy kevés a könyvtár és a könyvtáros, az önkéntesek sokszor nem megbízhatók.

A kommunikáció bővítése érdekében a projekt a Facebookon, a Twitteren és a Google+-on is elérhető. A könyvtárak a falvakban és törzsi területeken az egyetlen kulturális központok, ahol ingyenes internetelérés van, a tartalom megismerhető, és lehetséges az adatbevitel. Speciális applikáció készült a mobilok használatára, mivel a lakosság 90,7%-ának van mobiltelefonja.

A honlapon jelenleg 800 szócikk szerepel, a legnépszerűbb az Emberek és a Kultúra fejezet, ezen belül a személyes történetek, legendák, hagyományos esküvői szertartások, gyógyfüvek használata és a sörkészítés. Az eltelt 7 év alatt a honlapot 182 országból keresték fel, példáját a DAK több tartománya is követi.

(Viszocsekné Péteri Éva)

97/2018

COLE, Laura: BiblioTech : closing the gap between traditional and digital literacy **In:** Public library quarterly. – 36. (2017) 3., p. 244-258.

BiblioTech: a hagyományos és a digitális írástudás közötti szakadék megszüntetése

Elektronikus könyvtár; Használók képzése; Kapcsolat intézményekkel; Könyvtárépület -közművelődési; Könyvtárpropaganda; Közművelődési könyvtár; Olvasásra nevelés

2013-ban indult Bexar megyében a BiblioTech, az első teljesen digitális közkönyvtár az Egyesült Államokban. Korábban a San Antonió-i Városi Könyvtár 28 fiókjával szolgálta ki a helyiek igényeit, azonban a népességszám ugrásszerű emelkedése a földrajzi távolságok növekedésével is járt. Így szükség lett egy olyan szolgáltatásra, amely nem helyhez kötött. Amíg tudományos körökben teljesen elfogadott a digitális gyűjtemények léte, addig egy közkönyvtár használói egészen másképpen reagálnak, számukra korábban elfogadhatatlan és fenyegető volt a papíralapú dokumentumok digitálisra cserélése. Az intézménynek meg kellett küzdenie az elsőség minden hátrányával.

Az intézmény küldetése eszközök és hozzáférés biztosítása, valamint a felhasználók oktatása, olvasóvá nevelése. Mivel a térségben élők 70%-a nem rendelkezik széles sávú internettel, az alapítók úgy látták, nem elég, hogy a teljes állomány szabadon hozzáférhető az interneten, szükség van fizikai térre is. Itt azonban nincsenek polcok hagyományos könyvekkel, helyette e-könyv olvasót lehet 2 hétre kölcsönözni, amelyen könyvtári tartalmak érhetők el. Ezzel a lehetőséggel már több mint 15 ezer alkalommal éltek a látogatók. Hasonlóan népszerűek a számítógépek is, amelyekből a legkorszerűbbeket szerezték be, és amelyeket már 65 ezer alkalommal használtak. Az épületben biztosított az ingyenes wifi. A technológiai eszközök a vakok és gyengén látók kiszolgálására is alkalmasak.

A folyamatosan növekvő, immáron több mint 41 ezres állományban találhatóak hangos és e-könyvek, képregények, magazinok és újságok, zenék, filmek, számítógépes tanulóprogramok és oktatási adatbázisok. Az épület a könyvtári közösségi tér funkcióinak is eleget tesz: kávézón, tanuló- és közösségi szobákon túl gyereksarkot is üzemeltet.

Az épületben nincs tájékoztatópult, helyette a személyzet rendszeresen járkál a terekben, hogy segítségére lehessen az olvasóknak. Az irodákat is ennek megfelelően alakították ki: kellően kicsik ahhoz, hogy a könyvtárosok inkább az olvasói terekben érezzék jól magukat. Mivel nem kell az állomány rendezésével tölteniük az idejüket, így azt 100%-ban az olvasók igényeinek tudják szentelni. Emellett gyakran településnek ki külső helyszínekre, mutatják be a könyvtárat iskolákban, idősek otthonaiban vagy különböző csoportoknak, illetve képviselik az intézményt fesztiválokon és egyéb helyi rendezvényeken, megállapodásokat kötnek helyi vállalkozásokkal és szervezetekkel. A cikk megszületéséig a könyvtár összesen 631 rendezvényen képviseltette magát, ahol 46 041 embert ért el, közülük 18 632 személy be is iratkozott az intézménybe az esemény során.

Az intézménynek több érdekes kezdeményezése is van, mint például az *Anyák és gyermekeik* elnevezésű program, amelynek során börtönben ülő anyákat próbálnak közelebb vinni az olvasáshoz, és irodalmi műveket ajánlanak nekik. Hasonlóan fontos a fiatal fogvatartottak körében végzett munka. Az intézmény szerepet vállal a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésében is, a szabadlábra helyezettek számára 6 hetes számítógépes oktatást tart. A bíróság épületében egyébként is van egy kihelyezett pultja a

könyvtárnak, ahol az intézmény megismerésére és beiratkozásra is van lehetőség.
A BiblioTechEDU program keretében a könyvtár 14 iskolakörzettel működik együtt, amelynek keretében 520 olvasóeszközt adományozott az oktatási intézményeknek, valamint az itt folytatott kampány során több mint 25 ezer diák iratkozott be. A térségben három katonai bázis is található, ezekre a helyekre is rendszeresen kitelepül az intézmény. A szegény sorsú családok és a lakásgondokkal küzdők számára szeretnének élethelyzetbeli változást elérni a kínált szolgáltatásaikkal. Ennek egyik eleme a *Connect home* nevű összefogás, amelynek résztvevői szegény családoknak juttatnak el eszközöket, a könyvtár pedig a digitális írástudás oktatásáról gondoskodik. Megállapodás született olyan közlekedési társaságokkal is, amelyek járatain wifi van, így a könyvtár is elérhető, de az egészségügyi rendszerben, a kórházakban is jelen van a szolgáltatás.
2015-ben kezdett együttműködni a könyvtár a Texasi Egyetem San Antonió-i kirendeltségével, amelynek keretében kutatás született a BiblioTech hatásának mérésére. Az eredmények azt mutatták, hogy pozitív kapcsolat látható a diákok iskolai eredményei és a digitális könyvtár szolgáltatásainak használata között. A szolgáltatás sikere tehát már kimutatható, a jövőbeli fejlesztésre pedig számtalan ötlet van már most is.

(Jávorka Brigitta)

98/2018

LENSTRA, Noah: Yoga at the public library : an exploratory survey of Canadian and American librarians. – Bibliogr. 24 tétel **In:** Journal of library administration. – 57. (2017) 5-8., p. 758-775.

Jógaóra a közkönyvtárban: felmérés észak-amerikai és kanadai könyvtárosok körében

Felmérés; Közművelődési könyvtár; Rendezvény; Szabadidő felhasználása

2013 és 2014 ősze között az észak-amerikai közkönyvtárak kb. 23%-a kínált valamilyen fitneszfoglalkozást, jógát, zumbát vagy tai chit. Az ötlet voltaképpen az új *könyvtár mint hely* felfogásból eredt. A kutatás (és a tanulmány) rávilágít azokra a módokra, ahogy a közkönyvtárak alakítják a közösségi tereket, és ahogy a közösség igényeit kielégítik (könyvcsoportokkal, kávéórákkal stb.). A jógaórák megjelenése a könyvtárban ennek a változó szerepnek egyik megnyilvánulása.
A cikk számba veszi a kérdés teljes szakirodalmát. Bár egy friss cikk részletezi a jógafoglalkozások okait, nem dolgozza fel rendszerezve a témát. Egy másik felmérés, melynek tárgya a digitális integráció és a közkönyvtárak (Bertot et al.), 2015-ben több kérdést is feltett a könyvtárak egészségügyi szolgáltatásairól. Az eredmények szerint az USA közkönyvtárainak közel 23%-a szervez valamilyen fitneszfoglalkozást; a felmérés arról is kérdezte a könyvtárosokat, kik vezetik ezeket a foglalkozásokat. Kiderült, hogy zömében társszervezetek tagjai (60), önkéntesek (36) és/vagy könyvtárosok (29%). Egy 2013-as felmérés is a jógaoktatás emelkedését mutatta. Ennek oka, hogy a könyvtár mindig megbízható forrásnak bizonyult az egészséggel kapcsolatos ügyekben. Egy kutatás igazolta, hogy sokan a tornázás és fitnesz kérdéseiben keresik meg a könyvtárat, és a kapott információk megváltoztatják szokásaikat. Egyes esetekben ez az információnyújtás vezetett a tornázásra való lehetőség kialakításához is. Számos példa mutatja, hogy a könyvtárosok növekvő érdeklődése a jóga iránt is közrejátszott ebben. A szakirodalom azzal is foglalkozik, hogy alakítsák ki a jógázást különböző érdeklődési csoportok számára. (A figyelem főleg a fiatal nemzedékre koncentrál azzal a szándékkal, hogy a jóga a testtudatosságot és a koncentrációt fejleszti, de mások a felnőttekre is gondolnak; a felsőoktatásban a vizsgaidőszakban a jóga az állóképességet növeli.)

(Murányi Lajos)

99/2018

LOPEZ, M. Elena – CASPE, Margaret – SIMPSON, Christina: Engaging families in public libraries. – Bibliogr. 37 tétel **In:** Public library quarterly. – 36. (2017) 4., p. 318-333.

Családtámogatási modellek az amerikai közkönyvtárakban

Családi környezet; Felmérés; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Könyvtárhasználat; Közművelődési könyvtár; Olvasásra nevelés

A kutatás célja az volt, hogy felmérje a könyvtárak gyakorlatát a családok elérésében és támogatásában. Arra keresték a választ, hogyan tudják a könyvtárvezetők előmozdítani a családok bevonzását a könyvtárba, a könyvtáraknak ez a családtámogató szerepe

hogyan szolgálja az egész életen át tartó tanulást, valamint hogy a könyvtári szolgáltatások fejlesztésével milyen módon tudják ezt a célt jobban elérni. A kérdőívet 1600 közkönyvtár igazgatójának küldték ki 2016-ban az Egyesült Államokban, a válaszadás 30%-os volt. A felmérést személyes interjúkkal is kiegészítették.

A közkönyvtárak feladata, hogy más közösségi intézményekkel együttműködve támogassák és fejlesszék a családokat. Nem elég azonban csupán a gyerekeket megcélozni a különböző könyvtári programokkal: először a szülőket kell – különösen a hátrányos helyzetű vagy első generációs amerikaiakat – megfelelő kompetenciákkal felvértezni, és lehetőséget biztosítani a családok számára, hogy komfortos környezetben és korszerű technikai körülmények között tudjanak egymással időt tölteni.

Egy jól működő, családokat célzó könyvtári szolgáltatásegyüttes három pilléren nyugszik. Ezek: a célok iránt elkötelezett vezetés, a potenciális használók elérése, valamint a szolgáltatások, amelyek igénybevétele hozzásegíti a használót esetleges hátrányos helyzetének kiegyenlítéséhez.

A könyvtárak vezetését leginkább az jellemzi, hogy mindig vagy gyakran megvitatják a családokat célzó szolgáltatásokat (68%), a válaszadók 56%-a pedig mindig vagy gyakran bátorítja a családok visszajelzéseit a szolgáltatásaikkal kapcsolatosan. 62% azonban nem vagy csak ritkán kínál munkatársainak fejlődési lehetőséget annak érdekében, hogy hatékonyan tudjanak együttműködni a családokkal.

A könyvtárakra alapvetően jellemző, hogy szívélyesen fogadják a használókat, valamint segítik a más kultúrából érkezőket, igyekeznek elérni az alacsony jövedelmű családokat is, és ritkán vagy alig alakul ki konfliktus velük.

A családok könyvtári támogatása sokszor kimerül abban, hogy a könyvtár közösségi térként funkcionál, valamint digitális hozzáféréssel kapcsolatos programokat tartanak; ritkábban álláskeresőknek tréningeket, illetve az egészség megőrzésével kapcsolatos tanácsadást szerveznek. Kevésbé jellemző, hogy családsegítő szolgálatok bevonásával támogassák a rászorulókat, illetve a speciális körülmények között élőket információval és akciókkal segítsék.

A válaszadó könyvtárak körében a kisgyermekeket célzó könyves és ismeretterjesztő programok, illetve a szociális és emocionális fejlődést célzó foglalkozások a leggyakoribbak, míg a szülők vagy a speciális igényű gyerekek számára tartott, illetve a szülők és gyermekeik fejlesztését egyszerre szolgáló foglalkozások ritkák.

A könyvtárak elsődleges partnerei az iskolák, a korai fejlesztési programok, a parkok és a rekreációs intézmények. Kevesebb mint 40% jelölte meg az egészségügyi intézményeket, egyetemeket, illetve a televíziót és rádiót mint partnert.

A könyvtárak családtámogatási feladatát a felmérés alapján három lépésben lehetne összefoglalni. Elsőként növelni kellene a kisgyermekek tanulását segítő szolgáltatások számát, amelynek alapja a szülők támogatása lenne, majd ezt széles körben terjeszteni kellene, ezzel párhuzamosan pedig egy egységes tudás- és támogatási bázist kellene kialakítani már kisgyermekkorban, amely elősegíti az egész életen át tartó tanulás megalapozását. Ennek az ideális környezetnek a létrehozása hatalmas feladat, elengedhetetlen hozzá, hogy az egymás mellett párhuzamosan működő intézmények végre összehangoltan kezdjenek el cselekedni.

(Horváth Adrienn)

100/2018

LUTEREK, Mariusz: Polish public libraries as intermediaries for access to information and public services (e-government) in the opinion of librarians **In:** Zagadnienia informacji naukowej. – 54. (2016) 2., p. 63-81.

Res. lengyel nyelven

A lengyel közkönyvtárak szerepe az információk és a közszolgáltatások (e-kormányzat) elérésének közvetítésében – a könyvtárosok véleménye

Feladatkör; Felmérés; Hozzáférhetőség; Könyvtárosi hivatás; Közművelődési könyvtár; Személyzet

Lengyelországban egy kutatás keretében három vajdaság 112 könyvtárában azt vizsgálták, hogy a közkönyvtárak rendelkeznek-e a megfelelő eszközökkel ahhoz, és készek-e arra, hogy közvetítőként közreműködjenek az információk és a közszolgáltatások elérésében. Minderről a könyvtárosokat interjúvolták meg anonim kérdőíves felmérés keretében. Ez a felmérés úttörő jellegű volt erről a kérdéskörről.

A felmérés kérdéseit hat témakörben tették fel: 1. a válaszoló könyvtárának jellemzői, 2. az e-közigazgatás ismertsége a könyvtárosok körében, 3. a könyvtár szerepe a közszolgáltatások közvetítésében, 4. a könyvtár szerepe a nyilvános információk szolgálta-

tásában, 5. a könyvtár és más közintézmények együttműködése, 6. következtetések és észrevételek.
Külföldi példák mutatják, hogy a könyvtárosok tájékozottsága és megfelelő készségei alapvető fontosságúak az e-közigazgatás, e-kormányzat, e-demokrácia, a nyílt közigazgatás szolgáltatásainak közvetítésében. Lengyelországban a válaszolók közel fele nem rendelkezett a szükséges ismeretekkel, ezt a különböző portálokra (pl. e-PUAP) vonatkozó ellenőrző kérdések is megerősítették. Viszonylag sokan (56%) vélték azonban úgy, hogy jól ismerik az információszabadságról szóló törvényt. A könyvtárak által szolgáltatott nyilvános információk a következő teendőkre terjednek ki: adózás, munkaügy, különböző juttatások, személyes dokumentumok beszerzése, járművek regisztrálása, könyvtári katalógusok elérése, bejelentkezés különböző nyilvántartásokba stb. A vonatkozó könyvtári szolgáltatások közül legtöbben más könyvtárak katalógusainak elérését említették. Második helyen a felsőoktatásba való jelentkezés szerepelt. A válaszolók intézményeinek közel fele ezen online szolgáltatások egyik fajtával sem foglalkozik, belső és külső akadályokra hivatkozva. Biztató azonban, hogy sokan látják az előrelépés lehetőségét. Mivel a nyilvános információk szolgáltatására vonatkozó kérdés nem volt kötelező, erről csak a válaszolók 75%-a nyilatkozott. Legtöbben a munkahelyekről és a biztosításokról szóló tájékoztatást említették. Örvendetesen sokan nyilatkoztak úgy, hogy a könyvtárakra komoly szerep hárul az interneten található információk értelmezésében. Viszonylag kevés helyen szerveznek viszont ilyen tárgyú képzéseket. A könyvtár együttműködő partnerei között az oktatási intézmények dominálnak, őket követik a közigazgatási és a civil szervezetek.
Összegezve: a felmérés során azt tapasztalták, hogy a lengyel közkönyvtárak igen csekély mértékű elkötelezettséget mutatnak az információk hozzáférhetővé tétele és a közszolgáltatások elérésének közvetítése iránt. A felmérés második szakaszában tett személyes látogatások során kiderült, hogy a könyvtárak gyakran nincsenek is tisztában vele, ha ilyen jellegű tevékenységeket végeznek, néha akár mintaszerűen is. A legtöbb esetben a könyvtárak arra hivatkoztak, hogy a használók nem igénylik ezeket a szolgáltatásokat, nincs megfelelő hely erre, és mindezt pénzügyi gondok súlyosbítják. Jelenleg csak kevesen vállalkoznak arra, hogy a könyvtár hagyományos szerepkörén túlmenve megtörjék a sztereotípiákat.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 110, 122, 124

Tudományos és szakkönyvtárak

Lásd 102, 103

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állományvédelem

101/2018

GAMACHE, Pierre: Last copies initiative : permanent conservation of print collection in Canada **In:** Bibliothek. – 41. (2017) 3., p. 362-366.

Res.német nyelven

A nyomtatott gyűjtemények megőrzése Kanadában

Állományvédelem; Együttműködés -belföldi; Levéltár; Megőrzés; Nemzeti könyvtár

A fizikai terek jobb kihasználása és a tömeges digitalizálási projektek a nyomtatott könyvtári gyűjtemények racionalizálását, apasztását vonják magukkal. Ám a redundanciák kiiktatásából nem következhet a nyomtatott gyűjtemények széles körű leépítése: Kanada földrajzi adottságaiból, alacsony népsűrűségéből fakadó nemzeti érdek, hogy regionális szinten is elérhető maradjon a nyomtatott dokumentumörökség egy-egy (utolsó) példánya. A 2000-es években Kanadában több szakmai konzorcium is vizsgálta a nyomtatott gyűjtemények hosszú távú megőrzésének kérdését, a ritkán használt nyomtatott dokumentumok koordinált megőrzésére, közös tároló raktárak létesítésére téve javaslatokat.
A nemzeti könyvtár és levéltár (Library and Archives Canada, LAC) égisze alatt 2011-ben megalakult a különböző könyvtárszakmai szervezetek és konzor-

ciumok képviselőiből álló Pánkanadai Dokumentumörökség Hálózatának Analóg Együttműködési Munkacsoportja. 2012-ben megfogalmazták az utolsó nyomtatott példányok megőrzéséhez szükséges 6 alapelvet. Eszerint a részt vevő intézmények:

1. többoldalú egyeztetések keretében vállalják, hogy az „utolsó példányok" repozitóriumai lesznek;
2. kijelölik az általuk megőrizni kívánt utolsó példányokat, és erről az országos közös katalóguson keresztül tájékoztatják a többi résztvevőt;
3. szakszerű raktározási körülményeket biztosítanak az utolsó példányoknak;
4. észszerű hozzáférést biztosítanak az általuk őrzött utolsó példányokhoz (ez az intézményi gyakorlatok függvényében lehet digitális szolgáltatás, helyben használat vagy könyvtárközi kölcsönzés);
5. megegyeznek abban, hogy az általuk őrzött utolsó példányt csak a többi részt vevő intézménnyel való egyeztetés után törlik az állományukból;
6. ez esetben lehetőséget biztosítanak az utolsó példány átszállítására egy másik intézménybe, amelynek részleteit (pl. postázás, biztosítás) a két fél közti egyeztetés után rögzítik.

Az utolsó példányok megőrzésére irányuló kezdeményezés *(Last Copies Initiative)* előremutató, dokumentumtípustól függetlenül teljességre törekvő program, amely az egész nemzeti kulturális örökségre kiterjed, kivéve természetesen a digitális dokumentumokat. Emellett fenntartható, decentralizált, elszámoltatható és transzparens, amely önkéntes részvételre, együttműködésre és bizalomra épül, és szabványos metaadatokon alapul. Jelenleg 27 különböző kanadai könyvtári szervezet, egyesület és intézmény vesz benne részt.

A program koordinálását 2013-ban a LAC vállalta, de a végrehajtás körül több kérdés is felmerült. Először is nem létezik az átfedéseket megmutató teljes körű országos példánynyilvántartás – e célból első körben az össznemzeti gyűjtemény 85%-át kitevő szakkönyvtárak és nagyobb közkönyvtárak katalógusait, második fázisként pedig a kisebb könyvtárak példányadatait vizsgálták. A kutatás (Canadian Overlap Study) célja, hogy összképet adjon a nemzeti nyomtatott dokumentumállományról, a regionális szintű átfedésekről vagy éppen ritkaságokról, különös tekintettel a patriotika anyagra. Komoly akadályt jelentett azonban az Amicus integrált rendszer analitikus funkcióinak hiánya. 2014-ben a LAC úgy döntött, hogy az Amicust az OCLC-re cseréli, amelyhez megvásárolhatók a szükséges funkciók. Ezzel párhuzamosan a LAC megnyitott egy új raktárépületet, 2020-ra pedig egy további raktár felépítését tervezik. A programnak emellett a nemzeti könyvtár egy portált is létrehozott.

(Szabó Piroska)

102/2018

MacCOLL John: Towards a shared print collection in UK research libraries **In:** Bibliothek. – 41. (2017) 3., p. 367-374.

Res.német nyelven

Közös nyomtatott gyűjtemény kialakítása az Egyesült Királyság tudományos könyvtáraiban

Állományalakitás; Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi; Közös katalogizálás; Megőrzés; Nemzeti könyvtár; Tároló könyvtár

Nagy-Britanniában a vezető egyetemi könyvtárakat és a nemzeti könyvtárakat tömöríti a Research Libraries UK (RLUK) együttműködés. Közös katalógusuk a Copac, amelyet a Jisc működtet. Az RLUK 2016 őszén egy felülvizsgálatot követően tendert írt ki egy új projektre, melynek neve: National Bibliographic Knowledgebase. Az együttműködés a továbbiakban a nyomtatott gyűjtemények menedzselésében kíván segítséget nyújtani a tagkönyvtáraknak, a források felderítése és a rekordszolgáltatás vesztett fontosságából.

A munkálatokban igénybe vették az OCLC Research közreműködését, a WorldCat adatbázis alapján mérték fel az RLUK bibliográfiai profilját. Az adatok frissességével gondok voltak, mert a brit könyvtárak nem közvetlenül a WorldCat-ben katalogizálnak, hanem több-kevesebb gyakorisággal feltöltik adataikat. Néhány hónap alatt sikerült a késlekedőktől beszerezni a szükséges adatokat.

Az RLUK közös állománya 29,4 millió kiadványt, köztük 20,9 millió könyvet tartalmaz (467 nyelven, 254 országból). A közös állományban jellemző az egyediség, a viszonylag csekély mértékű átfedés. Egy korábbi felmérést felhasználva, az amerikai Association of Research Libraries közös állományával összevetve 42%-os átfedést találtak. A közös állományt összevetették a HathiTrust e-könyves adatbázisával is. Itt jelenleg középső értéken 25%-os átfedést és növekvő tendenciát tapasztaltak. A tervek szerint a New Bibliographic Knowledgebase be fogja gyűjteni a Hathi vonatkozó rekordjait. Az elemzés

gyakorlati hasznát tekintve elmondható, hogy jóllehet az RLUK a brit könyvtárak egy töredékét jeleníti meg, szám szerint 37 intézményt tömörít, példája jól reprezentálja egy közös katalógus problémáit, és az országos könyvtári szolgáltatások stratégiai fejlesztésének platformjának lehet tekinteni.
A közös állománymenedzsment sikeres példája Nagy-Britanniában a UK Research Reserve. A British Library és 29 felsőoktatási könyvtár együttműködése a nyomtatott folyóiratok egyeztetett beszerzését, a duplikáció megszüntetését és törlését, raktári helyek felszabadítását és a szükségesnek ítélt példányszám biztonságos megőrzését tűzte ki célul.
Az RLUK egyik regionális csoportját, a White Rose Consortiumot (Leeds, Sheffield, York) bízta meg azzal, hogy a továbbiakban modellkísérletként folytassa az eredmények mélyebb elemzését, és végezzen méréseket a rekordok hasonlítása terén.
Az elemzésekkel párhuzamosan zajlott a National Bibliographic Knowledgebase (NBK) megtervezése. A leendő szolgáltatás működtetését az OCLC nyerte el, a béta szolgáltatás indulását 2018 januárjára irányozták elő. A projekt része az országos digitális könyvtár létrehozási tervének. Az NBK a Copac mint országos közös katalógus helyébe lép. Többféle metaadatot tartalmaz majd, az e-könyvek elérésének egyedüli forrása lesz. A közös gyűjteményfejlesztés jegyében az NBK gondos vezetésének szerepelnie kell az intézmények prioritásai között. Az NBK létrehozása során még számos döntést kell meghozni, néhány ezek közül: a példányok közül hány legyen kölcsönözhető, illetve hány legyen elhelyezve zárt tudományos gyűjteményben; ki legyen a megőrzés felelőse; a digitális formátumok miatt kevesebb fizikai példányra lesz-e szükség és hasonlók. Az NBK létrejötte és működtetése sok-sok intézmény közös felelőssége lesz, és speciális kihívást jelent majd a sokféle irányítási és finanszírozási megoldás összehangolása.

(Hegyközi Ilona)

103/2018

REILLY, Bernard F.: Preserving America's print resources – progress, challenges, and necessary measures in North America **In:** Bibliothek. – 41. (2017) 3., p. 384-390.

Res.német nyelven

A nyomtatott források megőrzése: kihívások és szükséges intézkedések Észak-Amerikában

Állományalakitás; Felsőoktatási könyvtár; Együttműködés -nemzetközi; Hozzáférhetőség; Megőrzés; Tároló könyvtár; Tudományos és szakkönyvtárak

A könyvtárakra ma nagy nyomás nehezedik, hogy forrásaikat a nyomtatott gyűjtemények helyett más célokra csoportosítsák, tereiket pedig máshogy hasznosítsák, kiszorítva ezzel a ritkán használt nyomtatott dokumentumokat. Ezek a gyűjtemények így pénz- és energiabefektetés nélkül hanyatlásnak indulnak, amelynek a végpontja az apasztás is lehet.
Mindennek következtében az utóbbi húsz évben Észak-Amerika felsőoktatási és szakkönyvtáraiban több konzorciumi együttműködés jött létre a nyomtatott források megőrzése érdekében. A *Center for Research Libraries* (CRL) által fenntartott *Print Archives Preservation Registry* (PAPR) adatbázisa 2016 decemberéig 41 archiválási programot jegyez, melyekben összesen 154 könyvtár és 72 tároló raktár vesz részt. A PAPR adatbázis amellett, hogy kötetszintű példányadatokat biztosít a programokba bekerült folyóiratcímekhez, a különböző megőrzési projektek működésének részleteit, garanciáit is közzéteszi.
A CRL az adatbázis működtetése mellett felvállalta a szakmai koordináció szerepét is. A szervezet 2016-ban szakmai fórumot tartott, ahol kérdőíves és fókuszcsoportos felmérésükre építve összegezték, hol tartanak az észak-amerikai megőrzési programok, mik az előttük álló legfontosabb kihívások, illetve merre haladjanak tovább a következő tíz évben.
Az elemzésből világossá vált, hogy a nyomtatott folyóiratok potenciális körének csak töredéke került eddig be a hosszú távú megőrzési programokba: az eltérő becslések szerint az 500 ezer és 5 millió cím között mozgó „ismert folyóirat-univerzum" mindösszesze 112 ezer tételét találjuk meg a PAPR által listázott őrzőhelyeken, 82 százalékuk esetében csak egy példányban. Egy másik ismert hiányosság, hogy az archiválási programokba bekerült folyóiratok tárgykörüket, nyelvüket és keletkezési idejüket tekintve aránytalanságokat tükröznek. A jövőben megoldandó feladatot ró a szakmára a részletes állományadatok hiánya – a részt vevő könyvtárak gyakran csak a kezdő- és záródátumokat adták meg, homályban hagyva az esetleges hiányok kérdését. Végül a legfontosabb kihívás a forráshiány, amellyel mérettől függetlenül minden részt vevő könyvtár küzd.
A CRL álláspontja szerint a hosszú távú megőrzés terhét az intézményeknek nem külön-külön, hanem

egymással összefogva kell viselniük. A következő tíz évre egy öt pontból álló programot dolgoztak ki:

1. Pontosítani kell az állományadatokat, illetve a puszta megőrzésen felül foglalkozni kell a gyűjtemények fejlesztésével a minőség, az integritás és a teljesség tekintetében.
2. Össze kell kapcsolni a megőrzést és a digitalizálást. E kettős cél finanszírozására különböző üzleti modellek is kínálkoznak, emellett az igény szerinti digitalizálásból befolyt összegekkel is gazdálkodhatnak a könyvtárak.
3. Új partnerkapcsolatokat kell kiépíteni, a tízéves időszakra vállalt szakszerű megőrzésre jogi garanciákat is kikötve.
4. Szakmai konszenzusra kell törekedni a hosszú távú megőrzési programokba bevont dokumentumokról. 2016-ban a CRL kutatást kezdett 20 nagy egyesült államokbeli és kanadai könyvtár katalógusa alapján, hogy meghatározzon egy nyomtatott folyóiratokra szorítkozó „kritikus korpuszt", amely a későbbiekben referenciaként szolgálhat.
5. A kutatók és a finanszírozók számára világos és meggyőző narratívát kell kommunikálni a nyomtatott gyűjtemények megőrzésének fontosságáról, a történeti kutatásokban betöltött pótolhatatlan szerepéről és a közös megőrzési programok által biztosított előnyökről.

A tudományos és szakkönyvtárak mai döntéseinek következményei visszafordíthatatlanul meghatározzák a több száz év alatt felépített könyvtári gyűjtemények és a rájuk épülő történeti kutatások jövőjét, ezért a döntéshozatalnak mindig kellő tájékozódáson és elkötelezettségen kell alapulnia.

(Szabó Piroska)

Lásd még 80

Speciális dokumentumok, különgyűjtemények

104/2018

STEBURAKA, Anatole: Les Fonds français de Minsk : les archives confisquées par les nazis durant la Seconde Guerre mondiale et conservées en Biélorussie **In:** Bulletin des bibliothèques de France. – (2016) 10., p. 82-88.

A minszki nemzeti könyvtár francia nyelvű könyv- és kéziratgyűjteménye

Hadizsákmány; Idegen nyelvű irodalom; Könyvtártörténet -nemzeti; Különgyűjtemény -történettudományi

A második világháború során szinte minden ország kulturális javainak egy része eltűnt, gazdát cserélt. Idővel – jobb esetben – részben vagy egészében megkerült. 1940 júniusában a nácik Párizs elfoglalása után egyik legfontosabb feladatukként azonnal hozzáláttak az állami és magánkönyvtárak, levéltárak teljes kifosztásához. A feldúlt intézményekből röviddel a megszállás után 900 láda könyvet vittek Németországba, Berlinbe, Sziléziába. Egy részüket elégették, majd a megmaradtból több ezret a szovjetek zsákmányoltak és küldtek Moszkvába, illetve Minszkbe.

Az 1922-ben alapított Fehérorosz Nemzeti Könyvtár (BNB) az európai országok nemzeti könyvtárai közül az egyik legfiatalabb. Első igazgatója, Josif Simanovszki a Sorbonne-on és a berni egyetemen tanult, majd negyven éven át igazgatta a könyvtárat. A két világháború között jelentős francia állományt gyűjtött különféle kolostori és nemzeti intézményektől. Az 1920-as évek végén a könyvtár egy ritka és igen jelentős számú francia és egyéb európai dokumentumanyaghoz jutott: a napóleoni háborúkkal kapcsolatos közel nyolcezernyi publikációhoz. A második világháború Minszket és Fehéroroszországot érintő irtózatos pusztítása után a kétmilliós állományból mindössze 320 ezer maradt. A szovjetizáció ezek sorsát is megpecsételte. Tanult és szakmai könyvtáros körökben hiába volt ismert, hogy melyik könyvtárban milyen különleges, értékes állományrészek, különgyűjtemények találhatók, ezeket titkosították, és az állásával, életével játszott az, aki erről beszélni merészelt.

Mindebben végül a peresztrojka hozott enyhülést, később változást. A hosszú évtizedek költözései után végre építkezés következett, így a könyvtár végül teljesen új otthont kapott 2006-ban. Ezzel nemcsak Minszk, de az ország építészeti szimbólumává is vált. Azóta nagy horderejű kutatómunkák nyomán számos tanulmány foglalkozik a nácik által elkobzott gyűjtemények sorsával. A minszki nyelvészeti fakultás professzora, Vladimir Makarov volt az első, aki már az 1990-es években mert kockáztatni a francia gyűjtemény irodalmi vonatkozásairól írott tanulmányával, majd a jelen cikk szerzője adott ki 2007 és 2010 között egy történeti, bemutató, provenienciákra

is fókuszáló CD-ROM-ot. Ennek fő gerincét annak a 65 szerzőnek (pl. Léon Blum, André Maurois, Emmanuel Berl, Boris Souvarine, Louise Weiss stb.) az életrajza, műbemutatása képezi, akiknek francia nyelvű, dedikált kötetei vannak a minszki nemzeti könyvtárban.

Ez azonban csak a jéghegy csúcsa. A reprezentatív bemutatás nagyon messze jár a mélységében és egészében való feltártságtól. Hiszen itt például a liège-i Olympe Gilbart professzor gyűjtéséből belga szabadkőműves kéziratok, letétbe helyezett belga, német és francia érmek és szabadkőműves jelvények vagy a párizsi Turgenyev Könyvtárból származó kiadványok is rejtőznek. A hagyományos katalógus ugyan viszonylag teljesnek mondható, de többször nem található benne sem a provenienciára, sem az ex librisekre vonatkozó feljegyzés sem.

Három nagyobb fond mindenképpen említésre méltó. Az anyag legteljesebb része a francia szabadkőművességgel kapcsolatos dokumentumegyüttes. Jelenleg közel 30 bekötött kéziratot és mintegy 600 levéltári iratot tartalmaz a 18. századtól a 20. század elejéig. A második nagyobb fondot a napóleoni háborúk irataanyaga és a hivatásos katonák, a legismertebb generálisok – mint pl. Jean-Étienne Championnet vagy Jacob-François Marulaz – levelezése teszi ki. Több mint 40 irattári egységet, százegynéhány dokumentumot számlál. A nácik által kifosztott franciaországi köz- és magánkönyvtárak sorsát nagy vonalakban már feltárták. A részletekhez azonban számos adalékot szolgáltat ez a minszki gyűjtemény, mert harmadik nagyobb egysége híres családok – például Théodore és Julien Reinach vagy a Figaro újságírója, Mauric Monda – még fel nem fejtett sorsáról adhat felvilágosítást. E gyűjteményrészek közös jellemzője, hogy egyik részük Minszkben, a másik pedig Moszkvában található.

Számos további kutatásra ad lehetőséget még a könyvtár. A gyümölcsöző együttműködés eredményeképpen végül elkészülhet egy teljes feltárás, ennek alapján a rekonstrukció és ennek virtuális megjelenítése is.

(Pajor Enikő)

Raktározás

105/2018

SOMMER, Dorothea: Kooperative Aussonderung – Kooperative Speicherung : Aktivitäten und Planungen von Bibliotheken im europäischen Rahmen. – Bibliogr. lábjegyzetben **In:** ABI-Technik. – 37. (2017) 2., p. 82-92.

Res. angol nyelven

Közös apasztás, közös tárolás: európai könyvtárak tervei és megoldásai

Állományapasztás; Együttműködés -belföldi; Könyvtárépület; Megőrzés; Tároló könyvtár

A BSB főigazgató-helyettese a *raktározás*, megőrzés és a használat összefüggésében tekinti át a könyvtárak helyigényét, ami a növekvő számú elektronikus dokumentum és a hagyományos nyomtatott anyagok párhuzamos jelenlétéből fakad. A témáról 2014 augusztusában Párizsban rendezett háromnapos konferenciát az IFLA két bizottsága (a Library Buildings & Equipment Standing Committee és az Acquisition and Collection Development Standing Committee). Azóta számos kezdeményezés indult a dokumentumok együttműködésen alapuló tárolására.

Bevezetésképpen a szerző friss példákat említ a tömör raktározásra és a másodpéldányok kivonására; ezek a *Sorbonne Egyetem Könyvtára* (Franciaország), az *Aberdeen Egytem Könyvtára* (Nagy-Britannia), az *Emory Egyetem* és a *Georgia Institute of Technology* (USA), továbbá a *McGill Egyetem Könyvtára* (Kanada). Vita folyik az olvasótermek tájékoztató kézikönyvtáráról és a nyomtatott folyóirat-évfolyamok tárolásáról is. Fontos tényező a könyvtár ellátó feladatainak szabályozása, az új raktár építése vagy a felületek maximalizálása, a tárolás költségei és a megfelelő állománymegőrzés. Hét európai kezdeményezés is indult már, Nagy-Britanniában a *UK Research Reserve* (UKRR), Franciaországban a *Centre technique du livre de l'enseignement supérieur* (CTLes), Spanyolországban a CSUC (Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya) részeként a *Cooperative Repository GEPA*, Norvégiában a *nemzeti könyvtár tároló könyvtára*, Finnországban a *nemzeti tároló könyvtár*, Ausztriában a *Shared Archiving Austria*, Svájcban a kooperatív tároló könyvtár. Ezek a kezdeményezések 2015-ben *European Print Initiatives Collaboration* néven összekapcsolódtak, hogy a jövőben stratégiájukat, infrastruktúrájukat és szolgáltatásaikat összehangolják. A központi kérdés a gyűjtési politika: milyen médium, hány példányban, mely intézményben kerül archiválásra, és milyen szolgáltatásokat nyújtanak ezekből. Az egyes országokban különböző gyakorlat érvényesül. Mindegyik projektről alapos képet ad a szerző.

A tanulmányból kiderül, hogy a könyvtárak a *tartalom*hoz és szolgáltatásához másképp viszonyulnak, mint korábban. Ennek oka a stagnáló vagy csökkenő költségvetés, illetve túlnyomórészt az e-dokumentumok gyarapítása, a központi raktárak helyhiánya és a mindenhol elérhető, elektronikus – főleg folyóirat- – kínálat. Ugyanakkor a nyomtatott anyag szolgáltatását is biztosítani kell. A tervezett állománykivonások főleg a folyóiratokat érintik, de már monográfiák is szóba kerülnek (UKRR). A közös tároló könyvtárak biztosítják a feltételeket a tagkönyvtárak működéséhez, ugyanis az adott könyvtár le tud mondani a helyi raktár bővítéséről, de ez sok kérdést is felvet (a szolgáltatás szintje, tulajdonlás stb.). Mellettük elhangzó érv, hogy ezzel több felhasználói munkahely alakítható ki. A legfontosabb az, hogy országosan legalább egy példányt biztosítsanak a kutatás és oktatás számára jó színvonalú távkölcsönzéssel. (Nem lehet a digitális példányok mindenhatóságában bízni: kiderült, hogy a *HathiTrust* repozitóriumának 10,5 millió címéből csak 2,2 millió érhető el nyilvánosan.)
Németországban nagy gonddal és visszafogottsággal kell az állománykivonást végrehajtani, elsősorban a társadalomtudományi szakirodalom terén, de a gyarapodásnak minden tudományos könyvtárnak helyet kell biztosítania. Ezt nem tudják helyettük a tároló könyvtárak megoldani.

(Murányi Lajos)

Lásd még 102

Katalógusok

Lásd 107

Információkeresés

106/2018

CLARK, Melissa: Imposed-inquiry information-seeking self-efficacy and performance of college students : a review of the literature. – Bibliogr. 44 tétel **In:** The journal of academic librarianship. – 43. (2017) 5., p. 417-422.

Főiskolai hallgatók információs önbizalma és teljesítménye feladatként kapott információkeresés esetén: szakirodalmi áttekintés

Egyetemi hallgató; Információkeresés; Információs műveltség; Szakirodalmi szemle (forma)

Az információs műveltség az információ használatával kapcsolatos készségek együttese, ezek egyike az információkeresés. Mindazonáltal az információkeresés során a szakértelem önmagában nem elegendő, mivel hiába áll rendelkezésre egy feladat végrehajtásához a kellő tudás, ha nincs önbizalmunk ezt a tudást alkalmazni. A jelentősége ellenére a kutatók az információkeresés során tanúsított önbizalmat (self-efficacy) csak az utóbbi évtizedekben kezdték vizsgálni, és több kutatás igazolta az információs műveltség oktatásának fontosságát az önbizalom fejlesztésében. A kutatás e területén kulcskérdés, hogyan és miért változik az információs önbizalom, aminek megválaszolásához az önbizalom megbízható és érvényes mérési módszertanára, illetve a teljesítmény objektív, mennyiségi mérőszámaira van szükség. Több kutató vizsgálta már ezt a területet, gyakran más kérdésekkel összefüggésben, beleértve a különböző pedagógiai megközelítések hatékonyságát, az önbizalom és a teljesítmény kapcsolatát, az ember–számítógép interakciót a keresési rendszerekben, illetve az önbizalom és számos egyéb változó kapcsolatrendszerét. Noha történtek előrelépések, még sok kutatásra van szükség, hogy kellően megértsük az önbizalom és a teljesítmény összefüggését, továbbá a kérdés egyéb tényezőkkel való komplex összefüggésrendszerét. Mindez lehetővé tenné az információs műveltség oktatásának fejlesztését.

(Autoref.)

107/2018

GALEFFI, Agnese: Se il catalogo parlasse, lo capiremmo? : cinque assiomi della comunicazione catalografica. – Bibliogr. a jegyzetekben **In:** AIB studi. – 57. (2017) 2., p. 239-252.

Res. angol nyelven

Ha a katalógus beszélne, megértenénk? Öt axióma a katalógus-kommunikációról

Használó; Információkeresés; Kommunikáció; Online katalógus

A tanulmány a kommunikációelemzésben használatos kritériumokat próbálja alkalmazni a „katalógus-kommunikáció”, azaz a tudatos vagy tudattalan információcsere esetében, amely egy katalógus és egy

használó között jön létre a keresés teljes folyamata során. A kibocsátó – üzenet – fogadó triász a könyvtár/könyvtáros – keresőrendszer – felhasználó együttessel azonosítható. *Paul Watzlawick* elméleteiből kiindulva öt axiómát mutat be a katalógus-kommunikációról: 1. Egy keresőrendszer számára lehetetlen, hogy ne kommunikáljon, még eredménytelen keresés esetén is. 2. A keresés eredményein túl a rendszerek metakommunikációt hoznak létre a használókkal. 3. Létezik egy, a katalógus és a használó közötti kommunikációt tagoló „központozás", amely a használó cselekvéseinek (keresés, navigálás, válogatás stb.) szekvenciáin alapul. 4. Van egy „digitális" kommunikáció, vagyis az adatok; és egy „analóg", azaz információk a katalógusról (képviselt könyvtárak, a katalogizálás lefedettsége, jellemzői stb.). 5. A katalógus-kommunikáció lehet szimmetrikus, ahol a kibocsátó és a fogadó ugyanazon a szinten vannak, és lehet kiegészítő, ahol szintkülönbség áll fenn.
Ha a katalógust kommunikációs eszköznek tekintjük, akkor elemezhetjük olyan tényezők és technikák alapján, amelyektől a kommunikáció hatékonnyá válik (szakmaiság, hitelesség, a közönség ismerete, képesség a téma kifejtésére, az ellenvélemények előrelátására, a visszajelzések fogadására stb.) a katalógusok működésének javítása érdekében.

(Autoref.)

108/2018

THOMAS, Susan – TEWELL, Eamon – WILLSON, Gloria: Where students start and what they do when they get stuck : a qualitative inquiry into academic information-seeking and help-seeking practice. – Bibliogr. **In:** The journal of academic librarianship. – 43. (2017) 3., p. 224-231.

Egyetemisták információkeresési gyakorlata : egy kvalitatív kutatás eredményei

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Információkeresés

Ez a tanulmány két alapvető kérdést vizsgál a felsőoktatási könyvtárak forrásaival és szolgáltatásaival kapcsolatban: (1) Melyek azok a források, amelyeket a diákok nagy valószínűséggel használnak, amikor tudományos munkájukat elkezdik? (2) Kihez fordulnak a hallgatók keresési segítségért? Tizenöt egyetemi hallgatóval készített mélyinterjúkat háromlépcsős folyamatban tematikusan elemeztek. Az eredmények szerint a diákok leginkább az oktatókhoz és társaikhoz fordulnak segítségért, és nem ismerik a könyvtárosok szerepét, ugyanakkor kutatásaikat a könyvtári adatbázisokkal kezdik, nem a Google-lal. Ezenkívül a kiscsoportos tanulás és tanulási hálózatok használata, valamint a kutatásokhoz alternatív honlapok felkeresése újdonság volt a tanulmány szerzői számára.

(Autoref.)

Lásd még 121

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

109/2018

KEISLING, Bruce L. – SPROLES, Claudene: Reviewing and reforming library service points : lessons in review and planning services, building layout, and organizational culture. – Bibliogr. **In:** Library management. – 38. (2017) 8/9., p. 426-436.

A könyvtári olvasószolgálati pontok átértékelése és megújítása: a szolgáltatások felülvizsgálata, tervezése, térbeli átrendezése és szervezeti átalakítása

Egyetemi könyvtár; Ésszerűsítés; Használó; Igény; Munkaszervezés; Olvasószolgálat; Referensz

A cikk a louisville-i egyetemi könyvtári rendszer részét képező Ekstrom Library szervezeti és fizikai átalakítását tárgyalja, melynek során a használói igényekre reagálva több olvasószolgálati pult összevonásával ésszerűbbé tették a tájékoztatás és a kölcsönzés folyamatát. A szolgáltatások felülvizsgálatát a használóktól 2013-ban begyűjtött visszajelzések indokolták, ugyanis negatívak voltak a tapasztalatok a könyvtár első emeletén lévő 3 különböző olvasószolgálati pult (keleti oldal: multimédia-kölcsönzés, nyugati oldal: könyvek kölcsönzése, középső pult: tájékoztatás, továbbá segítség a nyomtatáshoz) közötti ide-oda irányítgatással, illetve a szolgáltatások eltérő színvonalával kapcsolatban. Az egyetemi könyvtári rendszer dékánja ezért 2013 őszén egy alaposabb felmérést rendelt el a hallgatók és az oktatók körében. Az adatok mennyiségi és minőségi elemzése megerősítette az előzetes felmérés eredményeit – a használók elégedetlensége az egyetemi költségvetési megszorításokkal és az ebből fakadó létszámcsök-

kenéssel párosulva pedig erősen indokolttá tette a változtatásokat.
Az eddigi gyakorlat szerint mindegyik pult másmás könyvtári részleg alá tartozott: a középső pult a referensz osztály szolgáltatási pontjaként, a keleti oldalon lévő kölcsönzőpult a médiaosztály, a nyugati pult a pedig kölcsönzési osztály keretében működött, eltérő nyitva tartással, kihasználtsággal és személyzettel. (A kölcsönzőpultok mögött általában egyetemi hallgatók ültek, míg a tájékoztatópultnál csak képzett könyvtárosok dolgoztak). A 2014 tavaszán kitűzött változtatások megtervezése, a belsőépítészeti átalakítások előkészítése több mint egyéves folyamat volt. A szakmában megfigyelhető trendhez igazodva a referenszpultot megszüntették, helyette konzultációkon alapuló szolgáltatási modellt vezettek be, amihez előzetes időpontfoglalást is igénybe vehetnek a kutatók. A másik két pultot meghagyták, de szervezetileg összevonták a hozzájuk tartozó osztályokat (médiarészleg és könyvkölcsönzés – ez utóbbi felel a könyvtárközi kölcsönzésért, a kötelező irodalom kölcsönzéséért és az automatizált raktározási rendszerért is), továbbá a könyvtár második emeletén működő kurrens periodika- és mikrofilmosztályt is. Így az első emelet keleti és nyugati oldalán két egyenrangú szolgáltatási pont jött létre az összevont Hozzáférési és Olvasószolgálati Osztály kezelésében.
Maga a fizikai átépítés 2015-ben, a nyári zárva tartás alatt ment végbe. A kivitelező cég a használóielégedettség-felmérések visszajelzéseire, illetve a könyvtár munkatársainak útmutatásaira támaszkodva rendezte át a teret. A padlóburkolatokkal és a világítással átláthatóbb tagolást alakítottak ki, a keleti oldalon lévő pultot pedig némileg áthelyezték, hogy kifelé menet szembeötlő legyen.
Ami a személyzetet illeti, nagy kihívást jelentett az összevonás és a vele járó változások elfogadtatása. Ehhez elengedhetetlen volt, hogy a munkatársak meglássák a hasonlóságot az eddig egymástól elkülönülten működő részlegek munkája között, és elsajátítsák egymás feladatait, hiszen az új felállásban az új osztály minden munkatársának néhány órás váltásokban mindkét pult mögött szolgálatot kell teljesítenie. Emellett a könyvtár középső részén, a hallgatói számítógépek és a nyomtatók környezetében a legforgalmasabb órákban „mozgó könyvtáros” segít a technikai problémák megoldásában. A könyvtár alkalmaz ugyan még egyetemi hallgatókat, de csak teljes állásban lévő könyvtárosokkal párba állítva és az ellátandó feladatra kiképezve őket, így garantálva a szolgáltatások egyenletes színvonalát.
Az eddigi visszajelzések pozitívak: a használók elégedettek az új elrendezéssel és azzal, hogy immár mindent megkapnak egy helyen, akár a keleti, akár a nyugati pulthoz mennek. A siker kulcsa a szerzők véleménye szerint az egész pult- és részlegösszevonási folyamat használói igényeken és visszajelzéseken alapuló, gondos megtervezése és előkészítése volt.

(Szabó Piroska)

Lásd még 115, 123

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

110/2018

GIESLER, Mark A.: A place to call home? : a qualitative exploration of public librarians' response to homelessness. – Bibliogr. 22 tétel **In:** Journal of access services. – 14. (2017) 4., p. 188-214.

Közkönyvtárosok válasza a hajléktalanságra: kvalitatív felmérés

Felmérés; Közművelődési könyvtár; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó

A „harmadik szektorhoz” tartozó közösségi szervezetként címkézett közkönyvtárak „alapértelmezés” szerint szolgálják a hajléktalanokat. A könyvtári személyzettel készített fókuszcsoportos interjúk segítségével ez a kvalitatív tanulmány feltárja, hogy egy közép-nyugati állam 8 városi és külvárosi könyvtárában hogyan fogadják és látják el a hajléktalanokat. Három téma körvonalazódott: (1) annak elismerése, hogy a közkönyvtár rögtönzött menedékül szolgál; (2) a hajléktalanokkal kapcsolatos magatartási szabályok következetlen alkalmazása; (3) innovatív, „láthatatlan” reakció a vezetőség és a könyvtárosok részéről a hajléktalanok könyvtári jelenléte által okozott feszültség feloldására. A tanulmányt a személyzet képzésére, a belső szabályok revíziójára, valamint a szociális ellátó intézmények és a közkönyvtárosok közötti együttműködés fokozására vonatkozó javaslatok zárják.

(Autoref.)

111/2018

MULLIKEN, Adina: „There is nothing inherently mysterious about assistive technology" : a qualitative study about blind user experiences in US academic libraries. – Bibliogr. **In:** Reference & user services quarterly. – 57. (2017) 2., p. 115-126.

Vakok tapasztalatai amerikai egyetemi könyvtárakban: kvalitatív vizsgálat

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Szolgáltatások használata; Vak könyvtárhasználó

Nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőívek és rögzített telefoninterjúk segítségével tizennyolc vak könyvtárhasználót kérdeztek meg az egyetemi könyvtárral és a könyvtári honlapok használatával kapcsolatos tapasztalataikról. A tanulmány e kérdéseket használóközpontú szemszögből vizsgálja abból a feltételezésből kiindulva, hogy a vak könyvtárhasználók valóban megbízható véleményt adnak az őket különösen érintő témákról és a lehetséges megoldásokról. A legtöbb résztvevő igénybe vette a tájékoztató könyvtáros segítségét, és pozitívan nyilatkozott erről. A jó minőségű képernyőolvasókat használók különleges igényeikhez segítséget kértek. A válaszadók nagy része azért fordult a könyvtároshoz, mert túl bőségesnek érezte a könyvtár honlapját. Bizonyos esetekben a vak használók és a könyvtárosok a képernyőolvasó nélkül szóban kommunikáltak. A használók értékelték a könyvtáros segítségét, de az eredmények nem voltak teljesen pozitívak. Más esetekben a könyvtárosok a képernyőolvasó használatában segítették a használókat, ami néha nagyobb használói függetlenséget eredményezett. Sok használó elégedetten nyilatkozott a könyvtárossal való szóbeli együttműködésről, különösen amikor a könyvtári honlap képernyőolvasója nem volt használóbarát, de sokan az önállóság mellett döntöttek. A résztvevők egyetértettek abban, hogy nagy segítség lenne, ha a könyvtárosok ismernék a képernyőolvasók használatát, vagy legalábbis annyira tájékozottak lennének róla, hogy megfelelő szóbeli segítséget tudjanak nyújtani. Sok használó szívesen igénybe vette a chat referenszet, többen kedvelték a Purdue Online Writing Lab szolgáltatást a hivatkozási stílusok megtanulására, bár ez sok nehézséget okozott. Az olyan kérdések, mint a tájékoztató könyvtárosok szerepe olyan esetekben, amikor az elektronikus források nem egyenlő módon hozzáférhetők mindenki számára, további tárgyalást igényelnek a könyvtári szakirodalomban és gyakorlatban. A vizsgálat résztvevői által leírt kihívások és az elektronikus források és az információtechnológia egyenlő elérését célzó jogi követelmények ismeretében a könyvtáraknak és könyvtárosoknak proaktívabban kell a vak használók számára a referensz szolgáltatásokat kialakítaniuk, amihez a szerző ajánlásokat fogalmaz meg.

(Autoref.)

Lásd még 87

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Kutatás és termelés információellátása

112/2018

APORTELA-RODRIGUEZ, Ivett M. – PACIOS, Ana R.: University libraries and science and technology parks : reasons for collaboration. – Bibliogr. **In:** Libri. – 67. (2017) 3., p. 235-244.

Az egyetemi könyvtárak és a tudományos parkok együttműködése

Egyetemi könyvtár; Hozzáférhetőség; Kapcsolat intézményekkel; Kutatás információllátása; Szolgáltatások használata; Termelés információellátása

Az egyetemeken zajló kutatás-fejlesztés társadalmi hasznosulásának, az innováció és az ipar összekapcsolódásának lehetséges színterei az úgynevezett tudományos parkok. Ezek a létesítmények az egyetemek tudásbázisára és innovációs potenciáljára építve biztosítják az infrastruktúrát a technológiai fejlesztésekkel foglalkozó cégeknek, számos esetben a start-upok innovációs inkubátoraiként működve. A vállalkozók között gyakran egyetemi hallgatókat és

kutatókat találunk, ami szintén a tudományos parkok és az egyetemek (esetenként változó fenntartási-működtetési modellt követő) kapcsolatát erősíti.
Kutatásukban a szerzők arra keresték a választ, milyen kapcsolatban állnak az egyetemi könyvtárak a tudományos parkokkal, mennyire tudják betölteni a parkok életében az információs központ szerepét, más megközelítésben: mennyire tudják kiaknázni a cégek az egyetemi könyvtárakat mint erőforrásokat. Két spanyolországi tudományos parkot vizsgáltak: a két park menedzsmentje, a parkokhoz tartozó 1-1 egyetemi könyvtár, az inkubátorprogramban részt vevő cégek közül pedig 36 válaszolt a kérdésekre. A szerzők a nemzetközi kontextusba helyezés érdekében az *International Association of Science Parks and Areas of Innovation* (IASP) tagjai között is végeztek egy kérdőíves felmérést, itt a végleges minta 48 tudományos parkból és 27 könyvtárból állt.
A válaszok azt mutatták, hogy Spanyolországban az inkubátorprogramos cégek közel 70%-a érdeklődik a könyvtárak elektronikus forrásai iránt, és 40%-uk látja az egyetemi könyvtárakat az információhoz jutás elsődleges forrásaként, dacára a könyvtári szolgáltatásokhoz (pl. előfizetett adatbázisokhoz) való hozzáférés korlátainak. (Sokan végül a könyvtárban szélesebb felhasználó jogkörrel rendelkező ismerőseiken keresztül, közvetett módon oldják meg a szükséges források beszerzését.) Sokatmondó visszajelzés, hogy azok a cégek, amelyek úgy nyilatkoztak, hogy nem használnak semmilyen könyvtári szolgáltatást, válaszaikban 45,2%-ban azt jelölték meg okként, hogy nem is tudtak a könyvtár létezéséről.
A nemzetközi válaszadókat vizsgálva a tudományos park munkatársai számára biztosított szolgáltatások szélesebb spektruma rajzolódik ki. Az ingyenes és a térítésköteles beiratkozásra is van példa, ahogy arra is, hogy csak a könyvtárban, illetve dedikált terminálokon lehet hozzáférni a könyvtárak által előfizetett elektronikus forrásokhoz. Ez utóbbi azért kényes kérdés, mert a könyvtárak által kötött licencszerződések az oktatási célú használatot írják elő, a kereskedelmi célú hasznosítást tiltják. Mindezt bonyolítja, hogy a kettős szerepben lévő hallgatók és oktatók egyetemi polgárként hozzáférnek a keresett forrásokhoz, amit vállalkozói minőségükben váltanak anyagi sikerre.
A szerzők összegzése szerint a nemzetközi példák kedvezőbb összképet adnak a Spanyolországban megfigyelhető gyakorlatnál, de az IASP válaszadó könyvtárosainak is csak 23,8%-a érzi úgy, hogy az egyetemi könyvtár hozzájárul a tudományos parkok inkubátoraiban „keltetett" cégek fejlődéséhez. A szerzők megoldásként javasolják, hogy az egyetemi könyvtár és a tudományos park kössön formális együttműködési megállapodást, kapcsolattartó munkatársak kijelölésével. Mindenképpen rendezni kell a tudományos parkbeli vállalkozók könyvtárhasználói státuszát, akár a többi egyetemi polgárral azonos jogkörrel, akár speciális jogosultságokkal ruházva fel őket. Fontos, hogy a könyvtár határozza meg a vállalkozásoknak nyújtott térítésköteles szolgáltatásokat! A licencszerződések újratárgyalásakor próbáljuk meg az induló vállalkozások érdekeit is képviselni! Végezetül: biztosítsunk a tudományos parkok munkatársaira szabott szolgáltatásokat, workshopokat!
Az együttműködések elmélyítésével nemcsak a cégek férhetnek jobban hozzá a hőn áhított adatbázisokhoz és professzionális információs szakemberek segítségéhez, de az egyetemi könyvtárak is profitálhatnak: új célcsoportra tehetnek szert, innovatív módon újíthatják meg szolgáltatásaikat, és megerősíthetik pozíciójukat a tudományos parkok információs központjaiként.

(Szabó Piroska)

Vezetés, irányítás

Tervezés

Lásd 109

Személyzet

113/2018

HUSSEY, Lisa K. – CAMPBELL-MEIER, Jennifer: Is there a mentoring culture within the LIS profession?. – Bibliogr.

17 tétel **In:** Journal of library administration. – 57. (2017) 5-8., p. 500-516.

Van-e mentorálási kultúra a könyvtáros szakmában?

Felmérés; Kommunikáció -személyzeten belül; Pályakezdő könyvtáros

A mentorálást a könyvtároshallgatók pályaválasztásával, a frissen végzettekkel és a könyvtárosok pályafutásának alakulásával (álláskeresés, előléptetés, kinevezés) összefüggésben szokták leggyakrabban emlegetni. A formális mentorálási programok mellett vannak informális és szituációs mentori kapcsolatok is. A mentorálásban a rövid táv, sokszor az egyszeri alkalom a jellemző. A bevett gyakorlat ellenére még nem született meg a mentorálásnak egy elfogadott meghatározása. A mentorálást általában egyirányú kapcsolatként definiálják, amelynek során a mentor (többnyire egy idősebb és tapasztaltabb kolléga) megosztja tudását a mentorált személlyel (aki új a szakmában). Újabb nézetek szerint a mentori kapcsolat mindkét fél számára előnyökkel jár, mindkét fél tanul a folyamat során. A visszacsatolás és a támogatás mindkettőjük számára fontos.
Az Egyesült Államokban és Kanadában felmérést végeztek a mentorálásról, a kérdőíveket levelezőlistákon, a közösségi médiában és szakmai konferenciákon terjesztették. A kérdések először a könyvtári-információs végzettség meglétéről (85,3% rendelkezett ezzel), a válaszoló alkalmazási státuszáról érdeklődtek. Ezt követően arról tudakozódtak, hogy a válaszoló részesült-e mentorálásban és ki által, majd különböző állítások közül kellett kiválasztani, hogy milyennek ítélte a mentorálási kapcsolatot. Ezután tették fel azt a kérdést, hogy a válaszoló mentornak tekinti-e saját magát, illetve hogy miért vállalkozik mentorálásra.
A válaszolók száma meghaladta a 700-at. 60,7% nyilatkozott úgy, hogy részt vett mentorálásban, többségükben munkahelyükön. Kiemelték a szakmai szervezetek és az oktatók szerepét a mentorálásban. A könyvtárosként dolgozók 65%-a érezte úgy, hogy ellát mentori feladatokat. Motívumaik csökkenő sorrendben: tudásmegosztás, belső indíttatás, a jövő alakítása, a kapott segítség viszonzása, szakmai felelősségtudat. A válaszolók többsége elismerte a mentorálás hasznosságát, és megerősítette, hogy a mentorálási feladat magának a mentornak is tanulási lehetőséget jelent, és egyben akár gyógyírt is a szakmai pályafutás közepén jelentkező kiégésre.

(Hegyközi Ilona)

114/2018

JOHANNESSEN, Hilde Terese Drivenes: "At least we have something to discuss during lunch…" : learning on demand in a learning institution when implementing a new library management system **In:** LIBER quarterly. – 27. (2017) 1., p. 138-152.

Hogyan fogadták a könyvtárosok és a vezetők az új könyvtári rendszer bevezetését a norvég felsőoktatási könyvtárakban?

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Integrált gépi rendszer; Személyzet; Továbbképzés; Vezetés

A norvég egyetemi könyvtárakban a hetvenes évek óta használt és kedvelt Bibsys könyvtári rendszer helyett 2015-ben az Almát vezették be, és ezzel egy időben tanulták a használatát is. Az igény szerinti tanulás meglehetősen nagy kihívás elé állította a könyvtárakat, melyet egy széles körű felmérés vizsgált. Arra keresték a választ, hogy okozott-e stresszt az új rendszer, milyen tényezők befolyásolták a stressz mértékét, és hogy írják le a könyvtárosok tapasztalataikat.
A kérdőívet az 1637 teljes munkaidős egyetemi könyvtáros 38%-a, töltötte ki, 499-en teljesen, 127-en részlegesen. A válaszolók 94%-a vett részt Alma-tréningen, mely workshop vagy tanfolyam formájában, illetve online módon zajlott. 60%-uk érezte úgy, hogy a tanulásra fordított rengeteg idő a használóknak nyújtott szolgáltatások kárára vált.
A könyvtárak nagyon jók az információ kezelésében, de nem biztos, hogy a tudásmenedzsmenthez is ugyanolyan jól értenek. Célszerű ezért külső cég szakértelmét igénybe venni az intézményben felhalmozódott tudás felmérésére és annak megállapítására, hogy ez milyen szolgáltatásoknak képezheti alapját. A tudásmenedzsment egyik alapművének szerzője, Wiig szerint a tudást a nyilvánvaló és a hallgatólagos tudás keveréke alkotja, a tudásmenedzsment négy fontos eleme pedig a tudásépítés, -gyűjtés, -megőrzés és -alkalmazás. A megőrzés eszközei a repozitóriumok, archívumok, az információ terjesztésének eszköze pedig lehet az intranet vagy más elektronikus információmegosztó eszköz. A hét alapvető tanulási stratégia – a tudás közvetlen elsajátítása, a tréning, az induktív és a deduktív módszer, valamint az analógián, a példákon, a megfigyelésen/felfedezésen alapuló – általában egymással kombinálva jelentkezik. Az Alma elsajátításához az idő

sürgetése miatt az elsőt és a másodikat gondolták célravezetőnek.
A vizsgálat eredménye szerint a vezetőség és a munkatársak hasonlóképpen vélekedtek az új könyvtári rendszer bevezetésének sikerességéről, a vele járó stressz mértékéről. Bár kimutatható volt némi összefüggés a kor és a stressz között (az 51–70 éveseknek nagyobb megpróbáltatást okozott a változtatás), egyébként nemtől, képzettségtől függetlenül mindenki hasonló mértékben szenvedett tőle. A nyílt kérdésekben kapott válaszokban sokan használták a frusztráció kifejezést, melyet legtöbbjüknél az Alma befejezetlensége és hibái okoztak. Különösen elégedetlenek voltak a tanulási segédletekkel, és sokkal több személyes tréninget és gyakorlati megközelítést igényeltek volna.
A vizsgálat fő konklúziója, hogy a tanuláshoz elegendő idő kell. Az új metódus, mely bonyolultabb a réginél, és érinti az összes hagyományos munkamódszert és munkamenetet, szükségszerűen stresszt okoz. Főként akkor lehet erre számítani, ha a rendszer bevezetése és megtanulása párhuzamosan zajlik. Ebben az esetben az idő sürgetése miatt nem alkalmazták a megfigyelés és felfedezés tanulási módszerét, pedig az valószínűleg sokkal hatékonyabb lett volna, mint a hagyományos formák. Tanulság még, hogy a tudásmenedzsment felhasználása, a szervezeti tanulás megtervezése simábbá teheti az utat a tudásvagyon és a személyzet tanulási képességeinek feltérképezésével. Elősegítheti a felelősség delegálását is, ezzel is jobb tanulási környezetet teremthet.

(Fazokas Eszter)

115/2018

KEYES, Kelsey – DWORAK, Ellie: Staffing chat reference with undergraduate student assistants at an academic library : a standards-based assessment. – Bibliogr. 22 tétel **In:** The journal of academic librarianship. – 43. (2017) 6., p. 469-478.

Egyetemi hallgatók alkalmazása a virtuális referensz szolgáltatásban

Felsőoktatási könyvtár; Referensz; Személyzet

A felsőoktatási könyvtárak régóta kísérleteznek azzal, hogyan lássák el személyzettel a referenszpultot. A főiskolai és egyetemi könyvtárak újabban többszintű modellt alkalmaznak, a szakképzett könyvtárosokon kívül segéderőket (más diplomásokat) és gyakran végzős egyetemi hallgatókat is bevonva a tájékoztató munkába. Néhány felsőoktatási könyvtár diákokat foglalkoztat a referenszpultnál. A tanulmány hallgatók alkalmazását vizsgálja egy egyetemi könyvtárban, különös tekintettel a chates tájékoztatásban betöltött szerepükre. A csevegések átiratát elemzi, hogy összehasonlítsa a különböző válaszadók – a szakképzett könyvtárosok, a segéderők és a hallgatók – által adott válaszok tartalmát és minőségét. A 451 átirat elemzése azt mutatta, hogy az egyetemisták valóban megfelelő chates tájékoztatást nyújtanak, minőségében és tartalmában hasonlót, mint a segéderők és a szakképzett könyvtárosok. Az eredmények azt sugallják, hogy jól képzett hallgatók foglalkoztatása a chates tájékoztatásra járható út és ajánlott megoldás a felsőoktatási könyvtárak számára.

(Autoref.)

116/2018

MALÁ, Radmila: Dobrovolnictví v českých knihovnách **In:** Čtenář. – 69. (2017) 9., p. 309-311.

Önkéntesség a cseh könyvtárakban

Könyvtáros -társadalmi munkás; Társadalmi követelmények

A könyvtárak küldetésük és tényleges aktivitásuk révén alkalmas feltételeket biztosítanak az önkéntesek bekapcsolódásához. Az önkéntesek különböző tevékenységekbe való bevonását a cseh könyvtárak most tanulják.
A könyvtárak tevékenysége többek között a közösségek támogatására irányul, elősegítve helyi szinten a szociális integrációt. Kellemes terekkel rendelkeznek a szabadidős tevékenységekhez, a kulturális élményszerzéshez, hozzájárulnak a közösségi aktivitás kibontakoztatásához, a generációk közti integrációhoz.
Az önkéntesek könyvtárakba való bevonását támogatja a Kulturális Minisztérium által 2012-ben kiadott *Módszertani ajánlás a kulturális önkéntességhez* című dokumentum, 2014-től pedig a *21. század könyvtára* című program dotálja is a tevékenységet. A cseh könyvtárakban az önkéntesség csak szórványosan terjed, pedig a *Könyvtárak Európáért 2020* könyvtárfejlesztési koncepcióban egyértelműen megfogalmazzák, hogy az önkénteseket intenzívebben kell bevonni a könyvtárak munkájába.

Az önkéntesek könyvtári alkalmazása nem munkajogi, hanem polgári jogi szabályozás alá tartozik. Az önkéntesek a polgári törvénykönyv vagy az önkéntes szolgálatról szóló törvény alapján létesíthetnek kapcsolatot a könyvtárakkal, ezért két modell alakult ki, *önkéntes tevékenység* vagy *önkéntes szolgálat*.

Önkéntes tevékenység esetén az önkéntes közvetlenül a könyvtárhoz fordul, írásbeli (vagy szóbeli) szerződést köt a polgári törvénykönyv szerint. A könyvtárak megismertetik az önkénteseket a munka- és tűzvédelmi szabályokkal, munkabaleset esetén a felelősség a könyvtárat ugyanúgy terheli, mint saját dolgozói esetén. A könyvtár saját munkatársaival nem létesíthet önkéntes viszonyt.

Önkéntes szolgálatról akkor beszélhetünk, ha az önkéntest a könyvtár az ún. önkéntességi központ közvetítésével alkalmazza, ilyenkor a könyvtár a fogadó, a központ a küldő intézmény. Ha a központ rendelkezik könyvtári önkéntesek felvételéről szóló jogosultsággal, akkor a könyvtárnak kötelező az általa küldött önkénteseket alkalmazni. Az önkéntes szolgálat keretében végezhető tevékenységek köre viszonylag szűk. Az önkéntesek felolvasásban, tolmácsolásban, olvasásvizsgálatban való közreműködésben, gyermekeknek vagy idősöknek szóló akciók szervezésében és lebonyolításában vehetnek részt.

Ez a modell a könyvtárak szempontjából azért előnyös, mert mentesít az egyéb önkéntesekkel kapcsolatos adminisztráció alól, mindez a központ feladata.

Az önkéntesség előnyei négy területen jelentkeznek a könyvtárakban:

– a könyvtári munkában nyújtott segítségben,
– az önkéntes jelenléte a belső könyvtári környezet minőségét jelzi,
– az önkéntesek a könyvtár számára PR-ként működnek,
– az önkéntesek hozzájárulnak a könyvtárak közösséghez való jobb kötődéséhez.

Az önkéntesek olyan tevékenységekben is részt vehetnek, amelyekre a könyvtáraknak nincs kapacitásuk. Segíthetnek a szolgáltatási portfólió népszerűsítésében, újfajta problémamegoldó képességükkel hozzájárulhatnak a kínált szolgáltatások javításához, a nem kívánt sztereotípiák megakadályozásához. Az elégedett önkéntes a könyvtári szolgáltatások legjobb propagálója lesz.

A könyvtári önkéntesség gátló tényezői között sokszor a könyvtárosok félelmei szerepelnek (aggodalom a munkahely elvesztése, a saját munkát érő kritika, a változás és a munkaterhek növekedése miatt). A könyvtárakban nincs elegendő információ az önkéntességről, a kapcsolódó lehetőségekről, inkább a túlzott szervezettségtől való félelem, a megszokott gyakorlattól való eltérés képtelensége, a helytelen kommunikáció a jellemző. Az adminisztrációs akadályok, a biztonságos munka és az alkalmatlan önkéntes kockázata, a könyvtár jó hírnevének elvesztése vagy káreseményeknek az eshetősége – mind aggodalmakkal jár az önkéntesség kapcsán. A kockázati tényezők helyes kezeléséhez hozzájárulhat, ha az önkéntességgel megbízott vezető, menedzser irányítja a tevékenységet.

A cseh könyvtári koncepció szerint a 2020-ig tartó időszakban fontos cél, hogy a könyvtárak önkénteseket vonjanak be tevékenységeikbe, mert ez nemcsak a saját érdekük, hanem az őket körülvevő társadalomé is.

(Prókai Margit)

117/2018

PILLEROVÁ, Vladana: Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven ČR v roce 2016 : výsledky průzkumu **In:** Knihovna. – 28. (2017) 2., p. 67-80.

Res. angol nyelven

Országos felmérés a könyvtárosok fizetéséről, koráról és képzettségéről Csehországban 2016-ban

Felmérés; Képesítés; Munkabér, alkalmazás; Személyzet

A cseh nemzeti könyvtár 2016-ban széles körű országos felmérést végzett a könyvtári alkalmazottak fizetéséről, koráról és képzettségéről. A vizsgált témakörök közé tartozott a könyvtárosok szociodemográfiai struktúrája (kor, nem, végzettség) és az intézményben való stabilitásuk. Ezeken kívül vizsgálták még a könyvtári fizetéseket is – átlagfizetés, könyvtári fizetési táblázatok stb. A felmérés fontos része volt a foglalkoztatási volumen és a szükséges átképzés mérése az egyes szakmai munkakörökben. Az eredményeket fel fogják használni az új, *Stratégia a könyvtárosok élethosszig tartó tanulására* c. dokumentum értelmében az oktatási kínálat módosításához és az új könyvtári munkaköri leírások elkészítéséhez.

(Autoref.)

Lásd még 90

Marketing, közönségkapcsolatok

118/2018

HINES, April [et al.]: Team up : collaborating with public relations students to promote library subject specialists. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** College & research libraries news. – 78. (2017) 9., p. 506-509.

PR-es diákokkal való együttműködés a szakreferensek munkájának népszerűsítéséért

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Könyvtárpropaganda; Marketing; Szakreferens-szolgálat

2015 őszén a Floridai Egyetem könyvtárában új utakat igyekeztek keresni a diákok megszólítására. Korábbi kutatások azt mutatták, hogy a hallgatók a könyvtárra gondolva elsősorban a terekre, a technológiára, a tartalmakra és a kávézóra asszociálnak, és nagyon keveseknek jutnak eszébe a könyvtárosok és az általuk kínált szolgáltatások. 2016 tavaszán a közönségkapcsolatokért felelős könyvtáros együttműködést kezdeményezett a végzős, PR-kampányokkal foglalkozó hallgatókkal. Arra kérték őket, hogy igyekezzenek a használókban tudatosítani a könyvtárosok szerepét szemben a fizikai terek fontosságával. Tanáraik vezetésével a hallgatóknak kis csoportokban kampányelemeket és hozzá kapcsolódóan mérési módszereket kellett kidolgozniuk.

2016-ban egy hallgatói kérdőíves felmérés során a könyvtárosi támogatás fontosságát 10-ből a 9. helyre sorolták a válaszadók a könyvtári szolgáltatások között. Négy évvel korábban egy öt campusra kiterjedő nagy felmérésben az 1100 megkérdezett hallgatónak csupán 3,9%-a ment a könyvtárba azzal a céllal, hogy a könyvtárostól kérjen segítséget. A kampányprojekt előkészítéseként a hallgatók is készítettek egy 13 kérdésből álló kérdőíves felmérést 352 válaszadó körében, amely rámutatott, hogy a diákok 60%-ának fogalma sincs róla, hogy a könyvtárakban vannak az egyes szakterületeknek referensei, míg 77% bizonytalan volt abban a kérdésben, hogy mi egy szakreferens feladata.

A kutatási eredményekkel felvértezve a diákok négy csoportban láttak neki a kampánytervek kidolgozásának, amelyben nagyon sok jó ötlet előkerült, így a közösségimédia-kampányok, a speciális rendezvények, a kapcsolatépítés, poszterek, buszreklám és liftben elhelyezett plakát. A csoportok versenyeztek is egymással a legjobb kampányötletekkel. A győztes csoport a *Team Up UF* ötletében a könyvtárosokat a tudományos kutatásban részt vevő partnerekként láttatta, akik erőiket a hallgatókkal egyesítve vezetik őket sikerre egyetemi pályájukon.

A könyvtárosok végül a négy csapat ötleteiből kiválasztották a költségvetési keretekhez és a célokhoz legjobban illeszkedőket, és megvalósították őket. Ezek egyike volt a könyvtár tíz legkeresettebb forrásáról készített infografika, amelyet rendezvényeken, képzéseken, nyilvános fórumokon terjesztettek. Volt kitelepülés, amikor egy standot állítottak fel a könyvtár épülete előtt, bemutatva a könyvtárosok munkáját. Végül készítettek egy tablót az egyetem liftjébe, amelyen a szakreferenseket mutatták be „A könyvtárosok a te csapatodban vannak!" szlogennel.

Az egyes tevékenységek kapcsán mérték, mennyire sikerült elérni a célközönséget. Az infografikát 2016 szeptembere és 2017 májusa között összesen 633 alkalommal nézték meg online, míg papír változatban több mint 1000 darabot adtak az érdeklődők kezébe. A könyvtár előtt felállított standot 4 óra alatt 100 fő látogatta meg, míg a liftben elhelyezett tablót vélhetően a hallgatók többsége látta. Ezt a könyvtár sikerként értékelte, ugyanakkor törekednek arra, hogy kérdőíves formában és interjúkkal is mérjék az egyes kampányelemek hatékonyságát.

A tudatos marketingtevékenységet a jövőben is folytatni szeretnék. A diákok ötleteiből szemeszterenként újabb kettőt-kettőt kívánnak megvalósítani. Az egyetem is támogatja a kezdeményezéseket azzal, hogy ösztöndíj formájában egy PR és marketing szakos diák félállásban dolgozhat a könyvtárban a kampányötletek megvalósításán.

Összességében a könyvtár nagyon sokat tanult az együttműködésből. Ki más, mint maguk a diákok tudhatnak a legtöbbet arról, hogyan lehet őket sikeresen megszólítani.

(Tóth Máté)

119/2018

MCKEE, Amber: Selfies, scavenger hunts, and scrawls : how the Vise Library used social media to increase usage **In:** Computers in libraries. – 37. (2017) 9., p. 4-9.

Szelfik, kincsvadászat és firkák: hogyan növelte látogatottságát a közösségi média használatával a Vise Library?

Egyetemi könyvtár; Játék; Könyvtárpropaganda; Marketing

A közösségi média marketing célból való felhasználása nem új keletű dolog, de továbbra is sok dilemmát

okoz. Egy-egy érdekes információ megosztásával szerezhetünk ugyan néhány lájkot, azonban egyáltalán nem biztos, hogy ezzel a módszerrel valóban kölcsönös interakcióba tudunk lépni használóinkkal, akik aztán személyesen is felkeresik majd a könyvtárat.
E probléma áthidalására a Cumberland Egyetem Vise Könyvtára olyan megoldásokat keresett, amelyeket alacsony pénz- és időbefektetéssel is meg tudott valósítani, mivel csak 3 teljes munkaidős könyvtáros dolgozik itt.
Első lépésként egy kincsvadászatot indítottak olyan kérdésekkel, amelyekre a könyvtárban kellett megtalálni a választ. Ez az egyik kulcseleme volt a játéknak, hiszen így behívták a fizikai térbe a játékosokat. A kérdéseket Facebookon és Twitteren tették közzé, a nyeremények pedig az egyetemi campus kávézójába szóló kedvezménykuponok voltak. A játék első fordulója sikertelen volt, szinte egyáltalán nem volt érdeklődés, csak napokkal később érkezett meg a megfejtés. Ebből azonban a könyvtárosok sokat tanultak, és a következő fordulót már teljesen más szöveggel hirdették meg. Észrevették például, hogy sokkal érdekesebbé teszi a játékot, ha a hallgatók nem tudják előre, mi a nyeremény. A győztest kihirdették a közösségi médiában, és képet is posztoltak róla a nyereményével. Folyamatos finomítások mellett a játék közel egy éven át tartott, havi egy kérdéssel, a népszerűsége pedig folyamatosan növekedett.
A könyvtár ezután olyan kezdeményezésbe szeretett volna belevágni, amely még több embert vonz az épületbe, így jött létre a firkafal. Az épület galériájának volt egy korábban kihasználatlan fala, ami előtt a látogatók rendszeresen elmentek, ha a számítógépekhez vagy a nyomtatókhoz igyekeztek. Ide került ki egy hatalmas papír egy megkezdett mondattal: „Kérlek, Télapó, hozz nekem...". A papírról képet tettek ki a közösségi médiába arra buzdítva a hallgatókat, hogy jöjjenek el a könyvtárba, és folytassák a mondatot. A kezdeményezés nagy sikernek örvendett, sokan írtak a papírra, azonban a könyvtárosok nem készítettek képet a folyamatról, amit aztán posztolhattak volna, így elszalasztották a közösségi médiában való aktív jelenlét lehetőségét. A papírra kerülő válaszokat nem cenzúrázták, ugyanakkor arra kérték a látogatókat, hogy semmi olyat ne írjanak fel, ami zavarba hozná a nagymamáikat.
A harmadik kezdeményezés a 2016-os szelfiverseny volt, amelynek a kampánya is nagyobb szabású volt, hiszen a közösségi médián kívül az egyetemi levelezőlistákon, a campus hírlevelében és tv-jében is reklámozták. A játékon az egyetem jelenlegi hallgatói és dolgozói is részt vehettek, az egyetlen feltétel az volt, hogy a versenyképnek a könyvtárban kellett készülnie. Ezután a játékosok a Facebookra vagy a Twitterre töltötték fel őket, #CUintheLibrary hashtaggel ellátva, amelynek használata nagyon fontos volt, hiszen a nevezések ezen keresztül váltak visszakereshetővé a szervezők számára. A kéthetes kampány alatt a könyvtár napi szintű helyzetjelentést nyújtott a közösségi médiában, ami jól szolgálta az érdeklődés fenntartását. Nyereménynek ez alkalommal egy ajándékcsomagot állítottak össze. Az eredmények bírálata során az ötletességet és a humor értékelték. A szelfiverseny a könyvtár legsikeresebb kezdeményezése volt a közösségi médiában.

(Jávorka Brigitta)

120/2018

SCLIPPA, Eva: Becoming Hogwarts : collaborating with external partners for a large-scale events series. – Bibliogr. **In:** College & undergraduate libraries. – 24. (2017) 1., p. 127-133.

Roxforttá változni: együttműködés külső partnerekkel egy nagyszabású rendezvénysorozat megszervezésében

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi; Felsőoktatási intézmény; Kapcsolat intézményekkel; Könyvtárpropaganda; Rendezvény

Egy egyetemi könyvtár számára fontos erőforrást jelenthet az együttműködés a kari dolgozókkal, hallgatókkal, más egyetemi részlegekkel vagy akár a helyi közösségekkel. Jó példa erre az Alfred Egyetem Scholes és Herrick Könyvtárainak 2015-ös rendezvénysorozata, ami nem véletlen, hiszen az együttműködések fontossága már az intézmény stratégiai tervében is megjelenik.
Az esemény középpontjában a „Harry Potter világa" című vándorkiállítás volt, amelyet az Országos Orvostudományi Könyvtár indított útjára. A könyvtárosok a kezdet kezdetén jóval szerényebb terveket találtak ki, mint ami végül megvalósult, hála annak, hogy olyan tervezőközösséget sikerült létrehozni, amelynek tagjai új nézőpontokat és személyes kapcsolatokat vontak be. Végül a megnyitót követően tematikus kvízestre, hallgatói művészeti kiállításra, horcrux kincsvadászatra, filmvetítésekre és záró halloween bálra is sor került.

A programsorozat lebonyolításához sok partnerrel kellett együttműködni. A belső partnerek közül első körben olyan népszerű, központi szervezeteket vontak be, amelyek az egyetemi hallgatók számára szerveznek különböző programokat. Ezeknek az együttműködéseknek volt köszönhető, hogy a korábban kitalált horcrux kincsvadászat bekerülhetett a gólyáknak kínált hivatalos programok közé az orientációs héten. A játék során a diákok mágikus tárgyakat keresve bejárhatták a campus és a könyvtár területét. Ugyancsak az együttműködés keretében kerültek be a programsorozatról szóló ajánlók a diákoknak készült kiadványokba, amelyek szélesebb réteget tudtak megszólítani, mint a könyvtár.

Az egyetem kviddics csapatával való kapcsolatfelvétel teljesen természetes volt, a jelenlétük pedig sokat tett hozzá az események hangulatához. Kevésbé magától értetődő, ám annál gyümölcsözőbb volt a kapcsolat az egyetem LBTQ+ csoportjával, akik évi rendszerességgel tartottak táncos eseményeket, így kapcsolódni tudtak a halloween bál megrendezéséhez. Az esemény alkalmával jelmezverseny, valamint tematikus hátterek előtti fotózás is volt. A roxforti hangulat megteremtése érdekében a filmek betétdalait adták elő olyan kórusok és előadók, akik az egyetem hallgatói, oktatói és a közösség más tagjai közül kerültek ki. Az állatorvosnak tanuló diákok klubjával is sikeres volt az együttműködés: a sorozat egyik népszerű eleme lett a Mágikus lények gondozása című beszélgetős program, ahol többek között élő baglyokat és kígyót is szerepeltettek.

Sokkal kevesebb külső partnert sikerült bevonni a szervezésbe. A helyi közkönyvtár igazgatója korábban az egyetemi könyvtárban dolgozott a program tervezési fázisa alatt, így nyitott volt azokra az ötletekre, amelyek inkább az ő intézményébe illettek. Könyvklubokat és filmvetítéseket tartottak, túrákat szerveztek az egyetemi könyvtár kiállítására, valamint tematikus történetíró versenyt rendeztek.

A másik fontos külső partner a termelői piac volt, amelynek vezetőjét sikerült rábírni, hogy az ősz folyamán szervezzenek egy tematikus Roxmorts Piaci Napot a sorozat egyik emblematikus helyszínét megidézve. Itt olyan termékeket lehetett kapni, amelyek tipikus elemei a Harry Potter-univerzumnak, mint a vajsör és a sütőtöklé. A helyi könyvtár ezen a vásáron tartotta meg nagy sikerű pálcakészítő workshopját.

A programsorozaton több mint 350 fő vett részt, akiknek nagy része járt a könyvtárban, vagyis a gyűjtemény is ismertté és elérhetővé vált számukra. Az intézmény Facebook posztjai korábban átlagosan 10 embert értek el, ez a szám azonban 40-re nőtt. Összesen 170 poszt született a témában, és 700 látogató nézte meg a könyvtár blogját. A Harry Potter-világgal kapcsolatos könyvtári útmutatót összesen 1597 alkalommal tekintették meg, így az intézmény legnépszerűbb útmutatójává vált. A rendezvény után készített felmérés szerint a résztvevők általánosságban elégedettek voltak. A látogatók is sikeresnek ítélték az együttműködéseket, hiszen a legnépszerűbb programok nem jöhettek volna létre a partnerek segítsége nélkül. Ezeket a kapcsolatokat a könyvtár igyekszik a jövőben tovább építeni.

Az intézmény az alábbi fontos tanulságokat vonta le és adja tovább tanácsként: (1) A közösséged az egyik legnagyobb erőforrásod, használd! (2) Úgy közeledj a partnerekhez, hogy már vannak terveid arról, mit akarsz csinálni! (3) Ismerd meg és használd intézményed legjobb kommunikációs csatornáit! (4) Ne félj elhagyni a komfortzónádat!

(Jávorka Brigitta)

Lásd még 98, 135

Felhasználók és használat

Használat- és igényvizsgálat

121/2018

COWELL, Amanda E. – JIA, Mi: Doing research on mobile devices : an undergraduate case study. – Bibliogr. **In:** College & undergraduate libraries. – 23. (2016) 4., p. 414-426.

Adatbázis-használat mobil eszközök segítségével

Egyetemi hallgató; Felmérés; Gépi információkeresés; Mobilkommunikáció; Szolgáltatások használata

A főiskolai hallgatók életében a mobil eszközök szinte mindenütt jelen vannak, ezért az ilyen típusú készülékeken való keresés lehetősége egyre inkább elvárt követelmény.

A New Jersey-i Főiskolán 2014 tavaszán 138 hallgató bevonásával azt vizsgálták, hogy a diákok hogyan használják a könyvtári forrásokat mobil eszközökön.

A kutatás kérdései az alábbiak voltak:

– Milyen mértékben nyújtanak a könyvtárak és a szolgáltatók mobilbarát szolgáltatásokat?
– A mobil eszközök esetében milyen kihívások és akadályok merülnek fel az adatbázisokban való keresés és a cikkek megtalálása során?
– Mit tehetnek a könyvtárosok a mobil eszközös keresés megkönnyítésére?

A kérdések megválaszolásához a szerzők mobilbarát adatbázisokat tanulmányoztak és mutattak be a főiskola gyűjteményéből. A vizsgálat során az adatbázisok funkciói közül az egyszerű és összetett keresésre, a szűrési, sorrendbe rendezési és elmentési lehetőségekre fókuszáltak.

A vizsgálat eredményei szerint a válaszadók 99%-a rendelkezik valamilyen mobil eszközzel. A vártnak megfelelően a legtöbbjüknek az a fontos, hogy a szükséges információkat minél gyorsabban elérjék a mobilbarát weboldalakon. A legnépszerűbb könyvtári szolgáltatások közé tartozik a nyitva tartás és a saját fiók megtekintése, a dokumentumok hosszabbítása, a kölcsönzési határidők ellenőrzése és a katalógusban való keresés. Kevésbé népszerű az e-könyvek keresése és teljes szövegű dokumentumok olvasása, valamint kérdések feltétele. A hallgatók többsége a mobilon szívesebben olvas rövid dokumentumokat, vagy kinyomtatja, elmenti későbbre a hosszabbakat azért, hogy a kis képernyőn való olvasást elkerülje.

Kétféle típusú mobilbarát programról beszélhetünk: az egyik a mobiltelefon böngészőjén megnyitható változat, amit nem kell se letölteni, se telepíteni, a másik fajta pedig egy külön alkalmazás, amely független a böngészőtől, installálni kell, és mobiltelefonra fejlesztették. Az előbbi egyszerűbb elérhetősége mellett az utóbbi előnye, hogy testre szabható, a dokumentumok internetkapcsolat nélkül is olvashatók. Bár ezek a megoldások lehetővé teszik az adatbázisok mobilon való használatát, még nincs egységes szemlélet a mobilos felület dizájnjában a kiadók esetében: általában a számítógépen látható teljes oldal egyszerűsített verzióját kínálják. A keresés azonban sokkal bonyolultabb, mint a böngészés, hiszen kis eszközön kell begépelni a keresett kifejezést, így nagyobb a hibalehetőség is.

Jellemző a hallgatókra, hogy a mobilos felületen olyan dokumentumokat keresnek, amelyeknek már ismerik a címét, és szeretnék a találatot elmenteni és megosztani. A vizsgált adatbázisok egy keresőmezős felületet nyújtanak (kulcsszavas keresés). Szükséges lenne biztosítani a találatok szűkítését is, azonban a vizsgált adatbázisok legtöbbje ezt nem tudja nyújtani. A találatok megosztása több adatbázisban lehetséges, eltérés a megosztásra használt felületben fordul elő. A legtöbb könyvtárnak van mobilra optimalizált weboldala, viszont az adatbázisai nem mind azok. Ennek oka, hogy nehézséget okoz még az adatbázisok eléréséhez szükséges azonosítás, a proxy szerver vagy VPN használata is. Az eredmények megerősítik azt a feltételezést, hogy az egyetemisták szeretnék ezeken az eszközökön használni az adatbázisokat, és kereséseket végezni.

A mobilhasználat növekedésének fényében a könyvtáraknak rendkívül fontos, hogy együttműködjenek a szolgáltatókkal a felhasználói élmény fokozása érdekében, továbbá jól érthető útmutatót adjanak használóiknak a mobilra optimalizált adatbázisokban való kereséshez. A mobiltechnológiák új felületet jelenthetnek az elektronikus adatbázisok elérésére. A felhasználók igényeinek megértése a kulcsa a megfelelő szolgáltatások nyújtásának.

(Bognár Noémi Erika)

122/2018

GRAY, Robyn – HOWARD, Vivian: Young adult use of ebooks : an analysis of public library services and resources **In:** Public library quarterly. – 36. (2017) 3., p. 199-212.

Fiatalok e-könyvhasználati szokásai: felmérés északamerikai közkönyvtárak szolgáltatásairól és forrásairól

Elektronikus könyv; Felmérés; Ifjúsági olvasó; Közművelődési könyvtár; Olvasási szokások

Egy észak-amerikai közkönyvtárosok körében végzett online felmérés néhány érdekes trendet tár fel a könyvtárosok véleményéről az e-könyvekkel és a tizenévesekkel kapcsolatban. E vizsgálat néhány tanúsága szerint a tizenéves könyvtárhasználók szabadidős olvasásukhoz a nyomtatott könyveket részesítik előnyben, és csekély érdeklődést mutatnak a közkönyvtárak által kínált e-könyvek vagy e-könyves programok iránt. A válaszadók szerint a tinédzserek nem ismerik vagy nem érdeklik őket azok az előnyök, amelyeket az e-könyvek nyújtanak a kényelmes, egyéni, testre szabható szabadidős olvasási élmény-

nyel. Bár a közkönyvtárak az iskolákkal együttműködve kínálnak e-könyves programokat a tizenéveseknek, e programok inkább a gyűjteményben lévő művekre és a letöltési folyamatra koncentrálnak, és nem az e-könyvek olvasásának előnyeire. Ha jobban népszerűsítenék ezeket az előnyöket, több olvasót nyernének meg a tinédzserek körében az e-könyveknek, különösen a nem könyvtárhasználókat vagy a ritkán olvasókat.

(Autoref.)

123/2018

VINYARD, Marc – MULLALLY, Colleen – COLVIN, Jaimie Beth: Why do students seek help in an age of DIY? : using a qualitative approach to look beyond statistics. – Bibliogr. **In:** Reference & user services quarterly. – 56. (2017) 4., p. 257-267.

Miért kérnek segítséget a diákok a „Csináld magad!" korszakban? Kvalitatív megközelítés

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Információkeresés; Referensz; Szolgáltatások használata

Amerikai statisztikák szerint a felsőoktatási könyvtárakban csökken a referensz műveletek száma, de néhány könyvtárban a tájékoztató szolgálat igénybevétele továbbra is növekedést mutat. Sok tanulmány feltárja az okokat, amiért a diákok nem kérnek segítséget a könyvtárostól, de kevés kutatás foglalkozik azzal, miért kérnek segítséget. E tanulmány szerzői a következő kérdésekre keresik a választ: (1) Hogyan keresnek információt a hallgatók? (2) Mi készteti a diákokat arra, hogy segítséget kérjenek a könyvtárostól? A kérdések megválaszolásához a szerzők részletes, félig strukturált interjúkat készítettek azokkal a hallgatókkal, akik segítséget kaptak a tájékoztató könyvtárostól. Az interjúk során fontos téma volt, hogy a diákok szeretnek önállóan, segítség nélkül keresni. Ennek a „Csináld magad!" mozgalomnak ellenére a hallgatók kutatásaikhoz továbbra is igénybe veszik a könyvtárosok segítségét akkor, ha szoros határidejű és időigényes kutatásról van szó. E tanulmány megállapításai segíthetik a könyvtárosokat kutatás-támogató szolgáltatásaik népszerűsítésében és annak megértésében, hogyan érzékelik a diákok a segítségkérés folyamatát.

(Autoref.)

Lásd még 108, 109, 127

Olvasás

Lásd 99, 133

Olvasáskutatás

124/2018

MEINHARDT, Haike: Leseforschung und ihr Potential für die bibliothekarische Leseförderung **In:** Bibliothek. – 41. (2017) 3., p. 319-329.

Res. angol nyelven

Az olvasáskutatás és lehetőségei a könyvtárakban folyó olvasásfejlesztésben

Közművelődési könyvtár; Olvasáskutatás; Olvasásra nevelés

A közkönyvtáraknak régóta egyik fontos feladata a gyermekek és felnőttek olvasási készségeinek fejlesztése és támogatása. Oktatási intézményekkel kialakított partneri kapcsolatok révén a könyvtárak rendszeresen nyújtanak moduláris kínálatot az olvasásfejlesztés segítésére. Ezek többsége az olvasás iránti kedv felkeltését célozza azzal, hogy pozitív olvasási élmény ad. Az örömszerző olvasás az olvasás gyakoriságának fokozásával párosítva az olvasási készség javulását eredményezi. Az utóbbi években végzett tudományos kutatások az olvasási folyamat és előfeltételei sokkal kifinomultabb értelmezéséhez vezettek, amit differenciált didaktikai eszközkészlet kifejlesztése követett. Az új megközelítés középpontjában az a felismerés áll, hogy az olvasási folyamat komplexitása kifinomultabb módszertant igényel az olvasási készségek fejlesztéséhez. A közkönyvtárak az új kutatási eredményeket felhasználva alakíthatják ki módszereiket az olvasás fejlesztésére. Ha vállalják ezt a kihívást, jelentősen javíthatják tanulási helyként és oktatási partnerként betöltött pozíciójukat.

(Autoref.)

Használók képzése

125/2018

CATALANI, Luigi: I progetti Wikimedia per l'apprendimento delle competenze informative e digitali in biblioteca, a

scuola, nelle università. – Bibliogr. a jegyzetekben **In:** AIB studi. – 57. (2017) 2., p. 253-263.

Res. angol nyelven

Wikimédia projektek az információs és digitális kompetenciák tanulásáért a könyvtárakban, az iskolákban és az egyetemeken

Használók képzése; Információs műveltség

A cikk a Wikimédia-platformok mint a digitális információs műveltség fejlesztésének eszközei használatát tárgyalja, az utóbbi három év fejleményeinek fényében. Az elemzés abból indul ki, milyen helyet foglal el a Wikipédia az AIB-nak az információs műveltséggel foglalkozó kiáltványában (*Manifesto AIB per l'information literacy*) és a digitális iskola nemzeti tervében. Ezt követi egy sor hivatkozás a 2016-os *World Library and Information Conference* alkalmából bemutatott, az IFLA illetve a *Wikimedia Foundation (The Wikipedia Library)* által támogatott két fehér könyvre. Zárásként az olasz könyvtárak oktatási környezetben végzett néhány jó gyakorlatát említi. Végezetül felmerül a lehetőség ilyen irányú cselekvések, akciók tervezésére a „digitális polgárság" gyakorlatának fejlesztése érdekében egy egyre összetettebb információs ökoszisztémában.

(Autoref.)

126/2018

DREISIEBNER, Stefan – MANDL, Thomas: Entwicklung und Evaluierung einer Plattform zur Vermittlung von Informationskompetenz : Vorstellung des von der Europäischen Union geförderten Projekts „Information Literacy Online" **In:** Bibliotheksdienst. – 51. (2017) 9., p. 763-770.

Platform kifejlesztése és értékelése az információs műveltség oktatására: az Európai Unió által támogatott „Information Literacy Online" nevű projekt bemutatása

Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség; Távoktatás

Az Európai Unió által az Erasmus+ program keretében támogatott *Information Literacy Online* (ILO) projekt során tömeges nyílt online kurzusok (Massive Open Online Course, MOOC) európai kínálatát fejlesztik ki, amelyek az információs műveltség fejlesztését célozzák. A grazi Karl Franzens Egyetem által koordinált projektben hat európai partner vesz részt. A kínálatot – amely egy értékelési komponenst és szakspecifikus elemeket is tartalmaz – nyílt licenccel és több nyelven fejlesztették ki. A tanulmány áttekintést nyújt a projekt céljairól, és elemzi az igényfelmérés eredményeit.

(Autoref.)

127/2018

FRANDSEN, Tove Faber [et al.]: Library training to promote electronic resource usage: : a case study in information literacy assessment. – Bibliogr. **In:** Information and learning science. – 118. (2017) 11/12., p. 618-628.

A használóképzés, az információs műveltség és az elektronikus információforrások használatának elősegítése

Elektronikus könyvtár; Felmérés; Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség

Figyelembe véve, hogy az elektronikus információforrások használtsága alapvető mércéje az információhasználati készségek fejlettségének és az információs műveltségnek, a Kilimandzsáró Keresztény Orvosi Egyetem (Tanzánia) könyvtárának példája azt mutatja, hogy egy (a jelentős nemzetközi támogatásnak köszönhetően) nagyszámú szakfolyóirathoz és adatbázishoz hozzáférést nyújtó, de ezek használatát nem kellő mértékben oktató könyvtár tevékenységének vizsgálatával a szokásosnál jobban kutatható a használóképzés hasznossága, mivel világosan látjuk a kiindulási bázist.
2016 és 2017 között – részben a rendszerezett szakirodalmi szemle témája köré szervezve – a Kilimandzsáró és 5 másik egyetemről több mint 300 fő, elsősorban az alapképzésben részt vevő hallgató, továbbá doktorandusz és oktató kapott képzést az információkeresésről. Bebizonyosodott, hogy bár a használóképzés nagymértékben növeli az elektronikus információforrások használtságát, nincs hosszú távú hatása. A kampányjellegű használóképzéseket ugyanis követnie kellene annak, hogy a könyvtárosok képzettsége is az optimális szintre kerüljön.

(Koltay Tibor)

128/2018

GRASSIAN, Esther: Teaching and learning alternatives : a global overview. – Bibliogr. **In:** Reference & user services quarterly. – 56. (2017) 4., p. 232-239

Az információs műveltség tanulási és tanítási lehetőségeinek áttekintése

Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség; Irányelvek -könyvtári

Aki könyvtárosként online vagy személyes jelenlétet megkövetelő könyvtári órákat, workshopokat, kreditet érő kurzusokat tart, vajon megelégszik-e azzal, hogy a tényeket közli, vagy elő akarja segíteni a résztvevők önirányítási képességének kialakítását, megerősítését és kiterjesztését? Ha igen, akkor a sokféle néven nevezett információs műveltség előmozdításán munkálkodik, ezért szüksége van arra, hogy modelljeit is ismerje.

Az információs műveltség 14 modellje közül több kötődik az egész életen át történő tanuláshoz, hiszen annak segítése szinte minden könyvtár feladata.

A brit CILIP (Chartered Institute of Libraries and Information Professionals) 2011-es modellje szerint fel kell ismernünk információs igényünket, a rendelkezésre álló forrásokat, az információ megkeresésének és értékelésének, valamint az eredmények felelős és etikus kezelésének, felhasználásának és kommunikálásának módját.

Az IFLA *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning* elnevezésű irányelvei (2015) három fő összetevőre (hozzáférés, értékelés, felhasználás) épülnek.

A közoktatást megcélzó irányelvek közül az American Association of School Librarians (AASL) *Standards for the 21st-Century Learner* elnevezésű irányelvei (2007, Amerikai Egyesült Államok) lépések sorát fogalmazták meg, felszólítva a tudakozódásra, kritikai gondolkodásra és ismeretszerzésre, amelyet következtetések levonása, információval alátámasztott döntések meghozatala, majd az ismereteknek az új helyzetekre való alkalmazása és új tudás előállítása követ. A harmadik lépés, hogy a demokratikus társadalmak polgáraiként másokkal is megosztjuk tudásunkat.

A *Big6* folyamatmodell (1990, Amerikai Egyesült Államok) az elvégzendő feladatok meghatározásától az értékelésig vezet végig. E két végpont között ott vannak az információkeresési stratégiák, az információ helyének felderítése és a hozzáférés, majd az információ használata és szintézise.

Az *iLearn* (2011, Amerikai Egyesült Államok) iteratív modell, amelyben szerepel az információ útján megoldandó probléma vagy kérdés azonosítása, a megfelelő információ megtalálása, értékelése, a tanulási célokhoz igazított alkalmazása. A sort a megtalált információval és a megelőző lépésekkel kapcsolatos reflexió zárja.

A felsőoktatás területén az American Association of Colleges and Universities (AACU) *Information Literacy VALUE (Valid Assessment of Learning in Undergraduate Education*) elnevezésű dokumentuma (2009, Amerikai Egyesült Államok) szerint a szükséges lépések az információszükséglet mértékének meghatározása, az információ és forrásai értékelése, az információ hatékony felhasználása meghatározott célok elérése érdekében, az információ elérése, valamint etikus és jogszerű felhasználása.

Az *ANCIL (A New Curriculum for Information Literacy*, 2011, Nagy-Britannia) olyan kérdésekkel (is) foglalkozik, mint a közoktatásból a felsőoktatásba való átmenet, az önálló tanulóvá válás, az tudományos írástudás, az információs műveltség felmérése és értékelése, az adott szakterület információforrásainak megtalálása, az információ etikai dimenziója, prezentálása, szintézise és új ismeretek létrehozása, valamint az információs műveltség társadalmi dimenziója.

Az Association of College and Research Libraries (ACRL) által kiadott *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* (Amerikai Egyesült Államok, 2000) „Az információs műveltség és kompetencia követelményrendszere a felsőoktatásban" címen magyar nyelven is olvasható. Erre a szabványra épül az *Australia and New Zealand Information Literacy (ANZIL) Framework: Principles, Standards and Practice* elnevezésű dokumentum (2001, majd 2. kiadás 2004, Ausztrália és Új-Zéland). Az ACRL a fenti irányelvek helyett a 2016-ban kiadott *Framework for Information Literacy for Higher Education* elnevezésű keretrendszert ajánlja, amelynek kereteit a szakmai hozzáértés, a párbeszédnek tekinthető tudományos kutatás, valamint az határozza meg, hogy az információ érték, és az információkeresés stratégiai felfedezés.

A SCONUL (Society of College, National, and University Libraries) *7 Pillars of Information Literacy: Core Model for Higher Education* nevű modellje (1999, újabb kiadásban 2011, Nagy-Britannia) a brit és ír nemzeti és felsőoktatási könyvtárak számára egy folyamatmodell mellett egy-egy részterületet (kutatás, digitális írástudás, nyílt oktatási források,

bizonyítékokon alapuló egészségügy, a végzettek elhelyezkedési lehetőségei) megcélzó „optikákat" is tartalmaz.

(Koltay Tibor)

129/2018

MARZAL, Miguel Ángel – BORGES, Jussara: Modelos evaluativos de Metaliteracy y alfabetización en información como factores de excelencia académica. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 40. (2017) 3., e184.

Res. angol nyelven

Modellek az információs műveltség és a „metaírástudás" mint a tudományos kiválóság tényezői értékelésére

Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség; Terminológia

A tanulmány az információs műveltség átalakulását elemzi az információs és kommunikációs kompetenciák konvergenciájából kiindulva. Ez a közeledés és összekapcsolódás szükségszerű abban az új környezetben, amit a felsőoktatásban az *eScience,* a közösségi hálózatok, a kollaboratív tanulás, az ábrázolások oktatási használata jellemez. Az információs műveltséget össze kell hangolni az adat-, a transz- és az új *médiaírástudás*sal (vagyis a következő kompetenciákkal: az adatok – és grafikonok, táblázatok – értelmezésének, felhasználásának, valamint rossz használatuk felismerésének képessége; képesség a különféle technológiák, médiumok és kontextusok közötti zökkenőmentes átjárásra a felhasználás során; az elektronikus média különféle csatornáiból – ide értve az interaktív közösségi médiát – érkező üzenetek kritikus fogadásának, az új média mind fogadó, mind alkotó felhasználásának képessége), annak érdekében, hogy a „*metaliteracy*" hatásos legyen az oktatásban. A *metaliteracy* felsőoktatási definícióit elemezve rámutat a „metaírástudás" egyes kompetenciáit értékelő modell kidolgozásának szükségességére.

(Autoref. alapján)

130/2018

MUSZKIEWICZ, Rachael: Get to know your librarian : how a simple orientation program helped alleviate library anxiety. – Bibliogr. 42 tétel **In:** Public services quarterly. – 13. (2017) 4., p. 223-240.

Ismerd meg a könyvtárosodat! Hogyan enyhítették a könyvtár iránti szorongást egy egyszerű eligazító programmal

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Használók képzése -felsőoktatásban; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárkép

A Valparaiso Egyetem Christopher Center Könyvtára az újonnan felvett hallgatók számára újszerű könyvtári bevezető képzést indított az egyetemi eligazító programok szerves részeként. A képzést a leendő hallgatók és őket elkísérő szüleik számára egyaránt megtartották (a hallgatók ugyanis sokszor a szüleiktől kérnek segítséget a kezdeti időszakban).

A hallgatók eligazításánál az volt a cél, hogy bemutassák nekik a könyvtárosokat, és lássák, hogy a könyvtárosok megközelíthetők. Kis ráfordítással, kevés idő alatt, kötetlen hangulatban és szórakoztató módon igyekeztek mindezt elérni. A programot *Ismerd meg a könyvtárosodat!* címmel tartották meg. A hallgatókat tájékoztató előadás helyett szabadon eresztették az épületben. A referensz könyvtárosok munkahelyén a szokásos portréfotó és az illető szakterülete mellett erre az alkalomra egy néhány mondatos, laza bemutatkozást helyeztek el, amely azt illusztrálta, hogy „a könyvtáros is ember" (például: Mielőtt könyvtáros lettem, régészként dolgoztam három országban, öt ásatáson. – Úgy vélem, hogy minden étel feljavítható, ha rádobunk egy tükörtojást. – A triceratops a kedvenc dinóm.) A hallgatókat minden állomáson cukorka várta. A kérdőív kitöltői között később egy tízdolláros, az egyetemi könyvesboltba szóló ajándékutalványt sorsoltak ki. A résztvevők könyvtár iránt érzett szorongását a program előtt és után egyaránt megmérték. A felmérést két tanévben is megtartották.

A felmérés első része a könyvtárral és a könyvtárosokkal való ismerkedés előtt zajlott. A kérdések: Járt-e már egyetemi könyvtárban? (27% igen.) – Milyen érzéssel lépett be az épületbe? (Pozitív: 38%, negatív: 11%, semleges: 4%.) – Milyennek képzeli az egyetemi könyvtárost? (Pozitív jelzők: kedves, nagy tudású, segítőkész. De a korábbi sztereotípiák sajnos még léteznek.) – Tapasztalt-e már szorongást, amikor egy könyvtárral vagy könyvtárossal kapcsolatba került? (A szorongást így határozták meg: félelem a könyvtár használatától vagy attól, hogy a könyvtárostól segítséget kérjen. 56% nem érzett szorongást.)

A felmérés második része a könyvtári sétát követte. A kérdések a következők voltak: Most, hogy már ismeri ezeket a tényeket a könyvtárosokról, mit gondol

róluk? (94% pozitívan válaszolt, a korábban negatív véleményt nyilvánítók mindegyikének megváltozott a véleménye. Az informális, laza stílus sokat segített a félelmek és sztereotípiák eloszlatásában.) – Megismerte-e a könyvtárosokat a róluk olvasott, részben vicces bemutatkozás alapján? (Bár az adott alkalommal még nem találkoztak személyesen, 89% azt nyilatkozta, hogy igen.) – Hogy készül a velük való személyes megismerkedésre? (78% vélte úgy, hogy kevésbé szorong.)

A válaszoló hallgatók 48%-a érzett valamilyen szorongást a könyvtárhasználattal összefüggésben. Újabb vizsgálatok szerint az Y generáció olyan fokú önbizalmat mutat, hogy esetükben nem jelentős a szorongás. Úgy érzik ugyanis, hogy birtokában vannak a könyvtárhasználati képességeknek, tehát nincs miért szoronganiuk.

Az Ismerd meg a könyvtárosodat! program a könyvtárost mint egyént mutatta be, informális módon, szeretetre méltó és megbízható személyként. A szervezők bíznak benne, hogy a kialakult jó kapcsolat a jövőben megszilárdulhat.

(Hegyközi Ilona)

131/2018

SQUIBB, Sara Davidson: Be aware : elevate your news evaluation : emphasizing media literacy, one library's initiative. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** College & research libraries news. – 78. (2017) 10., p. 541-545.

Cselekedj tudatosan: értéked a híreket!

Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség; Marketing; Rendezvény

A Kaliforniai Egyetem Merced Könyvtárában a hírek értékelését tűzték napirendre Vanessa Otero *News quality chart*-ja alapján egy egész campusra kiterjedő rendezvénysorozat keretében.

A kampány része volt egy hírforrásokról és azok értékeléséről szóló poszterkiállítás, amelyet online elérhető források egészítettek ki. Otero ábrája volt a kiállítás középpontjában, amelyet adaptáltak erre a célra, kiegészítettek, új címmel láttak el (A hírforrások spektruma). A csatlakozó online források a jelenlegi hírkörnyezetről, a kritikus hírfogyasztás szükségességéről, a hírértékelési stratégiákról szóltak. A kiállításon megtekinthető volt 12 poszter is a spektrumban szereplő hírforrások fő jellemzőivel. A kiállítást és a kampány eseményeit meghirdették a közösségi médiában is (a könyvtár Twitter- és Facebook-csatornáján). Húsz perces élő Facebook-közvetítésre is sor került.

A témát az oktatásban is megjelenítették. A bevezető íráskurzusokon azt tárgyalták, hogyan lehet a híreket értékelni. Egy ismeretlen forrásból származó cikk és a témáról szóló további két cikk alapján értékelték az egyes írások pontosságát és elfogult voltát. A hallgatók figyelmét felhívták azokra a forrásokra, amelyekből az egyes hírforrásokról tájékozódhatnak. A hírek értékelésébe bevonták az oktatókat és más szakembereket is, felhívták a figyelmet a kritikai gondolkodást előmozdító oktatási stratégiákra. A kampány programját egy szakértői előadás is gazdagította, amelynek során egy klímakutató fejtette ki véleményét a megbízható információforrások kritériumairól. Ugyanő ismertette meg a hallgatóságot az egyetem klímával foglalkozó kommunikációs központjának gyakorlatával, amelynek során a világ 200 tudósa annotálja és minősíti a klímaváltozásról szóló hírek pontosságát és hitelességét. A hallgatókat kerekasztal-beszélgetésekre is meghívták, hogy megismerjék hírolvasási gyakorlatukat és tapasztalataikat: mit olvasnak, kinek az ajánlásával, illetve megismertessék velük, milyen online források segítenek abban, hogy több, lehetőleg hiteles hírforrást ismerjenek meg.

A kampány során kiderült, hogy a különböző egyetemi szereplőkkel való együttműködésnek és partneri kapcsolatnak köszönhetően a szokásosnál jóval többen vettek részt a programon. Az élő Facebook-közvetítést több mint 2200-an tekintették meg. A jövőben hasonló programoknál egyenesen azt tervezik, hogy a partnerekkel közös szervezésben és közösen meghirdetve rendezik meg az eseményeket. Bebizonyosodott továbbá, hogy a jövőben érdemes lesz a kiállítást interaktívabbá tenni. A visszajelzések szerint a rendezvény által a könyvtár láthatóbbá vált az egyetemen, és beigazolódott, hogy a könyvtárosok komoly segítséget tudnak adni a források kritikus értékelésében. A kiállítási anyagokat nyilvános felhasználásra elérhetővé tették a http://libguides.ucmercred.edu/evaluate-news-evaluation/downloads webcímen.

(Hegyközi Ilona)

132/2018

URIBE-TIRADO, Alejandro – PINTO, Maria: 75 lessons learned for enhancing information literacy programs : from Ibero-America to universities worldwide. – Bibliogr. **In:** Information and learning science. – 118. (2017) 9/10., p. 471-489.

Az információs műveltségi programok tökélesítésének 75 pontja

Használók képzése -felsőoktatásban; Információs műveltség

Az INFOLIT nevű információs műveltségi programot Latin-Amerika, Portugália és Spanyolország felsőoktatási intézményeiben tanuló hallgatók igényeire szabva hozták létre, azonban a program 75 pontja közül 65 (87%) más programokban is előfordul, tehát megfelelő változtatásokkal másutt is alkalmazható. Például Amanda Whitmire 2015-ben megjelent írása (Implementing a graduate-level research data management course: approach, outcomes, and lessons learned. **In:** Journal of Librarianship and Scholarly Communication, vol. 3. no. 2) az INFOLIT 8 pontjához illeszkedő pontokat tartalmaz, amelyek a könyvtárosok, oktatók és kutatók együttműködését szorgalmazzák, és felhívják a figyelmet arra, hogy az oktatási programok tartalmát és módszereit folyamatosan a résztvevők igényeihez kell igazítani. Azonosságot találunk abban is, hogy fontos szempontnak tekinthető a tanulási folyamat során a résztvevők információs kompetenciáinak, előismereteinek és érdeklődésének felismerése, továbbá figyelemmel kell lennünk e hallgatóknak az eltérő szakterületi háttérből eredő különbségeire. Hasonló egyezés, hogy célszerűnek kell tekintenünk a hallgatók motivációs szintjének növelését (például kihívásokkal és az oktatás örömszerző funkcióját előtérbe helyezve), és azt, hogy információs műveltségi oktatásuk más kurzusaikhoz is kapcsolódjon.

(Koltay Tibor)

Lásd még 106

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

Lásd 97, 122

Információ- és kommunikációs technológia

133/2018

HÄNSSLER, Boris: Digitale Vagabunden : die Digitalisierung bleibt die Herausforderung der Medienbranche: : Verlage gehen erstmals offen auf Start-ups zu, um Innovationen zu fördern : aber welche Medientrends setzen sich durch? **In:** BuB. – 69. (2017) 10., p. 536-540.

Res. angol és francia nyelven

Digitális csavargók

Információtechnológia; Könyvkiadás és könyvkereskedelem; Olvasási szokások; Szoftver

A jövő olvasója már *HyperMind* márkájú adatszemüveget fog viselni, ami integrált szemmozgáskövetővel érzékeli az olvasást, másodpercenként 120-szor tapogatja le a pupillát, hogy megállapítsa, milyen gyorsan pásztázik az olvasó tekintete a betűk és mondatok között. A készülék sok szempontból a jövő egyik eszköze. De lesz-e rá valóban igény? A szerző szabadúszó újságíróként a könyvpiacon jelentkező újításokat és megoldásokat tekinti át cikkében.

A médiafogyasztás gyorsan változik. A híreket már okostelefonon olvassák az emberek, emellett botrányos vagy tréfás videókat néznek; fontos platform, ugyanakkor az alkalmazás-fejlesztők nehezen találják el, kiknek készítsék ezeket. (Az új alkalmazások

száma az elmúlt két évben 38%-kal csökkent, az e-könyveké 3,5%-kal.)
A vállalkozások új üzleti modellekkel próbálkoznak, pl. átalánydíjas szolgáltatásokkal (*Scribd, Amazon, Bookchoice*), de a szerzők és az olvasók összehozásával is (a kiadók mellőzésével). Ilyen a *Wattpad*, illetve a konkurens német *Oolipo*, a holland *Swee*k és az amerikai *Radish*. (Történetek írására és olvasására kínálnak telefonos alkalmazásokat.) Valamivel eredetibb a *Squirl* alkalmazás, amely helyi szerzők műveit teszi elérhetővé az olvasók számára. Közben a kiadók azzal kísérleteznek, hogy az e-könyvet olvasókat saját portáljukra irányítsák át. Mivel népszerűek a romantikus történetek, ehhez igazodó tematikus portálokat alakítottak ki. (Ezek célszerűek, de nem újítanak.)
Ritkán fordul elő, hogy egy kiadó *startup*okba (korai fázisú vállalkozásokba) fektessen be. Ezért a német könyvkereskedők szervezete, a *Börsenverein* életre hívta *ContentShift* nevű projektjét. A projekt ötletbörze és támogatás egyszerre, melyre 2017-ben 30 nemzetközi startup pályázott. Tíz céget hívtak meg Frankfurtba, közülük választott ki ötöt egy zsűri a döntőbe. Egy hétvégén azután a zsűrivel együtt ötletbörzét tartottak digitális modellekről és innovációkról. A végén győztest hirdettek, 10 ezer euró díjazásban részesült a *Papego* alkalmazás.
A tankönyvkiadók nagy nyomás alatt dolgoznak, hogy megújítsák kiadványaikat, mert számos online tanfolyam indult olyan platformokon, mint az *edx*, a *Cursera* vagy a *Udacity*. (Van online népfőiskola is, a *Udemy*.) Amerikai könyvtárak is bekapcsolódtak az online tanulás támogatásába.
Érdekes újdonság a csevegőrobotok (*chatbots*) széles körű alkalmazása. (Valójában már évtizedek óta léteznek, azonban a vállalkozások mostanában kezdték el kiaknázni a bennük lévő üzleti lehetőségeket; a robotok részben szimulálják az emberi cselekedeteket, a chatbot pedig lényegében olyan szoftver, ami képes az emberi beszélgetés szimulálására, utánzására). Emellett nagyon népszerűek a *hangoskönyv*ek és a *podcast*ok (azaz a rendszerezett audio- vagy videoműsortárak). Furcsának tűnhet, de bibliofil tartalmak is megjelentek az *Instagram*on. (Érdekességként ismerteti a cikk a *#bookstagram*, a *@foldedpagesdestillery*, az *@Oliverskywolf* és a *@subwaybookreview* oldalakat.)
Az emberek 2017-re digitális csavargók lettek: egyszer ebbe, másszor abba kóstolnak bele, sok mindent kipróbálnak. A gyors technikai fejlődés lehetővé teszi számukra, hogy folyton kísérletezzenek. A digitalizáció ilyen értelemben állandó mozgás és változás – zárja cikkét a szerző.

(Murányi Lajos)

134/2018

LI, Jun [et al.]: Big data application framework and its feasibility analysis in library. – Bibliogr. **In:** Information discovery and delivery. – 45. (2017) 4., p. 161-168.

Big data alapú technológiák alkalmazása könyvtári környezetben: megvalósíthatósági elemzés

Adatfeldolgozás; Információszervezés; Információtechnológia; Szoftver; Továbbképzés

A *Big Data* fogalmával leírható példátlanul óriási, dinamikusan növekvő és túlnyomórészt strukturálatlan vagy részben strukturált adatállományokból az újonnan fejlesztett szoftverekkel kinyerhető és elemezhető adatok mind a kormányok, mind a cégek érdeklődésének homlokterébe kerültek. A könyvtárak számára a big data technológiák a megújulás és a fejlődés lehetőségét tartogatják: a használói szokásokat és igényeket feltáró adatbányászat révén megtarthatják régi használóikat és újakat is magukhoz vonzhatnak.
A könyvtári környezetben alkalmazott big data alapú technológiák olyan kihívásokkal járnak, mint az adatok pontossága, az adattisztítás, az adatfeldolgozásra alkalmas új szoftverek költsége, az azok használatához szükséges készségek hiánya vagy az adatbiztonság kérdése. A mérleg másik serpenyőjében a könyvtári adatbázisok/katalógusok legkülönbözőbb adattípusokkal való gazdagítása áll, emellett az új technológiák arra ösztönzik a könyvtárosokat, hogy javítsák információkeresési és -szűrési készségeiket. Nagy lehetőség a big data könyvtárközi kölcsönzésre és a források megosztására gyakorolt pozitív hatása is, amivel ellensúlyozható a könyvtárak szűkülő költségvetése. Végül a használói adatok (információkeresési és olvasási szokások) gyűjtésével és elemzésével a könyvtárak képesek személyre szabott szolgáltatásokat nyújtani. A big data alkalmas a visszajelzések és az elégedettség adatainak összesítésére is, ami elősegíti a szolgáltatások színvonalának javítását.
A szerzők a big data alapú technológiák bevezetésébe fogó könyvtárak számára összeállítottak egy öt elemből álló alkalmazási keretrendszert. Ennek első tényezője a humán erőforrás: a szükséges továbbképzéseket érdemes érdeklődéstől és beállítódástól

függően differenciálni (technológiai oldal – szolgáltatási oldal), de számolhatunk új munkaerő toborzásával is egyetemi könyvtári környezetből vagy adatelemző cégektől.
A következő szempont a források kihasználtságának optimalizálása. A papíralapú dokumentumok esetében a használati adatok összegyűjtésével lehet az olvasói igényeknek megfelelően előtérbe helyezni a gyakran keresett anyagot, az elektronikus források esetében pedig a big data a digitalizálást és az elektronikus források megosztását könnyítheti meg.
A keretrendszer harmadik eleme a technológiai támogatás: itt olyan szoftverek bevezetésére kell gondolni, mint a strukturálatlan adategyüttesek kezelésére is alkalmas NoSQL (Not Only SQL), az adatbiztonságot, a személyes adatok védelmét és a digitális hitelesítést biztosító PKI (Public Key Infrastructure), vagy a haladó információkeresésre szolgáló HNC (Hierarchical Network of Concepts).
A negyedik összetevő a szolgáltatások megújítása és személyre szabása: a big data segítségével személyes portálplatformon keresztül válhatnak elérhetővé olyan szolgáltatások, mint az irodalom előkészítése, elektronikus (vagy fizikai) dokumentumküldés, illetve tájékoztatás.
A cikk utolsó szempontként az infrastruktúrát és az anyagi hátteret említi, kiemelve a könyvtárak közötti együttműködést és forrásmegosztást.

(Szabó Piroska)

135/2018

PETERS, Becca – DEJONGHE, Jennifer: How to create a Google My Business page **In:** Computers in libraries. – 37. (2017) 9., p. 26-29.

Hogyan készíts Google üzleti oldalt?

Egyetemi könyvtár; Honlap; Információtechnológia; Könyvtárpropaganda; Mobilkommunikáció

A St. Paul-i Városi Egyetem Könyvtára a weboldala újratervezése során tesztelte a használói szokásokat, és arra a következtetésre jutott, hogy mind többen használják az oldalt mobil eszközökön keresztül. Ezek a látogatások jellemzően Google-on vagy a mobil eszköz böngészőjén keresztül történnek, azaz sokszor szívesebben nézik meg a Google keresővel a nyitvatartási órákat, mint hogy ellátogassanak az intézmény oldalára.
A könyvtáraknak általában van már GMB (*Google My Business* – Google az én vállalkozásom) oldala. Ez az amerikai óriáscég 2014-ben indított szolgáltatása, amelyben nyilvánosan elérhető listák, arany oldalak alapján helyezték el a Google Térképen az intézményeket, vállalkozásokat, szervezeteket. A szolgáltatás megkönnyíti az emberek számára a szolgáltatások fizikai térben való megtalálását. Ezeken az oldalakon azonban sokszor téves információk jelennek meg, amit úgy lehet orvosolni, ha az intézmény a saját kezébe veszi ennek a felületnek a kezelését. Ez „A vállalkozás igénylése” szövegre kattintva tehető meg.
Gyakran előfordul, hogy a könyvtárnak, amely egy nagyobb intézmény része, nem jelenik meg önálló GMB oldala a Google Maps-en. Egy egyetemi könyvtár esetében például megeshet, hogy az anyaintézményt feltüntetik, de a könyvtárat, amely ugyanazon a címen működik, már nem. Ebben az esetben a „Hiányzó hely hozzáadása” szövegre kattintva lehet az intézményt bejelenteni.
Amikor a könyvtár már elérte, hogy legyen hozzáférése az oldalhoz, attól kezdve minden olyan módosítás elvégezhető, mint pl. a nyitvatartási idő vagy az elérhetőségek megadása, leírás készítése a könyvtárról vagy fényképek hozzáadása, mindez nagyon egyszerűen beállítható. A nyitvatartási időt például akár egy évre előre is meg lehet adni, figyelembe véve az ünnep- és munkaszüneti napokat.
A GMB oldalon keresztül havi használói statisztikák is hozzáférhetők, amelyekből kiderül, hogy összesen hány fő nézte meg Google keresésben a könyvtárat, hányan kattintottak az útvonaltervezésre, vagy hányan indítottak mobiltelefon-hívást közvetlenül a GMB oldalról. Szintén kiderül a statisztikákból, hogy a használók általában hogyan jutnak el a könyvtárhoz: a névre keresve vagy a kategóriák (pl. könyvtár) használatával.
A GMB-hez tartozik egy mobil applikáció készítésének a lehetősége is, amely nagyon sok asztali verzióhoz hasonló lehetőséget kínál. A mobil alkalmazás támogatja a vakok és gyengén látók hozzáférésének lehetőségét is.
A GMB egyik legnagyobb előnye a mobiltelefonon való könnyű használhatóság. A használók ott és akkor tudnak kapcsolatba lépni a könyvtárral, amikor éppen szükségük van rá. Létrehozása és kezelése viszonylag egyszerű, ugyanakkor az általa kínált könnyű hozzáférés számos előnyt biztosít. A naprakész információk fontosságát nehéz lenne túlértékelni. Ha a könyvtár kezeli ezt a felületet, az egyrészt jobb láthatóságot

biztosít, másrészt lehetőséget kínál statisztikák kinyerésére, valamint a használók mobiltelefonon keresztüli hatékony elérésére.

(Tóth Máté)

Lásd még 121

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Számítógépes könyvtári rendszerek

Lásd 97, 114

Elektronikus könyvtár

136/2018

SAVICKAÂ, Tat'âna Evgen'evna: Internet Archive : èlektronnaâ biblioteka novogo tipa **In:** Bibliotekovedenie. – (2017) 1., p. 29-35.

Res. angol nyelven

Internet Archive: az elektronikus könyvtár új típusa

Elektronikus könyvtár; Hozzáférhetőség

2016-ban ünnepelték az Internet Archive elektronikus könyvtár fennállásának 20. évfordulóját. A *Minden tudás világméretű elérése* küldetés szellemében az archívum gyűjti és tárolja a nyomtatott dokumentumok, a honlapok, a video- és hangfelvételek, a szoftverek másolatait, az adatokat ingyenesen használhatóvá teszi. A nonprofit, de ugyanakkor nagyon eredményes szervezet az információszabadságért küzdő demokratikus mozgalom (Free Culture Movement) része, amely olyan kezdeményezésekhez kapcsolódik, mint a szoftverek nyílt hozzáférési licencei (Open Source Movement) és a „copyleft" rendszer használata. Az archívum alapítója és igazgatója Brewster Kahle, 2015-től a Kongresszusi Könyvtár igazgatója. Kahle tagja az Electronic Frontier Foundation jogvédő szervezetnek, az Internet Archive pedig az Amerikai Könyvtáros Egyesületnek. 2005-ben az Internet Archive égisze alatt a Google e-könyvek piacán elért monopóliumának ellensúlyozására a Microsoft, a Yahoo! és az Amazon részvételével megalakult az Open Content Alliance. 2007-ben Kalifornia állam elismerte az Internet Archive könyvtári jogi státuszát. A kor egyik ellentmondása az internet tudatosan vezetett történetének jelentőségével szembeni értetlenség, pedig ismert, hogy a honlapok rövid életűek. Az Internet Archive a korszerű technológiát az archiválás ősi gyakorlatával ötvöző, egyedülálló digitális könyvtár. 20 év alatt a Wayback Machine szolgáltatásaival 435 milliárd honlap, 6 millió könyv, 1,9 millió videó, 2,3 millió hangfelvétel, 668 ezer televíziós híradás vált elérhetővé. A könyvtárnak 4 adattárolója, 8 országban 33 szkennelőközpontja, Egyiptomban és Amszterdamban tükörszervere van. A munkában 200 fő vesz részt. Az éves költségvetés 10 millió dollár, fő forrásai a jótékonysági alapok. A használók száma 2016 végén közel 3 millió fő volt.

Az alkalmazott archiválási módszernek vannak ellenzői is, mint például Kalev Leetaru (Yahoo!, USA), aki szerint Kahle modellje helyett a keresőmotorok modelljéhez kell a tárolási modult illeszteni.

Nagy jelentőségű az 1984-től létezett honlapok retrospektív gyűjteménye, amelyre építve 2001-től nemzetközi szemináriumokat szerveznek. 2003-ban alakult az International Internet Preservation Consortium, amelynek feladata szabványok kidolgozása, a nyílt forráskódú szoftverfejlesztés koordinálása.

Az Internet Archive főbb szervezeti egységei:

– Az Archive-It szerviz az információs szolgáltatások új formátumainak fejlesztésére irányuló speciális projekteket támogatja, előfizetéses alapon lehetővé teszi intézményeknek és magánszemélyeknek saját digitális archívum létrehozását.
– Az archívum szöveggyűjteménye 2016 nyarán több mint 10 millió egységet tartalmazott, legtöbbjük angol, francia, német, spanyol és kínai nyelvű. Gyarapodási forrásai: a szkennelőközpontok, ado-

mányok, így például 2008-ban a Microsofttól 300 ezer digitális másolat, 2013-ban a Google Book Search-től 900 ezer könyvmásolat.
– Az Open Library projektet a Kaliforniai Egyetem és Kahle családi alapítványa támogatja. A 150 tároló 23 millió könyvét feltáró katalógusban szerző, cím és kiadó szerinti keresést, 1,6 millió könyv teljes szövegének és 6 ország ezer könyvtárában nemrég kiadott 250 ezer e-könyv elérését teszi lehetővé.
– A hatalmas digitális médiaarchívumban teljes hosszúságú filmek, rajzfilmek, virtuális galériák, reklámok, amatőr és házi videofelvételek találhatók, valamint 160 ezer mikrofilm.
– Az egyik leggyorsabban növekvő gyűjtemény 65 külföldi és amerikai tv-csatorna híranyagait tartalmazza 2000-től, továbbá a rádióadások híranyagait, hangos könyveket, zenei archívumot (40 ezer koncertfelvétellel).
– Egyedi gyűjtemény az utóbbi 50 évben fejlesztett szoftverek archívuma. Az Internet Archive két internetes, műholdas mozgó digitális könyvtárat alkalmaz, az egyik az USA, a másik Egyiptom és Uganda felett kering.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 84

Kapcsolódó területek

Kiadói tevékenység

137/2018

ERFANMANESH, Mohammadamin: Status and quality of open access journals in Scopus. – Bibliogr. **In:** Collection building. – 36. (2017) 4., p. 155-162.

Nyílt hozzáférésű folyóiratok státusza és minősége a Scopusban

Adatbázis; Bibliometria; Felmérés; Folyóirat; Hozzáférhetőség

A tanulmány célja, hogy a Scopus által indexelt folyóiratok alapján széles körű áttekintést nyújtson a nyílt hozzáférésű (OA) folyóiratok státuszáról és minőségéről 27 kutatási területen. Bemutatja az OA-folyóiratok mennyiségét, az OA-folyóiratokban publikált cikkek arányát és e folyóiratok minőségét, összehasonlítva az előfizetett folyóiratokéval.
A kutatás során a Scopus által 2015-ben indexelt 22 256 élő, lektorált folyóiratot vizsgáltak. Az adatokat a Journal Metrics weblap segítségével gyűjtötték össze. A Scopus által szakterületenként indexelt OA- és nem OA-folyóiratok minőségének összehasonlítására négy indikátort használtak, nevezetesen a hivatkozási arányt, a CiteScore, a SNIP és az SJR eszközöket.
Az OA-folyóiratok a Scopus által 2015-ben indexelt összes folyóirat mintegy 17%-át tették ki. Az eredmények az OA-folyóiratok egyenlőtlen megoszlását mutatják a szakterületek között, ami 5,5%-tól 28,7%-ig terjedt. A folyóiratok CiteScore, SJR és SNIP által mért minőségét tanulmányozva az derült ki, hogy minden kutatási területen – kivéve az egészségügyi területeket – a nem OA-folyóiratok statisztikailag jelentősen jobb átlagos minőséget értek el, mint az OA-folyóiratok.
Bár a nyílt hozzáférésű publikálás javítja a tudományos folyóiratok láthatóságát, ez nem mindig párosul a folyóiratok minőségének és hatásának növekedésével.

(Autoref.)

Az ismertetett cikkek forrásai

ABI-Technik (DE)	37. (2017) 2.
AIB studi (IT)	57. (2017) 2.
Bibliotekovedenie (RU)	(2017) 1.
Bibliothek (DE)	41. (2017) 3.
Bibliotheksdienst (DE)	51. (2017) 9.
BuB (DE)	69. (2017) 10.
Bulletin des bibliothèques de France (FR)	(2016) 10.
Collection building (US)	36. (2017) 4.
College & research libraries news (US)	78. (2017) 9., 10.
College & undergraduate libraries (US)	23. (2016) 4.; 24. (2017) 1., 2-4.
Computers in libraries (US)	37. (2017) 9., 10.
Čtenář (CZ)	69. (2017) 4., 9.
Education for information (I)	33. (2017) 2.
Information and learning science (GB)	118. (2017) 9/10., 11/12.
Information discovery and delivery (GB)	45. (2017) 4.
The journal of academic librarianship (US)	43. (2017) 3., 5., 6.
Journal of access services (US)	14. (2017) 4.
Journal of library administration (US)	57. (2017) 5-8.
Knihovna (CZ)	28. (2017) 2.
Knižnica (SK)	18. (2017) 3.
LIBER quarterly (I)	27. (2017) 1.
Library management (GB)	38. (2017) 8/9.
Library trends (US)	65. (2017) 4.
Libri (I)	67. (2017) 3., 4.
Public library quarterly (US)	36. (2017) 3., 4.
Public services quarterly (US)	13. (2017) 2., 4.
Reference & user services quarterly (US)	56. (2017) 4.; 57. (2017) 2.
Revista española de documentación científica (ES)	40. (2017) 2., 3.
Science & technology libraries (US)	36. (2017) 2.
Vestnik BAE (Fx)	(2017) 1.
Zagadnienia informacji naukowej (PL)	54. (2016) 2.

Könyvtári Intézet
Könyvtártudományi Szakkönyvtár

1014 Budapest, Szent György tér 4–6.
(Budavári Palota F épület)
Levélcím: 1827 Budapest,
Telefon: 224–3795 (szerkesztőség),
224–3725 (tájékoztatás)

Hol keresse a hálózaton számítógépes szolgáltatásainkat?

— 2018. június —

(Az URL-ek esetleges változásairól folyamatosan hírt adunk)

a Könyvtári Intézet honlapja:
http://ki.oszk.hu
a szakkönyvtár honlapja:
http://ki.oszk.hu/konyvtar
az online katalógus (LibriVision):
http://nektar.oszk.hu

Könyvtári Figyelő:
http://ki.oszk.hu/kf

könyvtárközi kölcsönzés, dokumentum-szolgáltatás:
kszk@oszk.hu

HUMANUS adatbázis:
http://www.oszk.hu/humanus/konyvtartud/konyveskonyvtartud.html

ProQuest Library Science adatbázis
(helyben használható)

EPA-HUMANUS-MATARKA közös kereső:
http://ehm.ek.szte.hu/ehm